

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Diplomová práce

Bc. Matěj Matela

**Percepce zahraniční politiky USA za vlády Billa Clintona v Bosně
a Hercegovině prostřednictvím amerického tisku**

**Perception of U.S. Foreign Policy in the era of Bill Clinton in Bosnian
Conflict through the American Press**

Praha 2016

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.

Poděkování:

Rád bych touto cestou poděkoval svému vedoucímu panu PhDr. Ondřeji Žílovi, Ph.D. za jeho trpělivost, věcné připomínky a odbornou pomoc při zpracování této diplomové práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 1. srpna 2016

.....

Jméno a příjmení

Abstrakt (česky):

Cílem práce je popsat a analyzovat stanoviska několika vybraných novinářů *The New York Times* vůči participaci tehdejší oficiální politiky Spojených států ve válce v Bosně a Hercegovině (1992–1995). Na základě dobových textů několika výrazných osobností americké publicistiky první poloviny 90. let práce podává obraz toho, jak konflikt na Balkáně rezonoval na stránkách jednoho z nejpoblárnějších amerických periodik a především to, jakým způsobem jednotliví analytici průběžně hodnotili balkánskou politiku prezidenta Billa Clintona a jeho národně-obranného týmu. Vedle této ústřední, praktické části, která obsahuje také přehled analyzovaných autorů a politickou orientaci *The New York Times*, nastiňuje práce celkový charakter zahraniční politiky W. J. Clintona i George Bushe staršího, historicko-společenské pozadí bosenského konfliktu a podrobný přehled událostí ve válečné Bosně s výrazným důrazem na účast Bílého domu.

Klíčová slova: Bill Clinton, Válka v Jugoslávii, Bosna a Hercegovina, The New York Times, Zahraniční politika, Spojené státy americké

Abstract (in English):

The main purpose of this master's thesis is to describe and analyze the opinions of a several selected journalists, associated with the *The New York Times*, on participation the official policy of the United States in the war in Bosnia and Herzegovina (1992–1995). On the basic of texts of several outstanding personalities of American journalism the early 90s, the thesis presents a picture of how this conflict resonated in one of the most popular American journals and primarily how journalists evaluated the policy of president Bill Clinton and his National Security Council in the Balkans. Besides this main practical part, which includes an overview of the every single journalists and political position of *The New York Times*, the thesis is also dedicated to the overall nature of foreign policy of W. J. Clinton and George Bush sr., background of Bosnian conflict and detailed summary of events in wartime Bosnia with a strong emphasis on the participation of the White House.

Key words: Bill Clinton, Yugoslav War, Bosnia and Herzegovina, The New York Times, Foreign Policy, United States of America

Obsah

1	Úvod	6
2	Diskuze zdrojů a metodologie.....	9
2.1	Sekundární literatura a diskuze zdrojů	9
2.2	Metodologie praktické části	11
3	Zahraniční politika USA za vlády George Bushe sr. a válka v Bosně	12
3.1	Americko-jugoslávské vztahy od konce II. světové války do roku 1991	12
3.2	Kořeny války v Bosně.....	14
3.3	Stručný nástin zahraniční politiky Spojených států v průběhu 80. let	18
3.4	Bushova administrativa a konflikt v Bosně	19
3.5	Souhrnná analýza Bushovy politiky v Bosně	23
4	Zahraniční politika USA za vlády Billa Clintona a válka v Bosně.....	26
4.1	Základní rysy zahraniční politiky Billa Clintona	26
4.2	Zahraničněpolitický tým Billa Clintona	30
4.3	Clintonova administrativa a konflikt v Bosně	32
4.3.1	Prezidentská kampaň v roce 1992 a vznik teorie <i>lift and strike</i>	32
4.3.2	Rok 1993 – rozpačitá politika USA vůči situaci v Bosně	34
4.3.3	Rok 1994 – Pokusy o nalezení nové cesty	39
4.4	Postupná cesta k Daytonským mírovým dohodám.....	43
4.4.1	Aféra s rukojmími a naléhání J. Chiraca na tvrdší postup v Bosně.....	43
4.4.2	Masakr ve Srebrenici – Američané přejímají vedení	45
4.4.3	Holbrookova mise a tragédie pod horou Igman.....	47
4.4.4	Bombardování pozic bosenských Srbů, Ženevská konference.....	49
4.5	Daytonská mírová dohoda (Dayton Peace Agreement).....	53
5	Analýza textů vybraných publicistů The New York Times týkajících se konfliktu v Bosně	59
5.1	Fenomén The New York Times a politická orientace tohoto periodika.....	59

5.2	Analytici The New York Times zabývající se mezi lety 1992 až 1995 konfliktem v Bosně.....	61
5.3	Rok 1992 – Bosenská vize guvernéra Clintona v očích analytiků The New York Times.....	63
5.4	Rok 1993 – Clintonova politika a bosenský konflikt z pohledu analytiků	68
5.5	Rok 1994 – Clintonova politika a bosenský konflikt z pohledu analytiků	75
5.6	Rok 1995 – Clintonova politika a bosenský konflikt z pohledu analytiků	80
5.6.1	Leden až březen 1995	80
5.6.2	Duben až červen 1995.....	82
5.6.3	Léto 1995 jako přelom přístupu Bílého domu k řešení konfliktu v Bosně.....	86
5.6.4	Bombardování NATO a přípravy na Dayton	90
5.6.5	Říjen a listopad 1995	92
6	Závěr.....	97
7	Seznam použité literatury:.....	101

1 Úvod

Tato diplomová práce se zabývá způsobem, jakým některé výrazné publicistické osobnosti spojené s americkým deníkem *The New York Times* reflektovaly nedávný konflikt v Bosně a Hercegovině (1992–1995) a zejména pak tehdejší oficiální politiku Bílého domu vůči této válce. Primárním cílem práce bude podání co nejkomplexnějšího obrazu názorů jednotlivých vybraných novinářů na to, do jaké míry byl prezident Bill Clinton a jeho zahraničněpolitický tým v řešení tohoto balkánského konfliktu úspěšný či nikoliv. Vzhledem k silnému hlasu tohoto periodika v americké společnosti tak práce v neposlední řadě představí i poměrně důležitou část obrazu tehdejšího společenského diskursu ve Spojených státech vůči krizi na Balkáně.

Válka v Bosně představuje nejničivější konflikt na evropském kontinentu od doby skončení druhé světové války. Vyžádal si okolo sto tisíc obětí a jeho následky jsou v zemi patrné dodnes. Svoji nebyvalou intenzitou se bratrovražedným bojům v Bosně dostávala pozornost ve všech částech světa, což se pochopitelně nevyhnulo ani největší světové velmoci, Spojeným státům amerických. Demokratický prezident Bill Clinton (zvolený v listopadu 1992) na počátku svého úřadu doufal v to, že, podobně jako jeho straničtí předchůdci v Bílém domě, své úsilí zaměří v první řadě na domácí politiku. Záhy však pochopil, že se vzhledem ke složité globální situaci řešení některých zásadních světových problémů jednoduše nevyhne. Jednou z nejzávažnějších otázek, jež byl Clinton a jeho tým od samého nástupu do funkce nucen řešit, byla právě válka v Bosně.

Důvodů, jež mě vedly ke zvolení právě tohoto tématu, je hned několik. Přirozeně nejsilnějším popudem k napsání této práce je obor mého studia, v němž se zaměřuji na novodobou historii a kulturně-sociální kontext zemí bývalé Jugoslávie. Vedle odborného zájmu o prostředí západního Balkánu je zde však neméně silný impuls, který je příčinou toho, proč jsem téma vztahující se k moderní historii jihovýchodní Evropy propojil s oblastí na opačném konci světa. Již mnoho let se ve svém volném čase zabývám osobností dvačtyřicátého prezidenta Spojených států amerických Williama J. Clintona a problematikou související s jeho působením v Bílém domě, a to jak v oblasti Clintonovy domácí, tak zejména jeho zahraniční politiky. Clintonova humanitářská iniciativa a zcela jiný přístup k

řešení světových krizí, než jaký zastávali jeho republikánští předchůdci, měla podstatný vliv na podobu současného světa a je pro mě tak stálým zdrojem zájmu a výzkumu. Vzhledem k tomu, že bosenská válka probíhala právě v době Clintonova působení v úřadu prezidenta USA, naskytla se mi možnost zúročit mé znalosti obou těchto tematických okruhů a rozhodl jsem se jí využít.

Zatímco participace zahraniční politiky Spojených států amerických na Balkáně je zpracována poměrně obsáhle (viz níže kapitola Metodologie a diskuze zdrojů), obraz toho, jak se na Clintonovy úspěchy či naopak pochybení v jeho bosenské politice dívala americká periodika, je již výrazně chudší. Volba deníku *The New York Times* jako primárního zdroje této práce nebyla zapříčiněna výhradně faktem, že se dlouhodobě jedná o jedno z nejpopulárnějších amerických periodik, ale také tím, že co nejširším zachycením názorového pole vybraných analytiků na konflikt v Bosně lze poukázat na několik zajímavých, a možná i překvapivých jevů v tehdejší mediální diskursu liberálně orientovaných periodik. Vzhledem k většinové inklinaci těchto novin k politice Demokratické strany by se kupř. dalo očekávat, že se novináři budou Clintonovy politiky spíše zastávat, dobře si vědomi toho, že po dvanácti letech usedl v Oválné pracovně opět demokrat a je tedy na místě mu vyjadřovat plnou podporu. Tato práce má za primární cíl ukázat, jak tomu ve skutečnosti bylo, tj. do jaké míry korespondovalo Clintonovo politické angažmá v Bosně s názory analytiků *The New York Times*, což by mohlo přispět ke komplexnějšímu pohledu na mediální obraz války v Jugoslávii.

Než se ve své práci dostanu k jejímu hlavnímu tématu, považoval jsem za přinejmenším vhodné vytvořit si předtím kontextuální vhléd do analyzovaného tématu, podklad, jehož cílem je co možná nejstručněji postihnout ty události související s oficiální americkou politikou v Bosně (jejich podhoubí, průběh a důsledky), které vybraní publicisté ve svých článcích reflektovali a rozebírali a budu tak s touto látkou pracovat v ústřední části práce.

V kapitole zabývající se důsledky zahraniční politiky USA za vlády prezidenta Bushe staršího vůči bosenskému konfliktu se nejdříve zmíním o změně dříve korektních, až přátelských americko-jugoslávských vztahů na konci 80. a počátku 90. let 20. století, následně nastíním historické podhoubí bosenského konfliktu, tj. jaké politické, společenské či ekonomické vlivy stály za rozpoutáním této války. Poté předložím obecnou charakteristiku americké zahraniční politiky George Bushe staršího, abych se později detailněji zabýval

angažmá republikánské administrativy na Balkáně, jejím podílem na rozpadu Jugoslávie a následky, které Bushova politika Clintonově administrativě zanechala.

Poté v práci předkládám detailní souhrn zahraniční politiky Billa Clintona. Nejdříve se věnuji základním rysům ideových východisek Clintonovy globální politiky, sleduji jeho humanitární, rozvojové a ekonomické iniciativy napříč planetou a porovnávám, jak se způsob nahlížení na zahraniční problémy lišil v prvním a druhém volebním období Clintonovy administrativy. Právě demokratická administrativa mezi lety 1993–2000 je tématem krátké podkapitoly, která seznamuje s nejdůležitějšími členy Clintonova národně-bezpečnostního týmu. Následně se dostanu až k zásadnímu tématu této kontextuální části, tedy k podání co nejkompaktnějšího obrazu toho, jak se Bill Clinton a jeho tým podíleli na řešení války v Bosně – od Clintonovy prezidentské kampaně v roce 1992 až po podepsání Daytonské mírové smlouvy na sklonku roku 1995.

2 Diskuze zdrojů a metodologie

2.1 Sekundární literatura a diskuze zdrojů

Dříve, než přikročím k výčtu nejdůležitějších sekundárních textů, které mi byly podkladem při psaní první, kontextuální části diplomové práce, je zapotřebí zmínit se o celkovém charakteru, příp. ideologickém zatížení těchto publikací. Zcela jsem totiž eliminoval díla, která nepokrytě vytváří živnou půdu pro konspirační teorie nejrůznějšího druhu, stejně jako ty publikace, které za hlavního viníka rozpoutání jugoslávských válek označují Západ, konkrétně pak Spojené státy americké (nutno podotknout, že se jedná především o texty srbských autorů)¹. Jakkoliv jsem si vědom toho, že tímto úmyslným vytěsněním poměrně širokého okruhu textů může vzniknout dojem subjektivního zatížení a záměrného upřednostňování jedné strany, publikace tohoto rázu jsou pro mě natolik bezpředmětné a tristní, že jsem větší „objektivitu“ (která je však dle mého názoru pouze zdánlivá) ochoten oželeť. To však v žádném případě neznamená, že úmyslně vytěsňuji kritiku vůči postupu západní aliance v řešení bosenské otázky, ba právě naopak – přestože většina použitých zdrojů pochází ze západní provenience, konkrétně od amerických autorů, skoro všichni zastávají k participaci USA ve válce v Bosně (přinejmenším do poloviny roku 1995) poměrně kritická stanoviska, a to dokonce i někteří tehdejší američtí diplomaté, např. R. Holbrooke či W. Zimmermann.

K počátečním kapitolám shrnujícím příčiny vypuknutí jugoslávských válek a postupný rozpad státu jsem zvolil jak publikace renomovaných odborníků (kupř. *Jugoslávie 1918–1992* od slovinského historika Jože Pirjevce či texty brněnského balkanisty Ladislava Hladkého), tak také memoárovou tvorbu. Právě vzpomínky tehdy přímých diplomatických aktérů se staly jedním z důležitých zdrojů celé kontextuální části – z důvodu, že se jedná o poznatky lidí, kteří do určité míry ovlivňovali to, jak se budou události na Balkáně vyvíjet, představují jejich paměti důležitý zdroj poznání často méně známých faktů. Pro první kapitolu věnující se počátkům války jsem zvolil memoáry někdejšího ministra zahraničních věcí Jugoslávie Raifa

¹ Jedním z patrně nejvýraznějších představitelů tohoto úhlu pohledu je švýcarský autor srbského původu Alexander Dorin (vlastním jménem Boris Krljić), který kupř. srebrenický masakr dlouhodobě označuje za mediální podvod s politickým záměrem Západu zdiskreditovat srbský národ. Z českého prostředí pak lze v této souvislosti zmínit známého diabetologa Rajko Dolečka, jenž se dlouhodobě netají přátelstvím s generálem R. Mladićem a který na téma jugoslávských válek napsal řadu děl.

Dizdareviće, které v češtině vyšly pod názvem *Od smrti Tita do smrti Jugoslávie*. Velmi významným zdrojem této kapitoly se však staly vzpomínky posledního amerického velvyslance v Jugoslávii Warrena Zimmermanna (v originále *Origins of a Catastrophe: Yugoslavia and Its Destroyers*, ve volném překladu *Původy katastrofy: Jugoslávie a její ničitelé*), které čtenáři umožňují seznámit se se zákulisím počínajících rozporů mezi USA a Jugoslávií i v rámci jugoslávského vedení samotného.

Naprosto zásadním a určujícím zdrojem kontextuální části je ovšem publikace *Amerika i raspad Jugoslavije* z roku 2007, jejímž autorem je Živorad Kovačević. Tento někdejší jugoslávský ambasador ve Spojených státech (1987–1989) zde podává velmi komplexní a zevrubnou analýzu toho, jakým způsobem Washington do jugoslávských problémů zasahoval a nakolik měl Bílý dům vliv na ukončení války. Kniha se skládá ze dvou základních částí, z nichž byla pro účely této práce ústřední v podstatě jenom ta první, v nichž Kovačević tematizuje podíl oficiálních amerických kruhů na řešení bosenského konfliktu (ona druhá část se zabývá kosovskou krizí). Vedle Kovačeviće mi jako důležitý pramen posloužila publikace *Clinton`s world: remaking American foreign policy* (ve volném překladu *Clintonův svět: přetváření americké zahraniční politiky*), jejímž autorem je odborník na zahraniční politiku a někdejší zástupce poradce pro národní bezpečnost za vlády prezidenta Forda William G. Hyland.

Dalšími, neméně výraznými prameny, je kupř. studie Evelyn Farkas, bývalé náměstkyně ministra obrany pro východní Evropu, s názvem *Fractured states and U. S. foreign policy: Iraq, Ethiopia and Bosnia in the 1990s* (česky *Roztříštěné státy a americká zahraniční politika: Irák, Etiopie a Bosna v 90. letech*). Ke konci této části práce je pak stále větším vodítkem dílo zahraničněpolitického poradce řady významných amerických politiků a diplomatů Dereka Cholleta *The road to the Dayton accords. A study of American statecraft* (ve volném překladu *Cesta k Daytonským mírovým dohodám. Studie americké diplomacie*), v níž její autor detailně rozebírá postupné nalézání cesty americké diplomacie k ukončení války v Bosně. Další odborná literatura je uvedena na konci práce v Seznamu použité literatury.

Jak zde již zaznělo, významné místo v rámci kontextuálního úvodu práce zaujímá memoárová literatura, konkrétně pak vzpomínky přímých diplomatických účastníků řešení bosenské krize. Práce se tak opírá o známou publikaci *The Road to the Dayton Accords*, kterou jsem měl k dispozici v srbském jazyce (*Put u Dejton: od Sarajeva do Dejtona i posle*), jejímž autorem je Richard Holbrooke, diplomat neodmyslitelně spojený s ukončením války v Bosně. Vedle vzpomínek Madeleine Albrightové (*Madeleine. „Nejlepší ze všech možných*

světů“) to pak především byla autobiografická publikace *Můj život*, jejímž autorem je Bill Clinton. Vzpomínky Albrightové a Clintona (plus např. kniha Taylora Branche *The Clinton tapes. A President's Secret Diary* poodhalující zákulisí Clintonova prezidentského úřadu), jejichž přirozenou charakteristikou jsou obranné tendence zahraniční i domácí politiky Spojených států v 90. letech, doplňují poznatky odborníků z často velmi odlišných názorových pozic a představují tak další z vítaných náhledů na danou problematiku.

2.2 Metodologie praktické části

Primárním zdrojem analyzovaného materiálu byl deník *The New York Times*, konkrétně pak jeho internetové stránky, které obsahují veškeré články uveřejněné v daném periodiku. Zpracovávání dat probíhalo nejdříve tím způsobem, že jsem do vyhledávacího programu na těchto stránkách zadal dvouslovný výraz ve znění „*Clinton Bosnia*“ a následně zvolil konkrétní časové období, kupř. od 1. 1. 1993 do 30. 6. 1993. Poté jsem procházel jednotlivé analýzy (méně už články výhradně informativního charakteru) a shromažďoval základní názory jejich autorů na danou problematiku. Záhy z těchto textů vykryštovala zhruba desítka základních jmen, jimiž jsem se pro jejich evidentní originalitu a zároveň i výrazný kvantitativní rozdíl oproti jiným autorům rozhodl zabývat dále, čímž jsem hned na počátku eliminoval ty články, jež by pro účely práce nepředstavovaly příliš relevantní podklad.

Tímto způsobem jsem prošel více jak tři stovky publicistických textů, z důvodů omezeného rozsahu práce ovšem nebylo možné citovat všechny z nich, a proto byl v průběhu psaní jejich počet zredukován na zhruba polovinu. Jakmile jsem shromáždil dostatek materiálu (což mi trvalo více jak dva měsíce každodenní práce) pokrývajícího období od poloviny roku 1992 do konce listopadu 1995, opětovně jsem jej přečetl a začal postupně definovat celkové vyznění článků za příslušné časové období. Toto obecné shrnutí, jež je vždy součástí jednotlivých podkapitol, jsem vždy důsledně dokazoval jednotlivými příklady, tj. samotnými slovy vybraných analytiků (tzn., když kupř. tvrdím, že kritika Clintonovy politiky v Bosně dosáhla v červnu 1995 jednoho z pomyslných vrcholů, toto tvrzení dokládám konkrétními výroky analyzovaných novinářů).

3 Zahraniční politika USA za vlády George Bushe sr. a válka v Bosně

3.1 Americko-jugoslávské vztahy od konce II. světové války do roku 1991

Po skončení druhé světové války se znovuobnovená Jugoslávie stala jedním ze satelitů SSSR. Od roku 1948, kdy došlo k roztržce Tita se Stalinem, začalo jugoslávské vedení hledat nové geopolitické partnery. Volba Spojených států amerických se ukázala jako velmi přínosná. Přestože se jugoslávským snahám o sblížení zpočátku nedostávalo v řadách americké diplomacie přílišné podpory a bylo na ně nahlíženo spíše se skepsí, brzy v Bílém domě převládla politický kalkul nad nedůvěrou. Vláda USA si uvědomila, „že podporou Jugoslávie, třebaže v ní vládl komunistický režim, může zúžit mocenskou sféru a narušit výsadní postavení Moskvy v jihovýchodní Evropě“². USA tak *de facto* získaly na svoji stranu jednu ze zemí Východního bloku, což byl v tehdejší vyhrcoené bilaterální rivalitě nepochybně značný úspěch. Režim Titovy Jugoslávie, jenž svojí větší otevřeností Západu a relativně liberální formou socialismu skutečně kontrastoval se zbylými sovětskými satelity, tak se Spojenými státy americkými navázal politickou i ekonomickou kooperaci, jež trvala prakticky až do konce 80. let.³ Slovy Warrena Zimmermanna, socialistická Jugoslávie byla jakýmsi „hýčkaným dítětem americké a západní diplomacie“⁴. Obrat nastal po smrti Tita.

Titova smrt v květnu 1980 rozpoutala v řadách Svazu komunistů Jugoslávie boj o moc. Princip kolektivního vedení státu se záhy ukázal jako nereálný, neboť představitelé jednotlivých svazových republik a autonomních oblastí začali stále více prosazovat zájmy svých oblastí nad zájmy celostátní. To vedlo k postupné nacionalizaci jednotlivých republikových frakcí, nad nimiž celostátní vedení pomalu ztrácelo moc. Sílicí nacionalismus se začal objevovat prakticky ve všech částech federace⁵, nejsilněji však rezonoval v srbském

² Kolektiv autorů. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, str. 514.

³ O mimořádně pozitivních vztazích mezi oběma zeměmi svědčí mimo jiné i četná setkání jugoslávské hlavy státu s prezidenty Spojených států, ať už s D. Eisenhowerem, J. F. Kennedym, Richardem Nixonem nebo Jimmy Carterem.

⁴ KOVAČEVIĆ, Živorad. *Amerika i raspad Jugoslavije*. Beograd: Filip Višnjić, 2007, str. 43.

⁵ Prvním reálným důkazem tohoto rostoucího šovinismu a národnostních záští byly ničivé demonstrace kosovských Albánců, které propukly na jaře 1981.

prostředí. Jugoslávské vedení se kromě toho muselo potýkat i s tíživou ekonomickou situací, jež se od roku 1982 dramaticky zhoršovala.⁶

Jugoslávské vedení si začalo uvědomovat, že vnitropolitické těžkosti a problémy způsobují „oslabování [...] mezinárodní pozice“⁷ a ohrožují geopolitické postavení země. Těsně po Titově smrti sice zemi navštívil americký prezident Jimmy Carter a v roce 1983 i Reaganův viceprezident Bush, kteří ubezpečovali jugoslávské vedení o stále dobrých vztazích mezi Bělehradem a Washingtonem, Spojené státy však pozorně reflektovaly složitou situaci v zemi a uvědomovaly si, že se vlivem narůstajících etnických, politických a hospodářských problémů Jugoslávie pomalu vnitřně rozkládá.⁸

Po nástupu Slobodana Miloševiče do čela Svazu komunistů Srbska v roce 1986 začaly nacionalistické tendence v zemi ještě sílit⁹ a v roce 1988 se již situace v Jugoslávii pohybovala na pokraji chaosu. Zemi zasáhla vlna masivních dělnických stávek, v Kosovu se konaly obrovské, protialbánsky orientované mítinky, jež přerůstaly v rozsáhlé demonstrace srbských nacionalistických skupin. Všesvazové vedení státu již přestávalo být schopno těmto jevům efektivně čelit. Jak vzpomíná tehdejší velvyslanec Spojených států v Jugoslávii a znalec tamní problematiky Warren Zimmermann, „vláda Jugoslávie byla ústavně nejslabší v Evropě“¹⁰. V roce 1988 provedla NATO do té doby „nejzávažnější a nejtvrdější hodnocení situace v Jugoslávii a prognózy dalšího vývoje“¹¹, v němž zazněla poměrně přesná definice tehdejšího stavu v Jugoslávii, od politické roztříštěnosti a narůstajícího nacionalismu až po zhoršující se hospodářskou situaci.

Ani nově zvolený premiér Ante Marković se svými liberálními ekonomickými reformami nebyl schopen krizi zabránit a z návštěvy Spojených států, kde přesvědčoval Bushe i ministra zahraničí Bakera o potřebě americké podpory Jugoslávie, se vrátil ve značné deziluzi, neboť byl konfrontován s absencí jakékoliv ochoty Bílého domu tomuto balkánskému státu nadále pomáhat. Spojené státy záhy, prohlášením Jamese Bakera, zrušily Jugoslávii hospodářskou pomoc.

⁶ Výrazným způsobem rostl platební deficit, nezaměstnanost, stoupala zadluženost (celkový dluh Jugoslávie tehdy dosáhl závratných 20 miliard amerických dolarů), zatímco výroba a celkový domácí produkt klesaly.

⁷ DIZDAREVIĆ, Raif. *Od smrti Tita do smrti Jugoslávie*. Praha: Jan Vašut, 2002, str. 97.

⁸ PIRJEVEC, Jože. *Jugoslávie 1918–1992. Vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Praha: Argo, 2000, str. 486.

⁹ Do sporu s Miloševičovou hegemonistickou politikou se dostalo slovinské vedení, stále více projevující separatistické tendence, a nacionální hnutí se brzy dostalo i do chorvatského prostředí.

¹⁰ ZIMMERMANN, Warren. *Poreklo jedne katastrofe: Jugoslavija i njeni rušitelji*. Beograd: Dan Graf, 2003, str. 10.

¹¹ DIZDAREVIĆ, str. 313.

V únoru roku 1990 již Lawrence Eagleburger, zástupce ministra zahraničí USA, na schůzce s jugoslávskou opozicí prohlásil, že Spojené státy jsou sice stále pro zachování jednoty Jugoslávie, pokud by však nastala situace, kdy by se některé jugoslávské země začaly separovat, Washington by těmto procesům bránit nemohl.¹² Tento výrok významného člena americké diplomacie znamenal výraznou změnu v dosavadní jugoslávské politice USA. V listopadu sestavila CIA proročskou analýzu (která záhy unikla médií), v níž tajná služba mimo jiné dospěla k závěru, „že se Jugoslávie rozpadne během osmnácti měsíců“¹³. I přesto, že ještě v květnu roku 1991 ujistil James Baker Miloševiče o tom, že Spojené státy neuznají žádný stát, který by vzniknul odtrhnutím od Jugoslávie, a že USA na Srbsko neuválí žádnou ekonomickou blokádu¹⁴, Miloševič z Bakerova ostrého tónu a výtek vůči politice Bělehradu vycítil, že sympatie Američanů již v žádném případě nejsou na straně Srbů – Baker srbského lídra mimo jiné otevřeně upozornil na fakt, že USA považují jeho politiku za „hlavní důvod současné jugoslávské krize“¹⁵.

Pouhé čtyři dny po Bakerově návštěvě (25. května) vyhlásily Slovinsko a Chorvatsko nezávislost, což Spojené státy nejprve vnímaly jako čistou zradu¹⁶, vzhledem k okolnostem (a tlaku Německa) však byly nuceny toto rozhodnutí o několik měsíců později přijmout. Několik týdnů po vyhlášení samostatnosti se rozpoutala válka v Chorvatsku a Jugoslávie tak dospěla do první fáze svého rozpadu.

3.2 Kořeny války v Bosně

Bosna a Hercegovina patřila od počátku socialistické Jugoslávie mezi ekonomicky nejzaostalejší části svazové republiky, díky hospodářské politice Bělehradu nicméně zažila ekonomický i kulturní vzestup. Kromě toho začala v zemi probíhat také důkladná osvětově-kulturní činnost, na základě čehož se během několika desítek let razantně snížila negramotnost a postupně se tak zvyšovala celková úroveň obyvatelstva¹⁷. V prostředí Bosny

¹² KOVAČEVIĆ, str. 46.

¹³ HYLAND, William. *Clinton's world: remaking American foreign policy*. Westport (Connecticut): Praeger, 1999, str. 30.

¹⁴ ZIMMERMANN, str. 88.

¹⁵ BAKER, James A. III. *The Politics of Diplomacy*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1995, str. 481.

¹⁶ Tamtéž, str. 65.

¹⁷ Tato nově vytvořená pracovní místa měla za následek migrační přesuny bosenského obyvatelstva, což značně přispělo k ještě větší národnostní promíšenosti. Dle HLADKÝ, Ladislav. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, str. 211.

přispěl k již tak vysoké míře etnické heterogenity fakt, že se v průběhu necelých dvaceti let stal z tamních muslimů nejpočetnější republikový národ: v roce 1971 to bylo 39,57 % celkového bosenského obyvatelstva¹⁸. Vzhledem k poměrně silným národnostním bouřím¹⁹, které Jugoslávii zasáhly koncem 60. a počátkem 70. let, a celkově vzrůstajícím nacionalistickým tendencím bylo Titovo vedení nuceno tuto napjatou situaci vyřešit. V roce 1974 vydala vláda novou, silně decentralistickou ústavu, která kromě jiného výrazně zvýšila pravomoce jugoslávských republik a tím přirozeně také jednotlivých národních celků. Jugoslávská vláda tak nevědomky připravila živnou půdu pro rozmach nacionalismu²⁰, jenž se naplno projevil v průběhu následujících dvou dekád.

Ekonomická krize 80. let vyvolávala stále vyhocenější společenské napětí a zároveň tím způsobovala nedůvěru obyvatelstva v jugoslávskou myšlenku interetnické sounáležitosti, která pozvolna opouštěla i samotné představitele strany. Cestu k postupné nacionalizaci nastoupily i jednotlivé národy Bosny. V březnu 1990 byla založena muslimská Strana demokratické akce (SDA), v jejímž čele stanul Alija Izetbegović. SDA, která se profilovala jako politická síla hájící systém pluralitní demokracie, tržního hospodářství a všeobecné svobody vyznání, byla nicméně první bosenskou stranou, jež vznikla na jasně nacionálním principu. Zároveň se jednalo o stranu s potencionálně nejsilnější voličskou základnou – na počátku 90. let se procento bosenských Muslimů ještě zvýšilo a činilo tak bezmála 44 % z celkového obyvatelstva Bosny a Hercegoviny.²¹ Tento fakt byl mnohými představiteli SDA vnímán jako legitimní cesta k tomu, aby Muslimové, vzhledem k populačnímu nárůstu, požadovali „*status politicky dominantního národa v republice*“²², což ovšem s oficiálním občanským charakterem strany příliš nekorespondovalo.²³

V červenci téhož roku založili bosenští Srbové Srbskou demokratickou stranu Bosny a Hercegoviny (SDS BiH) v čele se sarajevským psychiatrem Radovanem Karadžićem, jež měla za cíl hájit zájmy srbského obyvatelstva žijícího v Bosně. Přestože se tato strana prezentovala jako čistě bosenskohercegovská politická síla, brzy se začalo projevovat její těsné napojení na Bělehrad, tj. na čerstvě založenou Socialistickou stranu Srbska (SPS) S.

¹⁸ HLADKÝ, Ladislav. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*, str. 218.

¹⁹ Nespokojenost s tehdejší situací se projevila v Chorvatsku, Slovinsku a v řadách kosovských Albánců.

²⁰ ZIMMERMANN, str. 24.

²¹ Tamtéž, str. 120.

²² Kolektiv autorů. *Dějiny jihoslovanských zemí*, str. 628.

²³ HLADKÝ, Ladislav. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*, str. 248.

Miloševiće. Stejně tak bylo Chorvatské demokratické společenství Bosny a Hercegoviny (HDZ BiH) v úzkém styku s režimem chorvatského prezidenta F. Tuđmana.

Republikové volby, které byly vypsaný na listopad 1990 a jichž se zúčastnilo celkem osmnáct politických stran a hnutí, ukázaly, že nacionální myšlenka jasně dominuje nad těmi ostatními, neboť, navzdory všem průzkumům veřejného mínění, „obyvatelstvo [...] hlasovalo podle své etnické příslušnosti“²⁴ – nacionální strany obdržely dohromady 86 % mandátů²⁵. Volby se tak staly zřetelným signálem toho, že se bosenskohercegovské obyvatelstvo rozdělilo podle národnostního klíče. Nejvíce hlasů získala dle očekávání SDA, kterou následovaly SDS BiH a HDZ BiH, rozložení hlasů tedy skoro přesně kopírovalo národnostní rozložení země. Ve volbách zcela propadli komunisté i nově založený Svaz reformních sil Jugoslávie (SRSJ) vedený premiérem Ante Markovićem, jenž se ještě několik měsíců před volbami těšil v této svazové republice poměrně široké podpoře.²⁶

Ještě koncem roku se podařilo vytvořit vládu, jež sestávala ze tří nejsilnějších stran. Záhy ovšem v řadách koalice začalo docházet k personálním sporům a zejména k neshodám ohledně nového směřování země. Neustálé spekulace o tom, má-li Bosna v budoucnu fungovat na principu konfедераčním či federačním, chtěli ukončit v té době dva nejsilnější političtí vůdci, Slobodan Milošević a Franjo Tuđman, kteří se na vzájemných schůzkách na jaře roku 1991 shodli na rozdělení Bosny a Hercegoviny mezi Srbsko a Chorvatsko²⁷ s tím, že „Muslimové si mohou vybrat, kde budou žít“²⁸. Výrazně odlišný návrh řešení tehdejší situace předložili v červnu Alija Izetbegović a předseda Předsednictva Makedonie Kiro Gligorov, na základě kterého by Chorvatsko a Slovinsko získaly konfederativní status a posílily by se pravomoce všech jednotlivých republik. Tento plán byl však odmítnut jako nereálný ještě téhož měsíce, 25. června, kdy Slovinsko a Chorvatsko vyhlásily na Jugoslávii úplnou nezávislost. To byl „ve vývoji jugoslávské krize zásadní zlom“²⁹, nejen z důvodu, že obě vyhlášení nezávislosti záhy vyvolala válečný konflikt, ale odtržení dvou svazových republik pro muslimskou politickou elitu Bosny (a *de facto* i pro řadové Muslimy) fakticky znamenalo, že zůstává v jugoslávském státě, v němž dominuje srbská populace. Již v únoru Izetbegović

²⁴ PIRJEVEC, str. 474.

²⁵ HLADKÝ, Ladislav. *Bosenská otázka*, str. 252.

²⁶ Tamtéž, str. 249.

²⁷ Tyto dohody, jež se odehrály v Karađorđevu a následně v Tikveši, výrazně připomínaly meziválečné ujednání z roku 1939, tzv. dohodu Cvetković-Maček (podle jugoslávského premiéra D. Cvetkoviće a předsedy Chorvatské selské strany Vladka Mačka), na základě které získala chorvatská strana vlastní bánovinu zahrnující i velkou část Bosny a Hercegoviny.

²⁸ ZIMMERMANN, str. 77.

²⁹ Kolektiv autorů. *Dějiny jihoslovanských zemí*, str. 629.

prohlásil, že pokud by se Slovinsko a Chorvatsko odtrhly, odejde z federace i Bosna³⁰, přestože si představitelé bosenských Muslimů uvědomovali, že má tento krok jen malou šanci na úspěch.³¹

Válka Jugoslávie s Chorvatskem se přirozeně dotýkala i Bosny, kam od léta proudily stovky uprchlíků z Chorvatska. Bosenští Srbové byli od počátku druhé poloviny roku vyzbrojováni Jugoslávskou lidovou armádou (JNA). To mělo za následek radikalizaci řadového obyvatelstva, a to jak na straně Srbů, tak také Muslimů, v jejichž řadách se začaly formovat bojové milice³² a na konci roku se již ozbrojené skupiny vytvářely pod patronátem jednotlivých regionálních výborů SDA³³. V listopadu se požadavky na sekularizaci objevily také v řadách bosenských Chorvatů, jejichž političtí představitelé schválili vytvoření tzv. Chorvatského společenství Herceg-Bosna, politicky, ekonomicky a teritoriálně nezávislé jednotky na jihozápadě země.

Dne 15. října schválili chorvatští a muslimští poslanci tzv. *Memorandum o svrchovanosti Bosny a Hercegoviny*. Bosenští Srbové se proti tomuto prohlášení ostře vymezili a nadále zastávali politiku setrvání ve společné Jugoslávii, byť by to znamenalo ozbrojený odpor. Dne 9. ledna zástupci bosenských Srbů oficiálně vyhlásili tzv. Republiku srbskou v Bosně a Hercegovině. Když se 25. ledna 1992 v bosenském parlamentu jednalo o případném referendu, které by, podle Muslimů, danou situaci demokraticky vyřešilo, opustili představitelé SDS jednací sál a referendum bylo schváleno v jejich nepřítomnosti.

Toto referendum o případné nezávislosti země se uskutečnilo ve dnech 29. února až 1. března 1992 a 63,4 % voličů³⁴, z valné většiny Muslimů a Chorvatů³⁵, se v něm vyslovalo pro samostatnost země. O dva dny později, 3. března, byla republikovým předsednictvem oficiálně vyhlášena státní samostatnost Bosny a Hercegoviny. Výsledek voleb prakticky okamžitě vyvolal bouře v řadách bosenských Srbů, mezi nimiž a Muslimy začaly v následujících dnech otevřené střety, ke kterým se připojily i jednotky JLA, plně stojící na straně Srbů. Bosna se tak ocitla v občanské válce.

³⁰ PIRJEVEC, Jože, str. 478.

³¹ OLIVER, Ian. *War and Peace in the Balkans*. London: I. B. Tauris, 2005, str. 10.

³² Podle pokrývek hlav jim bylo přezdíváno *Zelene beretke* (Zelené barety).

³³ HLADKÝ, Ladislav. *Bosenská otázka*, str. 259.

³⁴ Kolektiv autorů. *Dějiny jihoslovanských zemí*, str. 630.

³⁵ Srbové z valné většiny toto referendum bojkotovali, přičemž poukazovali na to, že své mínění o setrvání v Jugoslávii vyjádřili již v plebiscitu, který se pod patronací SDS konal v listopadu 1991.

3.3 Stručný nástin zahraniční politiky Spojených států v průběhu 80. let

Zahraněční politika Spojených států 80. a počátku 90. let minulého století se převážně nesla v duchu neustálého dokazování politické a vojenské převahy nad SSSR. Permanentní „hvězdné války“³⁶, jak tento bipolární konflikt nazýval tehdejší tisk, jsou tradičně spojovány se jménem republikánského prezidenta Ronalda Reagana. Svoji zjednodušující definicí, tedy že SSSR je *říší zla* a je proto třeba se cítit neustále ohrožen, však Reagan získával v řadách amerických občanů značnou popularitu.³⁷ Obrovské navyšování vojenských výdajů v situaci, kdy se země potýkala se stále větší nezaměstnaností a ekonomickým propadem, tak řadoví Američané vnímali jako nezbytné kroky pro zachování bezpečnosti a suverenity Spojených států. Byl-li kdy Reagan nucen řešit problémy v jiných částech světa (např. v Africe, Afghánistánu či ve Střední Americe), v drtivé většině případů se jednalo o regiony, v nichž se střetávaly zájmy USA a SSSR.

Na sklonku 80. let ovšem došlo k nejvýraznějším geopolitickým změnám od konce druhé světové války – začal se rozpadat Východní blok a následně i SSSR, což „*bylo neoddelitelně spojeno s restrukturalizací západního systému moci*“³⁸, zejména pak politiky Spojených států, jež ze Studené války vyšly jako vítěz a skutečná světová supervelmoc. Tato skutečnost nicméně republikánskou administrativu, léty přivyklou stejným frázím o nebezpečí sovětského impéria, poměrně zaskočila, neboť tak přišla o jakýsi zastřešující koncept své politiky. Tyto geopolitické proměny nastaly za vlády prezidenta George H. W. Bushe³⁹. Zahraniční politika poměrně nevýrazného Bushe se ovšem ve většině případů nesla v duchu politiky jeho předchůdce, tj. vlastně dokončil to, co započal Reagan⁴⁰. George Bush sr. tak v podstatě nepřišel s žádným vlastním konceptem zahraniční politiky: „*Bushova administrativa nikdy nebyla příliš nakloněna zapojovat se do intelektuálních debat o zahraničněpolitických teoriích*“⁴¹, a i přes to, že k tomu měla jedinečnou příležitost, sama „*zdánlivě neučinila nic,*

³⁶ FOUSKAS, Vassilis K. *Zones of Conflict: US Foreign Policy in the Balkans and the Greater Middle East*. Sterling (Virginia): Pluto Press, 2003, str. 13.

³⁷ O jeho popularitě svědčí výsledky prezidentských voleb 1984, kdy Reagan zvítězil ve všech státech kromě Washingtonu D.C. a Minnesoty. Jedná se o nejdrtivější prezidentské vítězství v americké historii.

³⁸ FOUSKAS, str. 11.

³⁹ George H. W. Bush (1924), absolvent Yaleovy university a veterán z II. světové války, nejprve působil jako guvernér Texasu (1967–1981), později jako velvyslanec při OSN a šéf CIA. Po dobu celého prezidentského období Ronalda Reagana (1981–1989) zastával funkci viceprezidenta.

⁴⁰ Příkladem může být podepsání bilaterální smlouvy START I z roku 1991 omezující počet strategických útočných zbraní.

⁴¹ HYLAND, str. 4.

co by urychlilo rozpad Sovětského svazu“⁴². Jakkoliv si Bushova administrativa zachovávala v této rozhodující fázi zániku SSSR přiměřený odstup, faktem je, že se od počátku aktivně zapojila do podpory reformního úsilí zemí někdejšího východního bloku, a to i přes to, že se politika prohlubující se evropské integrace s Bushovou představou o rozložení Evropy příliš neshodovala.⁴³

Jedním z typických rysů Bushovy zahraniční politiky byl určitý stupeň váhavosti, kterou lze vyzpozorovat i v patrně nejznámější Bushově zahraniční operaci, tj. ve válce v Zálivu⁴⁴. Po této americké operaci sice země po dobu několika měsíců prožívala doslova „návaly patriotismu“⁴⁵ a obliba prezidenta prudce stoupala, volby o rok později však ukázaly, že pro voliče je zásadním faktorem spíše tíživá hospodářská situace než války v zámoří. V lednu 1993 se tak zahraniční politika USA ocitá v rukou Demokratické strany.

3.4 Bushova administrativa a konflikt v Bosně

Ona již výše zmíněná analýza CIA o rozpadu Jugoslávie se v jednom bodě dotkla i Bosny, která podle ní „představuje největší hrozbu nástupu fundamentalistického etnického rozdělení v Jugoslávii [...] a masivního konfliktu národních společenství“⁴⁶. Ještě v první polovině roku 1991 však byli Američané oficiálně stále pro jednotu Jugoslávie, „ale pouze tehdy, pokud se jí bude moci dosáhnout bez násilí a pokud bude následována demokratizací, tržními reformami a zastavením represí v Kosovu“⁴⁷. To v diplomatické rétorice *de facto* znamenalo, že mnohem přednější než jednotu země je klid v oblasti, neboť v setrvání Jugoslávie jako celku již tehdy v řadách americké diplomacie věřil málokdo. Přesto se v létě

⁴² HEIDEKING, Jürgen a MAUCH, Christof. *Dějiny USA*. Praha: Grada, 2012, str. 370.

⁴³ ROJČÍK, Ondřej. *Administrativa George Bushe*. In SUCHÝ, Petr. *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*. Brno: Masarykova univerzita – Mezinárodní politologický ústav, 2001, str. 17.

⁴⁴ Prezidentova počáteční nerozhodnost zdali pomoci Irákem napadenému Kuvajtu však v neposlední řadě pramenila také z někdejší blízké ekonomické spolupráce Spojených států s režimem Saddáma Husajna, kterou na počátku 80. let začal R. Reagan s cílem oslabit Írán. Američané nakonec Irák skutečně napadli (26. ledna 1991) svojí známou operací *Pouštní bouře* (ang. Desert Storm). Na konci února téhož roku byl Kuvajt osvobozen.

⁴⁵ HEIDEKING, Jürgen a MAUCH, Christof, str. 372.

⁴⁶ KOVAČEVIĆ, str. 50.

⁴⁷ Tamtéž, str. 54.

Bushova administrativa ostře vymezila proti návrhu Miloševiče a Tuđmana na rozdělení Bosny mezi Srbsko a Chorvatsko.⁴⁸

Kvůli složité situaci v zemi, v níž se schylovalo k občanské válce, uvalila Rada bezpečnosti OSN na celý prostor bývalé Jugoslávie zbrojní embargo s cílem zabránit další eskalaci konfliktu. Tím ovšem výrazně napomohla srbské straně, neboť drtivá většina veškerého vojenského arzenálu se nacházela v rukou Srbů. Spojené státy se ještě v říjnu aktivně zasazovaly o to, aby se ostatní země mezinárodního společenství neunáhly s uznáním Slovinska a Chorvatska, neboť se – právem – obávaly, že samostatnost by mohla vyhlásit i Bosna, kde by měl případný konflikt mnohem tragičtější podobu.⁴⁹ Segregační tendence v této jugoslávské republice však již byly natolik silné, že je nedokázaly tlumit ani vnitrostátní politické složky, natož američtí diplomaté.

Nicméně taktika republikánské administrativy vůči jugoslávské krizi se začala vlivem dosavadního bezvýsledného jednání měnit, a to v lednu roku 1992, kdy Bushův tým dospěl „k názoru, že je potřeba v zájmu zamezení dalšího rozšiřování konfliktu izolovat hlavní základnu JNA – Srbsko a Černou Horu – a urychleně uzнат [...] také Bosnu a Hercegovinu“⁵⁰. Podle Washingtonu již tedy nemělo smysl pokoušet se udržet Jugoslávii v jejích někdejších hranicích a „podporovat zachování něčeho, co už neexistovalo“⁵¹. Jediným způsobem, jak zabránit stupňování konfliktů na západním Balkáně, bylo dle Bílého domu začlenění Bosny, Chorvatska a Slovinska do společnosti nezávislých států. Z dříve hlasitého zastánce jednotné Jugoslávie se tak Amerika během několika týdnů změnila v toho, kdo ostatní státy naopak přemlouval k uznání nezávislosti těchto tří jugoslávských republik.

Postupné cestě k osamostatnění Bosny nezabránila ani konference konaná v Lisabonu a Bruselu. Na konci února 1992 se zde pod záštitou Evropského společenství diskutovalo o budoucí podobě této jugoslávské republiky, již byli přítomní i představitelé všech tří bosenských stran. Zatímco bosenští Srbové a Chorvaté bylo pro parcelaci země podle etnického principu, Izetbegovićova SDA se zasazovala o unitární stát. Jako výsledek jednání byla navržena rámcová dohoda, tzv. Cutilheirův plán⁵², podle něhož by Bosna měla být rozdělena na kantony připomínající švýcarský model. Plán předpokládal, že jednotlivé

⁴⁸ Americký ministr zahraničí James A. Baker při své návštěvě Jugoslávie důrazně oba státníky upozornil, aby o takovém kroku vůbec neuvažovali.

⁴⁹ Slovinsko a Chorvatsko byly mezinárodním společenstvím uznány v lednu 1991.

⁵⁰ HLADKÝ, Ladislav. *Bosenská otázka*, str. 269–270.

⁵¹ HRUŠÍK, Milan. *Kritická analýza tzv. Cutileirova plánu pre Bosnu a Hercegovinu*.

Dostupné z:

<http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cisloclanku=2010070101#4>

⁵² Svůj název dostal podle ministra zahraničí Portugalska José Cutilheira.

kantony, rozdělené podle etnického klíče, získají vysokou míru samosprávy, „*nícméně že Bosna a Hercegovina zůstane i nadále jednotnou republikou s vysokým stupněm centralizace státních orgánů*“⁵³. Pro Izetbegoviće, zastávající vymezení na principu výlučně občanském, byl však plán nepřijatelný, jakkoliv jej nejprve přijal.⁵⁴

Plánované referendum, které muslimští poslanci navrhli ve skupštině již v říjnu předchozího roku a které se setkala s prudkým odporem bosenských Srbů, začalo dva dny po ukončení lisabonských rozhovorů. Bylo výsledkem dohody Izetbegoviće s Evropským společenstvím⁵⁵, které si hlasování o nezávislosti země vytyčilo jako podmínku případného odtržení země od Jugoslávie. Dne 7. dubna, den po oficiálním vyhlášení nezávislosti Bosny, Spojené státy přiznaly nejen samostatnost tohoto státu, ale i Chorvatska a Slovinska. Tento zásadní obrat v politice Washingtonu se však nesesetkal se stoprocentním souhlasem ani v řadách samotné americké diplomacie, ani mezi mnohými západními politiky⁵⁶. I přesto však lze prohlásit, že Spojené státy ze všech západních mocností vlastně nejdéle váhaly, mají-li přiznat samostatnost těchto tří jugoslávských republik, což se dá interpretovat i tak, že si Amerika byla mnohem více vědoma nebezpečí rozpoutání etnického konfliktu než ostatní velmoci.

Téhož dne, kdy Spojené státy přiznaly nezávislost Bosny, schválila Rada bezpečnosti OSN postupné umisťování mírových sil na teritoriu tohoto nového státního útvaru. Situace v zemi se totiž pohybovala na hranici otevřené války – 6. dubna zasáhli srbští ostřelovači z budovy sarajevského hotelu *Holiday Inn* několik osob demonstrujících před parlamentem své znepokojení nad stávající situací a s „*postupujícím jarem [...] propukly boje na většině bosenského území*“⁵⁷. Narychlo zformované oddíly muslimské Armády BaH se svým vojenským arzenálem rozhodně nemohly rovnat srbským protivníkům a Srbové tak rychle zabírali čím dál více bosenského území. Jedním z hlavních středisek bojů se stalo Sarajevo, jež bylo v průběhu května obklíčeno srbskými jednotkami.

Podle americké optiky byli hlavní viníky jednoznačně Srbové, na čemž se dle Zimmermanna shodovaly všechny politické špičky: „*V americké vládě neexistoval rozdíl*

⁵³ HLADKÝ, Ladislav: *Bosenská otázka*, str. 266.

⁵⁴ Na otázku W. Zimmermanna, proč Izetbegović tento plán, který je v opozici proti jeho politickým idejím, na jednáních předběžně přijal, bosňácký lídr odpověděl, že byl na něj vyvíjen tlak ostatních stran včetně samotného Cutilheira. In: ZIMMERMANN, str. 126.

⁵⁵ ZIMMERMANN, str. 124.

⁵⁶ Ostře se vůči němu vyjádřil kupř. Cyrus Vance, americký diplomat a toho času speciální vyslanec OSN pro Jugoslávii, a podle Davida Owena, někdejšího britského ministra zahraničí (1977–1979), bylo toto přiznání fatální chybou.

⁵⁷ HLADKÝ, Ladislav: *Bosenská otázka*, str. 271.

v názorech na dôvody války v Bosně; všichni věděli, že na vině jsou Milošević a Karadžić.“⁵⁸ Přestože Milošević neustále přesvědčoval americké diplomaty, že s bosenskými Srby nemá nic společného a odsuzuje zvěrstva, kterých se Karadžićovi stoupenci dopouští, odmítaly mu Spojené státy uvěřit. Baker se tak začal aktivně zasazovat za uvalení mezinárodních sankcí na „zbylou“ Jugoslávii, tedy Srbsko a Černou Horu, aby tak došlo k – alespoň symbolické – izolaci. Protože se ale tyto snahy nesetkaly s podporou evropských spojenců, rozhodla se americká administrativa uplatnit, pro republikány typickou, politiku unilateralismu – dne 12. května odvolalo americké ministerstvo zahraničí, jako znak protestu vůči srbské agresi v Bosně⁵⁹, Warrena Zimmermanna z postu velvyslance, čímž USA formálně ukončily diplomatické styky s Jugoslávií. Kromě toho Spojené státy zavřely dvě jugoslávské ambasády na svém území. Na konci května pak uvalila Rada bezpečnosti OSN na Jugoslávii ekonomické embargo a okolo sarajevského letiště byla jako „výsledek amerického tlaku“⁶⁰ vytvořena tzv. bezpečná zóna.

V průběhu srpna se boje rozšířily na celé teritorium Bosny a Hercegoviny, vznikaly internační tábory i četné paravojenské skupiny na všech bojujících stranách, kvůli nimž se intenzita násilí ještě prohlubovala. Vojáci UNPROFOR však nebyli vybaveni takovým mandátem, který by jim umožňoval větší pravomocce zabráňovat konfliktům, a často tak museli etnickým násilnostem nečinně přihlížet. První z příslušníků mezinárodních vojenských sil (více než tisíc vojáků) byli do Bosny posláni v červnu 1992 a v září k nim přibylo ještě dalších 6 000.⁶¹

Na podzim 1992 však bosenská otázka nepředstavovala v americkém prostředí ústřední téma, neboť byla zastíněna nadcházejícími listopadovými volbami, ve kterých Bush staršího porazil energický guvernér Arkansasu Bill Clinton. Tehdy ještě republikánský Washington, přestože balkánskou tragédií reflektoval a prakticky denně musel čelit šokujícím záběrům zachycujícím stovky lidských obětí a zbořených měst, stále důsledně a razantně odmítal jakékoli vojenské angažmá Spojených států na tomto území. V posledních měsících nebyla Bushova administrativa, která postupně vyklízela vládní prostory, ochotna vyvíjet jakoukoliv větší aktivitu a do problému již silněji nezasáhla.

⁵⁸ ZIMMERMANN, str. 142.

⁵⁹ Tamtéž, str. 136.

⁶⁰ KOVAČEVIĆ, str. 100.

⁶¹ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*. Brno: Doplněk, 1996, str. 154.

3.5 Souhrnná analýza Bushovy politiky v Bosně

Přesnou definici postoje Bushovy administrativy vůči bosenské krizi lze určit jen velmi těžko. S konzistentním politickým stanoviskem vůči Bosně Bushův zahraničněpolitický tým nepřišel. Je však důležité si uvědomit, že pro George Bushe sr. nepředstavoval tento konflikt primární geopolitický problém⁶². Kromě toho, že území Jugoslávie ztratilo s koncem Studené války pro USA svůj někdejší strategický význam⁶³ (jakkoliv význam Balkánu coby strategického i ekonomického mostu mezi Západem a východní Eurasíí zůstal jednoznačně nesporný⁶⁴), americkou zahraniční politiku v té době zaměstnávaly problémy zcela jiného charakteru. Prezident byl nucen potýkat se kupř. s krizovou situací v Zálivu („*Jugoslávie na rozdíl od Perského zálivu neohrožovala [americké] národní zájmy*“⁶⁵), zejména pak ale s rozpadem SSSR, což v sobě zahrnovalo hospodářskou i politickou pomoc státům někdejšího Východního bloku a jejich začleňování do společnosti demokratických zemí. Jak trefně poznamenal Warren Zimmermann, „*dokonce i silná velmoc má potíže zabývat se ve stejnou dobu více než jednou krizí*“⁶⁶.

Co je však možná nejdůležitějším důvodem Bushovy váhavosti v tom, má-li se americká diplomacie do jugoslávské problematiky více vložit, je prozaický fakt, že se bosenský konflikt naplno rozhořel poslední rok Bushova prvního volebního období, tj. v roce prezidentských voleb. Každá administrativa, jak demokratická tak také republikánská, si vždy velmi dobře rozmyslí, zdali má smysl pouštět se do zahraničních intervencí (u nichž k tomu není vůbec jistý výsledek) a ohrozit tak vítězství ve volbách. Je proto otázkou, zdali by Bush pokračoval ve své kolísavé politice i v případě, kdyby obdržel mandát na další čtyři roky.

Neméně důležitým faktorem tohoto pasivního přístupu Američanů k bosenské krizi byl ovšem samotný postoj Evropy. Byli to právě evropští lídři, kteří si na samotném počátku jugoslávské krize nepřáli, aby Američané do tohoto problému výrazným způsobem zasahovali.⁶⁷ Cílem evropských států bylo dokázat světu, že i ony dokážou účinně řešit zahraničněpolitické problémy bez pomoci NATO i OSN⁶⁸, o čemž nejlépe vypovídají slova

⁶² KOVAČEVIĆ, str. 53.

⁶³ HOLBROOKE, Richard. *Put u Dejton: od Sarajeva do Dejtona i posle*. Beograd: Dan Graf, 1998, str. 22.

⁶⁴ FOUSKAS, str. 24.

⁶⁵ BAKER, str. 635–636.

⁶⁶ HOLBROOKE, str. 24.

⁶⁷ KOVAČEVIĆ, str. 83–84.

⁶⁸ FARKAS, Evelyn N. *Fractured states and U. S. foreign policy: Iraq, Ethiopia and Bosnia in the 1990s*. New York: Palgrave Macmillan, 2003, str. 80.

lucemburského ministra zahraničí Jacquesa Poose z léta 1991, že konečně „*přišel čas Evropy*“⁶⁹. Washington, nutno podotknout, tuto nabídku přijal a Bushova administrativa velmi „*ráda ponechala celou záležitost v rukou Evropanů*“⁷⁰. Hlavní iniciativu měla přebrat Evropská rada, ta však nedisponovala dostatkem diplomatických zkušeností a záhy zjistila, že na nejrozsáhlejší evropský konflikt od konce druhé světové války jednoduše sama nestačí. Někdejší diplomat Živorad Kovačević je dokonce toho názoru, že Evropa udělala v bosenském konfliktu daleko více chyb než Spojené státy, neboť závažnost celé situace hrubě podcenila.⁷¹ Opět slovy Richarda Holbrooka, „*Evropa věřila, že může zachránit Jugoslávii bez Spojených států. Washington věřil, že může, když už skončila doba Studené války, ponechat Jugoslávii Evropě.*“⁷² Holbrooke souhlasí s W. Zimmermannem, podle něhož se NATO v čele se Spojenými státy mělo v jugoslávských válkách angažovat hned na samém počátku, a skutečnost, že se tak nestalo, byla podle něj „*největší chyba v celé jugoslávské krizi*“⁷³.

Oproti tomuto názoru se James Baker domnívá, že přenechání zodpovědnosti Evropě bylo ze strany Američanů správným krokem. Evropané podle něj konečně mohli vstoupit na scénu a ukázat, že se umí chovat jako jednotná politická síla.⁷⁴ Bush a jeho národně-obranný tým uvítali evropskou iniciativu převzít bosenský konflikt do vlastních rukou i z toho důvodu, že ačkoliv oficiální americká rétorika byla plná moralizujících výroků o potřebě ochrany demokracií po celém světě, reálná praxe tomu málokdy odpovídala. Tyto časté důrazy na etický charakter byly „*při samotném uskutečňování zahraniční politiky [...] až druhořadé, pro americkou veřejnost však důležité a proto zmiňované*“⁷⁵. Bush sice veřejně neustále opakoval, že je v zájmu demokratického společenství bosenskou válku zastavit, reálně se za to ovšem příliš nezasadil. To plyne i z neschopnosti Bushovy administrativy samotný konflikt vůbec definovat – zatímco „*Evropané považovali problém za vojenský a humanitární*“⁷⁶, americká diplomacie na něj dlouho pohlížela jako na záležitost čistě politického charakteru.

Tento lhostejný postoj snad nejlépe vystihují často opakovaná Bakerova slova, jež se stala jakýmsi symbolickým vyjádřením netečného postoje Bushovy administrativy k válce v

⁶⁹ ZIMMERMANN, str. 97.

⁷⁰ CLINTON, Bill. *Můj život*. Praha: Euromedia group, k. s. – Ikar, 2004, str. 584.

⁷¹ KOVAČEVIĆ, str. 42.

⁷² HOLBROOKE, str. 27.

⁷³ ZIMMERMANN, str. 144.

⁷⁴ BAKER, str. 637.

⁷⁵ ROJČÍK, str. 26.

⁷⁶ FARKAS, str. 76.

Bosně: „*V tomto boji nemáme svého psa.*“⁷⁷ Lawrence Eagleburger, který v roce 1992 nahradil Bakera ve funkci ministra zahraničí⁷⁸, komentoval tento nezájem ze strany USA slovy, že na rozdíl od Iráku je toto občanská válka a Amerika by se tak mohla zaplést do boje s menšími paramilitárními oddíly, což by nepochybně připomínalo fiasko ve Vietnamu. Bush se tak jednoznačně bránil použít vojenskou sílu a nebyl ochoten riskovat životy amerických vojáků na území, kde je to „*velmi zmatené* [...], území, *na němž je velmi obtížné bojovat*“⁷⁹. Kromě toho je namístě zmínit i tu skutečnost, že se prezident (ostatně jako většina řadových Američanů⁸⁰) v bosenské krizi za celou dobu jejího trvání očividně vůbec neorientoval – Brenta Scowcrofta se při každém pracovním setkání ptal, „*kdo jsou Bosenci, kdo jsou bosenští Srbové, kdo bosenští Muslimové* [...] a *kdo Chorvaté a Slovinci*“⁸¹, a jeho věta „*vysvětlíte mi, o co se tady vůbec jedná*“⁸² se stala skoro pravidelným rituálem.

V této souvislosti je ovšem zapotřebí podotknout, že, jak vyplývá z předchozí podkapitoly, k úplné distanci americké diplomacie od jugoslávské krize v podstatě nikdy zcela nedošlo⁸³, třebaže si to evropští lídři přáli a jakkoliv to bylo přáním samotného Washingtonu. O tom kupř. svědčí neustálá participace Američanů na různých plánech řešení krize na Balkáně, permanentní tlak Spojených států na země mezinárodního společenství zasazující se za větší angažovanost v postupu proti Srbům nebo častá jednání amerických diplomatů (nejvíce W. Zimmermann) s jugoslávskými představiteli. Tyto aktivity se sice setkávaly s Bushovou podporou, pokračování a eskalaci konfliktu však nebyly schopny zabránit. I přes to, že Bush v závěru roku 1992 ještě stihnul zaujmout pevnější stanovisko, kdy navrhl zrušit vojenské embargo a pomoci tak Muslimům, představoval tento krok jen slabou obhajobu dosavadní rezistentní politiky USA vůči Bosně, která se zmožila pouze na symbolické uvalení sankcí na Jugoslávii a humanitární pomoc obleženému Sarajevu. Tento stále eskalující problém tak George Bush sr. přenechal svému nástupci Billu Clintonovi.

⁷⁷ FARKAS, str. 74.

⁷⁸ James Baker se odstoupil z funkce, neboť se aktivně zapojil do vrcholící prezidentské kampaně.

⁷⁹ ROJČÍK, Ondřej. *Administrativa George Bushe*. In SUCHÝ, Petr. *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*. Brno: Masarykova univerzita – Mezinárodní politologický ústav, 2001, str. 27.

⁸⁰ LEVY, Peter B. *Encyklopedia of Reagan-Bush Years*. Westport (Connecticut): Greenwood Press, 1996, str. 49.

⁸¹ KOVAČEVIĆ, str. 29.

⁸² HALBERSTAM, David. *War in a Time of Peace: Bush, Clinton, and the Generals*. New York: Scribner, 2001, str. 73.

⁸³ KOVAČEVIĆ, str. 92.

4 Zahraniční politika USA za vlády Billa Clintona a válka v Bosně

4.1 Základní rysy zahraniční politiky Billa Clintona

Pozice Billa Clintona, který do Bílého domu přišel v době, kdy se USA staly světovou mocností číslo jedna, se tedy, co se týče globálních otázek, mohla zdát zpočátku jednodušší než postavení jeho předchůdců. Volby roku 1992 totiž jasně ukázaly jednu zásadní věc: do té doby vyhrávali volby ti kandidáti, kteří prosazovali silné zahraničněpolitické postavení USA⁸⁴. Konec potencionálního nebezpečí z Východu tak obrátil pozornost americké veřejnosti na vnitropolitické problémy – tedy na oblast, jež byla již při prezidentské kampani Clintonovou prioritou číslo jedna a v níž dosáhnul úspěchů ve funkci guvernéra rodného Arkansasu.

*„Bill Clinton, stejně jako před ním Woodrow Wilson, Lyndon Johnson a Jimmy Carter, byl demokratický prezident, který přišel do funkce s odhodláním zaměřit se na domácí problémy, avšak brzy zjistil, že zabředl do zahraničních spleťostí, jaké nebylo snadné rozplést.“*⁸⁵ Konec studené války ovšem pro USA neznamenal zklidnění globální situace, jak se mnozí na počátku 90. let naivně domnívali, ba právě naopak: počáteční *„vlna optimismu, která pohltila NATO a západní demokracie“*⁸⁶, byla záhy vystřídána rozčarováním. *„Žádný americký prezident 20. století od dob Harryho Trumana [...] nezdědil tak nejistou světovou situaci [...], jako prezident Clinton.“*⁸⁷ Počátek 90. let s sebou totiž přinesl problémy, jež do té doby nepředstavovaly tak viditelné nebezpečí: vzestup mezinárodního terorismu, silící náboženský fundamentalismus či vypjatý nacionalismus často přerůstající do občanských válek a vraždění civilního obyvatelstva, to vše zvyšovalo na amerického prezidenta globální tlak a Clinton se tak záhy ocitnul v nelehké pozici osoby zodpovědné za stabilizaci „světového pořádku“.

⁸⁴ HYLAND, str. 12.

⁸⁵ BROWN TINDALL, George, SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, str. 770.

⁸⁶ FOUSKAS, str. 34.

⁸⁷ HENRIKSEN, Thomas. *Clinton's Foreign Policy in Somalia, Bosnia, Haiti, and North Korea*. Stanford (California): Hoover Institution on War, Revolution, and Peace, Stanford University, 2009, str. 2.

Vzhledem ke Clintonovu preferování hospodářských otázek byla i jeho „zahraniční politika [...] ovlivněna důrazem na ekonomické principy“⁸⁸. Prakticky celé své funkční období podporoval celosvětové rozšiřování tržní ekonomiky a s jeho administrativou jsou spojeny desítky dohod směřujících k liberalizaci světového trhu.⁸⁹ Tyto kroky se setkávaly se silným odporem republikánů i mnoha řadových občanů, kteří měli kvůli této razantní liberalizaci hospodářství strach, že přijdou o své pracovní místo. Rapidní nárůst zaměstnanosti a celkový růst životní úrovně ovšem dokázaly tyto domněnky vyvrátit.⁹⁰

Důležité místo v Clintonově zahraničněpolitickém programu zaujímal vedle ekologických iniciativ humanitární a rozvojová politika. Od počátku svého úřadu Clinton opakovaně zmiňoval, že na prvním místě v jeho zahraniční politice bude vždy obhajování demokracie a lidských práv. Obraz americké zahraniční politiky 90. let se tak vyznačuje neustálým „prezentováním sama sebe jako garanta a šířitele západních liberálních hodnot napříč planetou“⁹¹. Morální a etické principy se staly nejčastěji užívanými frázemi prezidentova zahraničněpolitického týmu⁹², stejně jako nejednou zopakovaný pojem „humanitární mise“. Tuto politiku trefně označil Clintonův poradce pro národní bezpečnost Anthony Lake jako „pragmatický neo-Wilsonismus“⁹³, pojem odkazující na prezidenta W. Wilsona⁹⁴.

Wilsonovo pojetí globální politiky však v sobě dle mnohých zahrnovalo známky naivního idealismu. Právě specifický druh idealismu spojený s určitým stupněm politické naivity tedy představoval jeden z nejcharakterističtějších rysů celé Clintonovy zahraniční politiky. V intencích tehdejší všeobecné euforie se ale nejedná o nic neobvyklého. Tento silný

⁸⁸ HEIDEKING, Jürgen a MAUCH, Christof, str. 390.

⁸⁹ Mezi ty nejnámější patří ratifikace tzv. Severoamerické dohody o volném obchodu (NAFTA), obchodní smlouvy mezi Kanadou, Spojenými státy a Mexikem, či podepsání GATT, smlouvy odbourávající cla, jež zrušila řadu překážek v mezinárodním obchodu. Výrazně se podílel také na vzniku Světové obchodní organizace (WTO).

⁹⁰ Za Clintonova působení v Bílém domě se rapidně snížila nezaměstnanost, výrazně klesla míra chudoby i celkový státní deficit. Na počátku jeho druhého funkčního období dokonce rozpočtový úřad Kongresu oznámil první přebytek rozpočtu od roku 1969. „Cena akcií na burze se neuvěřitelně zvýšila a nová průmyslová odvětví v Silicon Valley i na dalších místech Ameriky vzkvétala. Clinton splnil slib z doby před prvním zvolením do prezidentské funkce, protože daně střední třídy se výrazně snížily, a velký federální růst zase umožnil nové federální výdaje na podporu školství.“ In: GRAUBARD, Stephen Richards: *Prezidenti. Proměna instituce amerického prezidenta od Theodora Roosevelta k Georgi W. Bushovi*. Praha: BB/art, 2007, str. 567.

⁹¹ FOUSKAS, str. 28.

⁹² Ve světě prudkých nacionalismů, regionálních konfliktů, náboženského fanatismu a rozpadů států toto neustálé zmiňování etických hodnot znělo pro mnohé poněkud utopicky.

⁹³ HYLAND, str. 23.

⁹⁴ Wilson svými známými 14 body z ledna 1918 výrazně proměnil geopolitické vztahy tehdejšího poválečného světa a položil základ řady institucí mezinárodní spolupráce.

idealistický náboj a humanitářské tendence např. podle Stephena Walta představují jedna z hlavních pozitiv zahraničněpolitického konceptu Clintonovy administrativy.⁹⁵ Kromě toho, že Clinton vnesl do nejvyšší americké politiky mnohem silnější apel na lidská práva a jejich ochranu, vyznačovala se jeho globální politika také více než aktivní „*podporou demokracií po celém světě, zejména v nově se formujících bývalých komunistických státech [...], tedy i v Bosně*“⁹⁶.

Dle skeptiků ve věci Clintonovy zahraniční politiky se ovšem nejednalo o nic převratného: někdejší doktrína o zadržování komunismu, jež vznikla již za vlády Harryho Trumana v roce 1947 a dosáhla svého vrcholu za Ronalda Reagana, byla podle Clintonových kritiků pouze nahrazena na pohled lidštějším postupem, tj. „*strategií ‚rozšiřování demokracií*“⁹⁷. Tento politický koncept Bílého domu měl pak za cíl přesvědčit svět o tom, že zájmy na vítězství demokracie a etických hodnot ve světě jsou nadřazeny samotným geopolitickým zájmům Spojených států, které pod hlavičkou humanitizace budou nadále uplatňovat politiku intervencionalismu a expanzivního globalismu⁹⁸: „*globální angažmá USA mělo vojenskou tvář – v 90. letech měly USA rozmístěno kolem 200 000 vojáků napůl v Evropě a napůl v Asii*“⁹⁹.

Významným geopolitickým pojmem, jenž je spojován právě s Clintonovou administrativou, je idea tzv. *asertivního multilateralismu*¹⁰⁰. Tento termín měl Bill Clinton zmínit již při svém nástupu do funkce v roce 1993. Na rozdíl od republikánského unilateralismu, jenž prosazuje hegemonistickou pozici USA ve světě, multilateralismus, zejména prostřednictvím zakládání mezinárodních institucí, usiluje v řešení globálních otázek o blízkou kooperaci států. Základ této teorie spočívá v názoru, že mnohé problémy především internacionálního charakteru (terorismus, problém zbraní hromadného ničení či organizovaný zločin) není účelné řešit samostatně, ale naopak v těsné spolupráci s jinými geopolitickými partnery. Bill Clinton jednoznačně tento – z dlouhodobějšího hlediska efektivnější – přístup preferoval¹⁰¹, tj. snažil se v globálních problémech co nejvíce uplatňovat mezinárodní

⁹⁵ WALT, Stephen. *Two Cheers for Clinton's Foreign Policy*. Foreign Affairs 79/2 (2000). Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-03-01/two-cheers-clintons-foreign-policy>.

⁹⁶ KATSAVARA, Elpida. *The Aerial War in Kosovo*. In: WHITE, Mark. *Presidency of Bill Clinton: The Legacy of a New Domestic and Foreign Policy*. London: I B. Tauris, 2012, str. 208.

⁹⁷ HYLAND, str. 24.

⁹⁸ FOUSKAS, str. 117.

⁹⁹ HEIDEKING, Jürgen a MAUCH, Christof, str. 390.

¹⁰⁰ Více viz DUMBRELL, John. *Was There a Clinton Doctrine? President Clinton's Foreign Policy Reconsidered*, uveřejněný v časopise *Diplomacy and Statecraft* 13/2 (2002).

¹⁰¹ Podle republikánů, jež tradičně uplatňují spíše myšlenky unilateralismu a namísto přímé účasti na humanitárních misích navyšují výdaje na obranu státu, Bill Clinton několikrát bezdůvodně

spolupráci, ať už se jednalo o „jaderné zbraně, rozšiřování NATO, bilaterální bezpečnostní vztahy s Ruskem, konflikt na Balkáně, krize na Haiti či arabsko-izraelský mírový proces“¹⁰². Faktem však zůstává, že USA nikdy nešly za hranici své vlastní suverenity a Clinton se obvykle snažil v daném nadnárodním společenství získat o něco vyšší moc než ostatní členové této organizace. To je, jak bude později nastíněno, i příklad konfliktu v Bosně.

Druhé funkční období Clintonovy administrativy je v řešení zahraničněpolitických otázek o poznání aktivnější (a také expanzivnější), než tomu bylo v období let 1993–1997. Politika „první Clintonovy administrativy (mohla) působit dojemem, že se [...] Spojené státy nerady pouští do riskantních podniků, které by mohly ambiciózněji definovat jejich vůdčí roli ve světě. Funkční období druhé demokratické administrativy může být hodnoceno jako výraznější i proto, že do něho spadají dvě události snadno zapamatovatelné zejména pro Evropana: rozšíření Severoatlantické aliance a zásah v Kosovu.“¹⁰³ Z dřívější váhavosti a nejistoty se Clintonovo druhé funkční období (plus druhá část období prvního) vyznačovalo mnohem větší rozhodností a energičností. Hlavním a zásadním mezníkem tohoto poměrně velkého obratu byla právě Bosna: „Krise v Bosně změnila celý pohled administrativy na zahraniční politiku. Do krize v Bosně v letech 1993 až 1995 prezident Clinton nevěnoval zahraniční politice důslednou pozornost.“¹⁰⁴

Vedle bosenské krize a rozsáhlých personálních změn¹⁰⁵ si totiž Clinton již v druhé polovině svého prvního volebního období uvědomil, že jako prezident disponuje velmi rozsáhlými kompetencemi v oblasti výkonné moci, která je ve Spojených státech – na rozdíl od moci zákonodárné – plně v rukou Bílého domu. V takovém případě má tak americká hlava státu skvělou možnost utvářet podobu zahraniční politiky: „V oblasti zahraniční politiky může prezident demonstrovat svou rozhodnost a sílu, aby nasbíral potřebný kapitál pro střety s Kongresem o domácích záležitostech“¹⁰⁶. Jednu z prvních zahraničních vojenských akcí, v níž

obětoval životy příslušníků vojenských sil Spojených států v oblastech, které nespádají do zájmové sféry USA.

¹⁰² GÖKSEL, Nilüfer Karacasulu. *From „Multilateral Engagement“ to „New Unilateralism“*. [online].

Citováno 23. 9. 2015. Dostupné z:

<http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt9.say%C4%B11/9.1%20karacasulu.pdf>.

¹⁰³ KUCHYŇKOVÁ, Petra. *Administrativa Billa Clintona*. In SUCHÝ, Petr. *Zahraníční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*. Brno: Masarykova univerzita – Mezinárodní politologický ústav, 2001, str. 62.

¹⁰⁴ BLAŽEK, Jiří. *Role poradců v americké zahraniční politice*. [online]. 2014, [cit. 12. 8. 2015], Diplomová práce, Karlova univerzita, Filozofická fakulta, str. 55.

¹⁰⁵ Patrně nejemblematičtějším příkladem bylo zvolení Madeleine Albrightové do funkce ministryně zahraničí.

¹⁰⁶ HEIDEKING, Jürgen a MAUCH, Christof, str. 379.

se zrcadlila tato nová energická iniciativa, tedy plné převzetí zahraničněpolitických aktivit do svých rukou, a která Clintonovi dodala potřebné politické sebevědomí, byla právě Bosna.

4.2 Zahraničněpolitický tým Billa Clintona

Z důvodu své politické orientace na domácí problémy si byl Clinton vědom toho, že vlastní nedostatky ve znalosti některých zahraničněpolitických témat musí vyvážit osobnostmi, jež se světovými problémy dlouhodobě zabývají a platí za renomované odborníky.¹⁰⁷ Post ministra zahraničí tak získal zkušený politický veterán Warren Christopher (1925–2011), s jehož názory na základní rysy zahraniční politiky se prý Clinton plně shodoval.¹⁰⁸ Christopher začal svoji kariéru již za dob prezidentského úřadu Lyndona B. Johnsona (ve funkci od roku 1963 až 1969), v Carterově administrativě pak vykonával funkci náměstka ministra zahraničí.¹⁰⁹ Po volbách roku 1996 měl Clinton „čtyři *potencionální uchazeče o místo Warrena Christophera ve funkci ministra zahraničí: George Mitchella, Sama Sunna, Madeleine Albrightovou a Richarda Holbrooka*“¹¹⁰. Nakonec zvolil M. Albrightovou (1937), která do té doby zastávala post velvyslankyně USA při OSN. Zřejmě nejznámějším problémem, který byla za svého působení ve funkci ministryně nucena řešit, představovala kosovská otázka, jež vyvrcholila bombardováním Srbska v březnu 1999, či posun ve vzájemných vztazích Spojených států se Severní Koreou¹¹¹.

Ministrem obrany jmenoval Clinton Leslieho Aspina (1938–1995), jenž ve svém oboru platil za skutečného odborníka: podle slov B. Clintona věděl Aspin „o obraně *nejspíš víc než kdokoliv jiný ve Sněmovně reprezentantů [a] chápal bezpečnostní potřeby světa po studené válce*“¹¹². V únoru roku 1994 podal Aspin kvůli neúspěchu v somálské misi demisi a Clinton na jeho místo jmenoval Williama J. Perryho (1928), který v této funkci vydržel do roku 1997.

Ze dvou jmen, Anthony Lake a Sandy Berger, na pozici poradce pro národní bezpečnost (National Security Advisor) nakonec Clinton zvolil to první. „Tony“ Lake (1939),

¹⁰⁷ Často se jednalo o někdejší vysoce postavené členy administrativy Jimmyho Cartera.

¹⁰⁸ CLINTON, str. 522.

¹⁰⁹ Významně se kupř. podílel na vyjednáváních o propuštění amerických rukojmích v Íránu.

¹¹⁰ BRANCH, Taylor. *The Clinton tapes. A President's Secret Diary*. London: Pocket Books, 2010, s. 388.

¹¹¹ Albrightová byla prvním tak vysoko postaveným diplomatem, kdo se setkal se severokorejským vůdcem Kim Čong-ilem.

¹¹² CLINTON, str. 522.

odborník na globální politiku z dob Carterovy administrativy, vstoupil do služeb ministerstva zahraničí již v roce 1962 za úřadu prezidenta Kennedyho. O sedm let později se stal poradcem Henryho Kissingera¹¹³, od něj se však vzápětí odklonil. Protože zahraniční politika nebyla tím, čím by se chtěl Clinton příliš zabývat, svěřil v počátcích svého prezidentského působení řešení těchto otázek svému týmu, jehož vedení dal na starost právě Lakeovi. Lake tak do konfliktu v Bosně tvořil jakéhosi zprostředkovatele mezi zahraničněpolitickým týmem a prezidentem, kterému všechna rozhodnutí prezentoval. Trávil s prezidentem snad nejvíce času ze všech jeho zahraničněpolitických poradců.¹¹⁴ Zmíněný Samuel (Sandy) Berger (1945) zastával v prvním funkčním období Clintonovy administrativy post zástupce poradce pro otázky národní bezpečnosti, Lakea v jeho funkci poradce pro národní bezpečnost vystřídal v roce 1997 a působil v ní až do roku 2001.

Funkci předsedy sboru náčelníků vykonával až do září 1993 Colin Powell (1937), známý jako ministr zahraničí prvního kabinetu George W. Bushe. Powella Clinton v říjnu 1993 vystřídal generálem Johnem Shalikashvilim (1936–2011), veteránem z Vietnamu a Korey. Shalikashvili zároveň od roku 1992 vykonával funkci nejvyššího velitele NATO, během jeho působení v této funkci tedy došlo k náletům ze strany NATO na pozice bosenských Srbů. Shalikashviliho v jeho funkci vystřídal roku 1997 Hugh Shelton (1942), taktéž veterán z Vietnamu, který vedl plánování kosovské války.

Šéfem CIA jmenoval Clinton Jamese Woolseyho (1941), neokonzervativního demokrata¹¹⁵, s nímž měl však od začátku rozporuplný vztah, a proto jej o dva roky později nahradil Johnem M. Deutchem (1938). V roce 1997 byl na tento post jmenován George Tenet (1953). Důležitou osobou prezidentova zahraničního týmu byl i viceprezident Al Gore (1948) a jeho poradce pro národní bezpečnost Leon Fuerth (1939).

Přestože se jednalo o bezpochyby velmi kvalifikované, zkušené a ostřílené profesionály, americký historik William Hyland je názoru, že společné ideje tohoto týmu byly „žalostně nerealistické“¹¹⁶. Americký politický slovník tradičně rozděluje členy národně-bezpečnostního týmu na tzv. *jestřáby* a *holubice*, tj. na ty, kteří prosazují razantní řešení geopolitických problémů (nejčastěji vojenského charakteru), a na ty, jež se kloní k mírnému

¹¹³ HYLAND, str. 20.

¹¹⁴ Po druhých prezidentských volbách jej Clinton jmenoval šéfem CIA, v současnosti Lake působí jako šéf Dětského fondu OSN (UNICEF).

¹¹⁵ Ve volební kampani roku 2008 podporoval republikánského kandidáta Johna McCaina.

¹¹⁶ HYLAND, str. 21.

postupu. Jakkoliv se Tony Lake tomuto rozdělení bránil a tvrdil, že je zastaralé¹¹⁷, Clintonův tým lze podle tohoto klíče částečně rozdělit. Jakkoliv byl prezident „uznávaným vůdcem svého zahraničně politického týmu“¹¹⁸, tato názorová diference mnoha jeho členů byla častou příčinou neshod a sporů uvnitř tohoto seskupení. Proti vojenským intervencím se vymezovali kupř. Strobe Talbott, Tony Lake, Warren Christopher či Leslie Aspin. Na opačné straně pak stáli *jestřábi*, kteří často ve vojenských zásazích viděli to nejsnazší řešení. Mezi největší z nich patřili Al Gore, Leon Fuerth či Madeleine Albrightová.¹¹⁹ Právě Albrightová odpovídala definici *jestřába* snad nejvíce z celého týmu, byla tak naprostým opakem Lakea a Talbotta. Podle Hylanda by se její často radikální řešení konfliktů mohly zdůvodnit tzv. „*mnichovským syndromem*“¹²⁰. Díky svému českému původu – a tedy i zcela odlišné historické zkušenosti – se Albrightová raději opírala o kolektivní záruky bezpečnosti, zde v podobě NATO a Spojených států. Její politika tak vždy směřovala k pomoci ostatním zemím v podobě vojenských operací.

Přestože lze toto rozdělení na radikální a umírněné uplatnit na zahraničněpolitický tým ve valné většině případů, v některých situacích mnozí členové tohoto týmu svá tradiční stanoviska nezastávali a přiklonili se k opačné straně – tak kupř. Tony Lake, jenž byl nejprve silně proti jakýmkoli vojenským intervencím, „*se stal jestřábem vlastně z donucení, kdy emocionálně prožíval krizi na Balkáně*“¹²¹.

4.3 Clintonova administrativa a konflikt v Bosně

4.3.1 Prezidentská kampaň v roce 1992 a vznik teorie *lift and strike*

Již během prezidentské kampaně v roce 1992 tedy bylo jasné, že zahraničněpolitické otázky nebudou hrát v případné Clintonově prezidentské politice příliš velkou roli. Ve svých předvolebních projevech se Clinton soustředil zejména na problémy domácí a „*jen málo si*

¹¹⁷ FRIEDMAN, Thomas L. *Lily-Livered Neo-Wilsonian! The New Political Tag Game*. In: The New York Times. [online]. 25. 10. 1992. (Citováno 24. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1992/10/25/weekinreview/the-nation-lily-livered-neo-wilsonian-the-new-political-tag-game.html>.

¹¹⁸ ALBRIGHTOVÁ, Madeleine. *Madeleine. „Nejlepší ze všech možných světů“*. Praha: Práh, 2003, str. 343.

¹¹⁹ KOVAČEVIĆ, str. 104.

¹²⁰ HYLAND, str. 21.

¹²¹ BLAŽEK, str. 57.

uvědomoval šanci, kterou mu poskytuje zánik Sovětského svazu“¹²²: Clinton „během kampaně věnoval velkou pozornost ekonomickým problémům a měl za to, že jeho úspěch ve funkci prezidenta stojí a padá s jejich zvládnutím“¹²³. Dotkl-li se při své kampani globálních témat, pak se často jednalo kupř. o problematiku začleňování nově vzniklých demokracií do svobodného světa (to byl případ zejména zemí bývalého východního bloku, tedy Československa, Polska, Maďarska aj.)¹²⁴. Během kampaně však mnohokrát zaznělo i téma stabilizace a humanitizace těch regionů, v nichž dochází ke zjevnému porušování základních lidských práv, přičemž v debatách kandidátů zaujímala v této otázce primární místo právě Bosna a Hercegovina.

Rétorika Billa Clintona ohledně dalšího postupu v Bosně se během prezidentské kampaně nesla v duchu poměrně razantních a sebejistých výroků, jež naznačovaly, že bude-li do Bílého domu zvolen právě Clinton, lze očekávat, že jeho případná administrativa zaujme vůči této oblasti mnohem energičtější stanovisko. Clinton svého rivala, prezidenta Bushe staršího, 26. července obvinil, že se svým přístupem k balkánské krizi soustavně „*obrací zády k porušování základních lidských práv a našich vlastních demokratických hodnot*“¹²⁵. Vedle toho vyjádřil plnou podporu zesílení ekonomické blokády Srbska, a to „*ne pouze na dovoz zbraní, ale také na naftu a další zboží*“¹²⁶. V srpnu 1992 ve svém proslovu v Los Angeles Clinton zopakoval svá slova o tom, že se Spojené státy musí stát katalyzátorem společného odporu vůči násilí a agresi v Bosně.¹²⁷

Jedním z ústředních hesel, které Clinton v souvislosti s Bosnou vyhlásil již během své kampaně a které se stalo nejcharakterističtějším bodem jeho řešení bosenské krize, bylo tzv. *lift and strike* (do češtiny volně přeloženo jako „*odvolat a udeřit*“). Tato teorie, s níž Clinton operoval již od léta 1992, spočívala v názoru, že nejefektivnější cestou k ukončení války v Bosně bude okamžité zrušení embarga na dovoz zbraní (*lift*), jež bylo v červnu uvaleno Radou bezpečnosti OSN na všech šest bývalých republik Jugoslávie, tedy i na Bosnu a Hercegovinu. Clintonův tým, který, stejně jako Bushův tým, od začátku kladl hlavní podíl na rozpadu Jugoslávie srbskému nacionalismu a Miloševićovi¹²⁸, se, do jisté míry oprávněně, domníval, že zatímco jugoslávská armáda disponuje dostatkem vojenského materiálu a zbraní,

¹²² GRAUBARD, str. 536.

¹²³ Tamtéž, str. 511.

¹²⁴ KUCHYŇKOVÁ, str. 34–35.

¹²⁵ DREW, Elizabeth. *On the Edge: Clinton Presidency*. New York: Touchstone, 1994, str. 138.

¹²⁶ KOVAČEVIĆ, str. 103.

¹²⁷ HOLBROOKE, str. 40.

¹²⁸ FARKAS, str. 84.

muslimská strana je na tom přesně naopak a je jí tak zcela znemožněno se vůči Srbům účinně bránit. Zrušením tohoto embarga, jež podle názoru Clintona a jeho poradců „*není spravedlivé k bosenským muslimům*“¹²⁹, by tak bylo Bosňákům umožněno opatřit si zbraně ze zahraničí a jejich pozice by se tím razantně zlehčila. Ono *strike* (udeřit) pak představovalo dodatečnou část plánu, jehož záměrem – pokud by došlo ke zrušení embarga – bylo použití spojeneckých leteckých sil k bombardování srbských pozic. Volby v listopadu 1992, v nichž Bill Clinton zvítězil, mu poskytl příležitost svá slova realizovat.

4.3.2 Rok 1993 – rozpačitá politika USA vůči situaci v Bosně

Všechna výše uvedená prohlášení, která Clinton coby prezidentský kandidát během kampaně pronesl, ukazovala na to, že Spojené státy pod jeho vedením konečně zahájí novou, rozhodnou iniciativu a po váhavé Bushově politice převezmou vůdčí roli ve stabilizaci Balkánu. Na počátku roku 1993 poslal Richard Holbrooke memorandum Christopherovi a Lakeovi, v němž apeloval na urychlenou realizaci Clintonem slibované politiky vůči Bosně – žádal okamžité zrušení embarga a použití přímé síly proti Srbům. K tomu připojil i požadavek americké diplomatické přítomnosti v Sarajevu („*Americká ambasáda může být i velmi malá; důležitá je symbolika*“¹³⁰) a zachování tlaku ohledně řešení otázek válečných zločinců. Nikdo z adresátů mu tehdy neodpověděl, což Holbrooke vnímal jako jasný signál skutečnosti, že Clintonův postup na Balkáně zdaleka nebude tak razantní a energický, jak slibovaly jeho výroky během kampaně.

Přestože ještě třetí týden po svém nástupu do funkce Clinton veřejně prohlásil, „*že by pasivita v Bosně znamenala odstoupení od vůdčí role Ameriky*“¹³¹, bylo veřejnosti stále více jasné, že prezident zůstává spíše u slov a odvážných frází.¹³² Toto postupné opouštění od dříve radikální rétoriky¹³³ mělo však celou řadu příčin, z nichž ovšem některé nebyl Clinton

¹²⁹ CLINTON, str. 603.

¹³⁰ HOLBROOKE, str. 51.

¹³¹ ZIMMERMANN, str. 148.

¹³² KATSAVARA, str. 210.

¹³³ Velmi podobně musel Clinton změnit svůj postoj v době haitské krize. Když vlivem diktatury, zavedené v roce 1991 vojenskou juntou generála Cédrase, začali z tohoto ostrova do Spojených států prchat stovky uprchlíků, byla Bushova vláda nucena je vrátet. Tento krok se pochopitelně setkal s odporem aktivistů za lidská práva a této skutečnosti využil i Clinton při své kampani. Když však v lednu 1993 nastoupil do úřadu, nebyl zpočátku schopen řešit uprchlickou problematiku jinak, než činil Bush. Clinton toto rozhodnutí později zdůvodnil tím, že „*během kampaně učinil některá*

schopen ovlivnit. Jedním z důležitých důvodů prezidentovy nejistoty, jak v Bosně dále postupovat, byl fakt, že od počátku čelil nejasným, zmateným a především značně diferencovaným postojům na bosenský problém v rámci vlastního zahraničněpolitického týmu. Zatímco „viceprezident Gore a velvyslankyně Albrightová byli pro letecké údery proti srbským silám, ministr obrany Aspin se zasazoval za omezená opatření na ochranu muslimských enkláv, Christopher spolu s poradcem pro národní bezpečnost Lakeem byli pro zrušení embarga a omezené letecké údery na srbské pozice v případě přerušení dodávek zbraní sarajevské vládě“¹³⁴. Pro razantnější postup se ještě vyslovoval kupř. R. Holbrooke, naopak Strobe Talbott volili umírněnější rétoriku. Prezident se tak ocitl ve značně složité, až schizofrenní situaci.

Jedním z neopominutelných argumentů, jež Clintona a jeho tým stále více utvrzoval v tom, aby Spojené státy v Bosně vojensky nezasáhly, byl mimo jiné i tzv. *vietnamský komplex*. I za úřadu George Bushe staršího představovala válka ve Vietnamu více než odstrašující příklad neúspěšné vojenské mise. *Vietnam* je pro, především demokratické, prezidenty dodnes závažným determinantem ovlivňující jejich rozhodování o případné intervenci amerických sil v zahraničí. Jak píše W. Zimmermann, „poučení vyvozené z Vietnamu bylo takové, že i nepatrná injekce amerických sil by mohla nevyhnutelně nabobtnat do velkého závazku a zabřednout do močálu.“¹³⁵ Žádný prezident se v očích veřejnosti a odborníků nechce stát „druhým Johnsonem“¹³⁶. Pro Clintona, jenž často stavěl svá politická rozhodnutí na názoru veřejnosti, byl tento strach ještě silnější.

Pravděpodobně nejzásadnější komplikaci k uskutečnění rázného *lift and strike* nicméně představoval permanentní nesouhlas, jež tomuto americkému projektu vyslovily evropské mocnosti. Německo, jež se nejprve aktivně podílelo na řešení balkánské krize a jehož oficiální bosenská politika se obvykle s tou americkou plně shodovala¹³⁷, začalo od konce roku 1992 postupně přenechávat tento problém Velké Británii a Francii. Tehdejší britský premiér John Major a francouzský prezident Francois Mitterand se však proti Clintonovu plánu ostře vymezili. Clinton, který si od počátku své prezidentské funkce zakládal na dobrých vztazích s evropskými státy a nechtěl ohrozit ani spojenectví v rámci

nekvalifikovaná prohlášení“ In: CLINTON, Bill: *Můj život*. Euromedia group, k. s. – Ikar, Praha 2004, str. 535.

¹³⁴ KOVAČEVIĆ, str. 105-106.

¹³⁵ ZIMMERMANN, Warren. *Yugoslavia: 1989–1996*. In: AZRAEL, Jeremy R. a PAYIN, Emil. *U.S. and Russian Policymaking with Respect to the Use of Force*. Santa Monica (California): Rand, 1996, str. 191.

¹³⁶ CHOLLET, Derek H. *The road to the Dayton accords. A study of American statecraft*. New York: Palgrave Macmillan, 2005, str. 14.

¹³⁷ HOLBROOKE, str. 59.

OSN a NATO, si nemohl dovolit vyvolat konflikt mezi vlastními spojenci. Tuto tvrdou evropskou opozici, k níž se připojila i Ruská federace, Clinton jednoduše nemohl přehlížet. Kromě nezájmu ze strany spojenců nepodporovaly případný vojenský zásah dokonce ani některé nejvyšší armádní složky Spojených států, jež se vojenským intervencím obvykle příliš nebránily¹³⁸, a rozdělena byla i americká veřejnost.¹³⁹

Od své strategie tak byl Clinton (oficiálně) postupně nucen upouštět. Když v květnu 1993 vyslal do Evropy W. Christophera s cílem pokusit se ještě naposledy přesvědčit evropské partnery o potřebě realizace amerického plánu, byla tato snaha předem odsouzena k zániku a skončila naprostým diplomatickým fiaskem.¹⁴⁰ Tento pokus vnímá Zimmermann jako typický příklad tzv. „*alibi diplomacie*“ – tím, že si byl Clinton předem dobře vědom neúspěchu svého plánu u Evropanů a přesto k nim Christophera poslal, chtěl v očích svého národa zvýraznit svoji image silného a důrazného vůdce, který by se oficiálně sice rád přiklonil k razantnímu řešení (tak, jak to prezentoval během kampaně), okolnosti mu to však nedovolily. Christopherův evropský neúspěch tak dle Zimmermanna „*umožnil prezidentovi přednášet ostré projevy, zatímco toho moc neudělá.*“¹⁴¹

Zimmermann se ovšem Clintonovy balkánské politiky v prvním roce jeho vlády, podobně jako řada dalších analytiků, musel v jednom bodě zastat. Jak správně podotýká, konflikt v Bosně nevypukl za Clintonovy, ale za Bushovy administrativy. Bill Clinton tak v podstatě jen „*zdedil chaotickou situaci, za níž nebyl zodpovědný*“¹⁴². Clintonova slova „*mé vlastní možnosti omezovaly ty zákopové pozice, které jsem našel, když jsem převzal úřad*“¹⁴³ tak svědčí o nezavidělné a složité pozici, do níž se na počátku roku 1993 dostal.

Situace v Bosně však na konci roku 1992 a začátkem roku následujícího výrazným způsobem eskalovala – desítky tisíc Muslimů se v listopadu ocitly v úplném obklíčení vyzbrojených srbských jednotek (v Žepě, Goražde a Srebrenici to dohromady činilo 130 000 osob¹⁴⁴). Bylo tudíž nezbytné, aby mezinárodní společenství urychleně zaujalo k těmto událostem více konstantní a jednotné stanovisko. Protože se s americkým plánem většina mezinárodních spojenců již v této době neztotožňovala, v řadách evropské diplomacie vznikla v lednu 1993 mírová alternativa, jež se pokusila dalšímu pokračování války v Bosně zamezit.

¹³⁸ HYLAND, str. 33.

¹³⁹ HOLBROOKE, str. 53.

¹⁴⁰ KOVAČEVIĆ, str. 106.

¹⁴¹ ZIMMERMANN, str. 150.

¹⁴² Tamtéž, str. 149.

¹⁴³ CLINTON, str. 587.

¹⁴⁴ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 155.

Autory plánu se stali někdejší americký ministr zahraničí Cyrus Vance, jenž v té době působil na postu speciálního vyslance OSN pro Jugoslávii, a lord David Owen, který v letech 1977 až 1979 zastával funkci britského ministra zahraničí.

Vance-Owenův plán (*Vance-Owen Peace Plan*) přišel s návrhem rozdělit Bosnu a Hercegovinu do deseti samosprávných provincií, z nichž by každá disponovala suverénní mocí zákonodárnou, výkonnou i soudní.¹⁴⁵ Srbům by připadly tři kantony, Muslimům taktéž tři a Chorvatům dva, s tím, že provincii se střediskem v Travniku by měli spravovat společně s Bosňáky. O správu hlavního města Sarajeva by se pak všechny tři národnostní entity měly dělit podle navrženého klíče. Plánu se dostalo podpory všech důležitých evropských mocností včetně Ruska. Jako překážka se ovšem záhy ukázala negativní reakce americké diplomacie i samotného prezidenta.

Podle Clintona měl plán obou diplomatů „několik úskalí, z nichž dvě největší byla, že nedostatečná moc vlád v kantonech jasně znemožňovala muslimům bezpečný návrat do domovů na územích ovládaných Srby a že nejasné hranice kantonů vybízely k pokračování srbské agrese cílené na zvětšení srbského území i pokračujícího konfliktu, byť ne tak krutého, mezi Chorvaty a muslimy.“¹⁴⁶ Američané po několikátýdenních jednáních dospěli 10. února k závěru, že plán „odměňuje Srby a nutí Muslimy ke kapitulaci“¹⁴⁷ a nadále trvali „na územní celistvosti a suverenitě“¹⁴⁸ Bosny. Následně, velmi diplomaticky, prohlásili, že by tento plán přijali pouze za předpokladu, že by s ním souhlasily všechny zúčastněné strany¹⁴⁹. Zatímco bosenští Chorvaté i Muslimové plán přijali¹⁵⁰, nakonec jej paradoxně odmítla strana, jež v očích USA představovala primární problém celého konfliktu, tj. srbské elity¹⁵¹, a to „i přesto, že je prezidenti Jugoslávské svazové republiky [...] varovali před důsledky tohoto činu a upozornili, že nemají právo ohrozit 10 milionů jugoslávských občanů a vystavit je přísným sankcím OSN“¹⁵². Koncem května tak byl tento plán definitivně smeten ze stolu.

V reakci na zamítnutí plánu ze strany USA rezignoval na počátku dubna Cyrus Vance ze své funkce, jež následně připadla někdejšímu ministru zahraničí Norska Thorvaldu

¹⁴⁵ OLIVER, str. 83.

¹⁴⁶ CLINTON, str. 585.

¹⁴⁷ KOVAČEVIĆ, str. 109.

¹⁴⁸ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 157.

¹⁴⁹ HYLAND, str. 34.

¹⁵⁰ Alija Izetbegović a Mate Boban plán oficiálně podepsali 25. března v New Yorku.

¹⁵¹ Přestože byl Radovan Karadžić počátkem května donucen plán v Athénách podepsat, záhy se proti plánu postavili vedoucí představitelé bosenských Srbů a následněm referendu se proti Vance-Owenově mírové alternativě vyslovila většina bosenskosrbských voličů.

¹⁵² KUBÁLEK, Dušan a ROHÁČOVÁ, Irena. *Kronika 1993: nejzajímavější události roku slovem i obrazem*. Praha: Fortuna Print, 1994, str. 45.

Stoltenbergovi. Odmítnutí plánu Spojenými státy bylo mnohými vnímáno jako chyba ze strany americké diplomacie, kvůli které konflikt v Bosně dál pokračoval. Např. podle Kovačeviče toto zamítnutí ukázalo, že Clintonova „*administrativa nemá v rukávu jiný triumf a že se celá její akce zredukovala na potopení Vance-Owenova plánu bez nabídnutí alternativního řešení. To jen zdůraznilo paradox postoje nové administrativy: prudce kritizovala Bushe kvůli zavírání očí před hrůzami v Bosně, bouřlivě oznámila ofenzivní politiku a přitom odmítla podporu jedinému plánu, za kterým stál zbytek mezinárodního společenství.*“¹⁵³

Výše uvedené prohlášení o absenci alternativního řešení ze strany USA není ovšem zcela pravdivé: kromě teorie *lift and strike* např. přednesl Christopher počátkem února na půdě OSN tzv. šestibodový plán, propracovaný nástin postupu mezinárodních sil v Bosně, v němž se Clintonova administrativa mimo jiné zasazovala o zpřísnění hospodářských sankcí vůči Srbsku i mnohem důslednější dodržování rezolucí OSN o bezletové zóny. Dále z úst ministra zahraničí zazněl příslib permanentní kooperace se spojenci a prosazování vytvoření mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii. Negovala-li tedy Amerika všechny plány, jež nevzešly z jejich strany, pak se Evropané nechovali o moc lépe, neboť soustavně odporovali všemu, co vzešlo z Bílého domu či Pentagonu.¹⁵⁴

Američané vyjádřili výhrady také k novému plánu vypracovaného lordem Owenem a T. Stoltenbergem¹⁵⁵. Situace se začala dostávat do čím dál více slepé uličky: Clintonova administrativa (nejvíce Al Gore a Madeleine Albrightová) stále trvala na nutnosti leteckých úderů na pozice bosenských Srbů, zatímco „*Evropané byli stále proti, neboť se domnívali, že se tím nic nezmění a že by došlo pouze k ohrožení jejich jednotek*“¹⁵⁶. Clintonův tým byl zcela bezradný a americká administrativa byla nucena oficiálně ustupovat od své tendence větší angažovanosti. Frustrovaný Clinton dokonce na konci roku 1993 prohlásil, že si nemyslí, „že

¹⁵³ KOVAČEVIĆ, str. 112.

¹⁵⁴ V rámci objektivit je na místě uvést ještě jeden poměrně důležitý fakt: přestože byla Clintonova administrativa stále častěji ze všech stran obviňována z alibismu, nemusí to nutně znamenat, že samotný prezident nemohl být o správnosti ráznějšího postupu v Bosně nadále osobně přesvědčený. Z výše uvedených argumentů totiž může vyplývat, že se mu svoji politiku nepodařilo uskutečnit především kvůli vnějším faktorům, tj. nesouhlasu armádních složek, Evropy či nejednotnosti svého zahraničněpolitického týmu. Důvody zapříčiněné jeho osobní váhavostí tak oproti těmto faktům hrály poněkud vedlejší roli. Slova W. Zimmermanna či Ž. Kovačeviče o Clintonově alibistické diplomacii, nečinnosti a neschopnosti nabídnout alternativní řešení v průběhu roku 1993 tak v kontextu těchto faktů mohou působit jako ne zcela výstižná.

¹⁵⁵ Owen a Stoltenberg chtěli federaci rozdělit podle etnického principu na tři národní státy. Proti plánu, který prakticky kopíroval plán Miloševiče a Tuđmana z Karađorđeva, se postavili Bosňáci, stejně jako proti návrhu Evropské unie předneseném na konci roku 1993, proti němuž se vymezili i bosenští Srbové.

¹⁵⁶ KOVAČEVIĆ, str. 115.

je mezinárodní společenství ve stavu, kdy může zabránit lidem nějakého státu, aby vedli občanskou válku, jestliže se rozhodli, že to udělají.”¹⁵⁷ Tato slova vypovídají o částečné rezignaci americké diplomacie na konci prvního roku Clintonova prezidentského mandátu konflikt v Bosně řešit. Bosenská otázka nicméně americkou vládu pronásledovala i nadále.

4.3.3 Rok 1994 – Pokusy o nalezení nové cesty

Namísto „*plné angažovanosti a opětovného převzetí vůdcovství, které [Clinton] sliboval během své prezidentské kampaně*“¹⁵⁸, se americká diplomacie stále omezovala na politiku vyhýbavých kroků a zdrženlivosti. Američané sice nadále oficiálně propagovali tvrdou politiku vůči Srbům a tlačili na své evropské partnery, aby tento ostrý kurz podpořili, své vlastní vojenské síly však do této oblasti poslat nechtěli. Jakkoliv Clinton na konci února 1993 podepsal rozkaz, na jehož základě začaly americké letecké síly shazovat léky, potraviny a další nezbytné věci do muslimských enkláv na východě země¹⁵⁹, a v červnu vyslal do Makedonie 300 pozemních jednotek v obavě, že by se konflikt mohl potencionálně rozšířit směrem na jih¹⁶⁰, přímou účast amerických jednotek na bosenském terénu však rovněž nepodporoval a byl zastáncem multilateralistického postupu, tj. domníval se, že by potencionální vojenský zásah Američanů v Bosně měl být kooperací, nikoli samostatnou operací.

V hledání odpovědi na otázku, zda udělala Clintonova administrativa v prvním roce svého mandátu dostatek pro to, aby co nejvíce zamezila další eskalaci války v Bosně, je nepochybně zapotřebí si uvědomit ještě jeden podstatný fakt, na něhož mnozí analytici, jež jsou kritičtí k americkému postupu na Balkáně, často zapomínají. Nebyla to totiž pouze Bosna, co v té době Clintonův národně-obranný tým zaměstnávalo. Vedle Balkánu byl Clinton nucen řešit kupř. problematickou situaci na Blízkém východě, kde již v září 1993 zaznamenalo jeho mírové usilí úspěch¹⁶¹. Ohniskem problémů se ještě před Clintonovým zvolením stalo Haiti, ovšem zřejmě nejtíživější globální téma pro Clintona představoval

¹⁵⁷ KOVAČEVIĆ, str. 116.

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 125.

¹⁵⁹ CLINTON, str. 585.

¹⁶⁰ FARKAS, str. 90.

¹⁶¹ Dne 13. září podepsali izraelský premiér Jishak Rabin a předseda Organizace pro osvobození Palestiny Jásir Arafat na trávníku před Bílým domem tzv. Mírové dohody z Osla. Tato smlouva, jež v sobě zahrnovala povolení omezené palestinské samosprávy v pásmu Gazy a palestinské uznání státu Izrael, patří mezi největší úspěchy Clintonovy zahraničněpolitické činnosti.

africký kontinent, a to především dvě země: Somálsko, které bylo kromě hladomoru zmítáno občanskou válkou, a Rwanda, v níž se rozhořely krvavé boje mezi dvěma tamními etniky, Hutui a Tutsii. Zatímco americká operace na Haiti je obecně hodnocena jako velmi úspěšná (díky ní se zčásti „vytratila Clintonova image neúspěšného manažera americké zahraniční politiky“¹⁶²), o jeho africkém angažmá to říci nelze – vyslání elitních amerických jednotek do Mogadišu v říjnu 1993 skončilo tragickou smrtí devatenácti Američanů, „zanechalo za sebou chaos a anarchii“¹⁶³ a ovlivnilo i Clintonovo rozhodnutí nezasáhnout ve Rwandě, za což se později veřejně omluvil.¹⁶⁴ Těžkou pozici Clintonova týmu zaznamenává ve svých pamětech i Madeleine Albrightová: „Všechno bylo naléhavé a museli jsme rozhodovat na základě takových informací, jaké jsme ten který den měli, a nevyhnutelně jsme přitom byli ovlivňováni rozhodnutími přijatými o den, týden nebo rok dříve. Tápali jsme krok po kroku, a někdy jsme šlápli vedle a museli se vracet...“¹⁶⁵. Tato dvě vojenská fiaska v Africe k americkému odhodlání vojensky zasáhnout v Bosně také příliš nepřispěla: „Z lekce v Somálsku si vzali poučení vojenští plánovači, kteří promýšleli, jak si počínat v Bosně...“¹⁶⁶.

Zatímco na výše zmíněné neúspěchy americká veřejnost časem zapomněla, válka v Bosně nadále trvala a stále zaplňovala první stránky světového tisku. Tento konflikt tak začal být některými z prezidentových voličů a podporovatelů vnímán jako „osobní test jeho prezidentství“¹⁶⁷. Kromě toho začala Bosna představovat reálné „ohrožení pro jeho domácí iniciativy: ekonomiku, rozpočet, zdravotní péči, to vše mohlo být spolknuto balkánskou černou dírou“¹⁶⁸. Není tak nadsazené prohlásit, že na zvládnutí tohoto konfliktu závisela politická prestiž Billa Clintona a celé jeho administrativy.

Dne 5. února 1994 došlo v Sarajevu na tržišti Merkale k masakru, jemuž padlo za obětí 68 mrtvých a kolem dvou set zraněných¹⁶⁹. Mezinárodní společenství obvinilo bosenské Srby, Karadžić však jakékoliv spojení s těmito útoky popřel. Díky Clintonově iniciativě dala Rada NATO o čtyři dny později Srbům ultimatum, aby do deseti dnů stáhli své jednotky

¹⁶² GIRARD, Phillipe. *Clinton in Haiti: The 1994 U.S Invasion of Haiti*. New York: Palgrave Macmillan, 2004, str. 164.

¹⁶³ FOUSKAS, str. 62.

¹⁶⁴ CARROLL, Rory. *US chose to ignore Rwandan genocide*. In: The Guardian. [online]. 31. 3. 2004. (Citováno 2. 2. 2016). Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2004/mar/31/usa.rwanda>.

¹⁶⁵ ALBRIGHTOVÁ, str. 145.

¹⁶⁶ CLINTON, str. 632.

¹⁶⁷ HYLAND, str. 36.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 166.

z bezprostřední blízkosti Sarajeva o odevzdali těžké zbraně jednotkám UNPROFOR, jinak dojde k leteckým útokům na jejich pozice.¹⁷⁰

Útok v Merkale se stal popudem pro okamžitou diplomatickou reakci Spojených států. Clinton „zjistil, že se Bosně nemůže vyhnout a rozhodl se pro novou iniciativu“¹⁷¹. Jeho plánem se stalo vytvoření federativního útvaru bosenských Muslimů a Chorvatů – formálním spojením těchto dvou bosenských etnik se kromě ušetření mnoha lidských životů mělo docílit zejména efektivnějšího postupu vůči bosenskosrbským vojenským silám. Začala bezprostřední vyjednávání s oběma stranami, na nichž se významnou měrou podílel W. Christopher a zejména pak Clintonův zvláštní vyslanec Charles E. Redman. Na nátlak amerických diplomatů a německého kancléře Kohla¹⁷² podepsali 23. února v Záhřebu zástupci obou stran předběžné příměří. Tato dohoda byla vnímána jako první skutečně větší úspěch Clintonových diplomatických aktivit na Balkáně.

Na konci února začala rozsáhlá vyjednávání přímo na americké půdě, jak s chorvatskou, tak také s bosňáckou stranou. Proti americkému plánu se tvrdě postavil zejména Gojko Šušak, jeho názor byl ale, přestože se opíral o Tuđmanovu podporu, mezi představiteli Chorvatů silně menšinový. Chorvaté, jež si dobře uvědomovali realitu, věděli, že bez pomoci západních mocností mají jen malou šanci na úspěch.¹⁷³ Proměna oficiální politiky USA vůči bosenským Muslimům byla již v této době zcela evidentní, o čemž mimo jiné svědčí stálé schůzky kupř. bosenským vyslancem při OSN Muhamedem Šaćirbejem či A. Izetbegovićem.

Přestože s podobou smlouvy nebyla zcela spokojena ani jedna ze stran¹⁷⁴, dne 18. března podepsali ve Washingtonu (pod Clintonovou záštitou) Franjo Tuđman a Alija Izetbegović vzájemnou dohodu, na jejímž základě vznikla tzv. *Bošnjačko-hrvatska federacija* (Bosňácko-chorvatská federace). Američané sice touto smlouvou *de facto* rezignovali na jimi dlouho obhajovanou ideu jednotné Bosny a zemi rozdělili podle etnického klíče, touto aktivitou však především poukázali na to, že jim bosenská otázka není lhostejná a mají zájem ji řešit. Vyjednání vzniku Federace je tak mnohými odborníky označováno za první

¹⁷⁰ O tom, že NATO myslelo své ultimatum vážně, svědčí i sestřelení čtyř srbských letounů 28. února, neboť překročily hranice bezletové zóny. „Byla to první vojenská akce ve čtyřiačtyřicetileté historii této aliance.“ In: CLINTON, Bill: *Můj život*, str. 664.

¹⁷¹ KOVAČEVIĆ, str. 116.

¹⁷² HLADKÝ, Ladislav. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*, str. 283.

¹⁷³ V té době musela chorvatská vojska kromě oblastí Bosny a Hercegoviny bojovat také na svém území, konkrétně v Republice Srbská Krajina, jež byla na konci roku 1991 vyhlášena představiteli tamních Srbů jako reakce na vyhlášení nezávislosti Chorvatska na Jugoslávii. Bojovat na dvou frontách současně tak bylo dlouhodobě nemožné.

¹⁷⁴ KOVAČEVIĆ, str. 125.

významný krok americké diplomacie vedoucí k Daytonským mírovým dohodám v listopadu 1995¹⁷⁵, jakkoliv se naopak podle mnohých nejednalo o nic víc, než o „vojenskou nutnost“¹⁷⁶, která byla v dané situaci nezbytným krokem. Podle R. Holbrooka se však Spojené státy následně zcela zbytečně vzdaly další participace na procesu vytváření a zdokonalování této vnitrostátní jednotky a „zodpovědnost přenechaly Evropské unii“¹⁷⁷, což se při mírových rozhovorech v Daytonu ukázalo jako velký problém.¹⁷⁸

Již od začátku roku se do jednání o budoucnosti Bosny začali zapojovat také ruští diplomaté. Na základě participace Ruska se v dubnu vytvořila tzv. *Contact Group* (Kontaktní skupina), mezinárodní platforma sdružující reprezentanty Spojených států, Francie, Německa, Velké Británie a Ruska, s primárním cílem nalézt jednotné stanovisko nejvýznamnějších světových politických hráčů k situaci na Balkánu a pokusit se vytvořit plán uspořádání Bosny. Její návrh, podle něhož by bosňácko-chorvatské federaci připadlo 51% a Srbům 49% území¹⁷⁹, zástupci Federace přijali, bosenští Srbové nikoliv.¹⁸⁰ Pokus *Contact Group* byl tak velmi rychle pohřben (podobně jako plán Z-4 vypracovaný prvním americkým diplomatem v Chorvatsku Peterem W. Galbraithem), k čemuž vedle srbského nesouhlasu nemalou měrou přispěly také rozdílné názory na příčiny války uvnitř samotné Kontaktní skupiny.¹⁸¹

Vedle silného tlaku řady sdělovacích prostředků, jež vládu kvůli její nečinnosti v Bosně permanentně atkovaly, byl Clinton stále více nucen čelit i náporu ze strany republikánů – jejich tlak ještě zesílil po listopadových volbách, v nichž demokraté utrpěli drtivou porážku a ztratili nadvládu v Senátu i ve Sněmovně reprezentantů.¹⁸² V srpnu republikáni, jež stáli na straně Chorvatů a Muslimů často mnohem radikálněji než demokraté, na Clintona apelovali, aby splnil svůj předvolební slib a zrušil embargo na zbraně. Prezident byl však nucen tento návrh odmítnout, neboť – přestože mu osobně byla idea *lift and strike*

¹⁷⁵ GREENBERG, Melanie C. a MCGUINNESS, Margaret E. *From Lisbon to Dayton: International Mediation and the Bosnia Crisis*. str. 56. Dostupné z:

<http://web.stanford.edu/~sstedman/2006.readings/lisbon.pdf>.

¹⁷⁶ OLIVER, str. 84.

¹⁷⁷ HOLBROOKE, str. 251.

¹⁷⁸ Více viz kapitola Daytonská mírová dohoda (Dayton Peace Agreement) na str. 55.

¹⁷⁹ DAALDER, Ivo H. *Getting to Dayton: The Making of America's Bosnia Policy*. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2000, str. 28.

¹⁸⁰ Jednotky bosenských Srbů v té době ovládaly bezmála 70% bosenskohercegovského území, dobrovolná ztráta 20% tak pro ně byla absolutně vyloučena.

¹⁸¹ Zatímco americká diplomacie byla přesvědčena o tom, že hlavní vinu na rozpoutání konfliktu nesou Srbové, Rusové a mnozí evropské diplomaty vnímali tento názor jako příliš jednostranný a neobjektivní.

¹⁸² Demokratická strana byla od roku 1932 s krátkými pauzami dominantní silou Kongresu. Debaklu výrazně napomohla ostrá kampaň republikána Newta Ginriche, jenž se po volbách stal předsedou Sněmovny.

nadále blízká – si byl vědom skutečnosti, že by tento plán nenašel podporu u evropských spojenců. Částečným ústupkem byl ale Clintonův rozkaz z 11. listopadu, kdy nařídil americkému loďstvu v Jaderském moři, aby přestalo kontrolovat přísun vojenského materiálu do zemí bývalé Jugoslávie.¹⁸³ Tento krok byl ruskou i západoevropskou diplomacií vnímán jako svévolné porušení dohodnutých pravidel a chvilkově tak vyostřil vzájemné vztahy.

V říjnu podnikla bosňácká Armáda BaH útok na oblast Bihaće na severozápadě země, kde za několik dní zaznamenala první velký úspěch od vypuknutí konfliktu. V listopadu doznala intenzita bojů v bihaćské enklávě prudkého nárůstu, když se k bosenským Srbům přidali Srbové z Krajiny a za pomoci vojenských letadel, jež ukořistili na základně v Udbině, společně donutili bosňácké jednotky k ústupu. Vyhrocená situace v Bihaći a zjevné porušení ustanovení OSN o bezletové zóně vedly Clintona k rozhodnutí, že by se americké vojenské jednotky mohly podílet alespoň na akcích UNPROFOR.¹⁸⁴ Letecké síly NATO okamžitě zahájily bombardování srbských pozic, srbské síly ovšem tímto zásahem příliš neutrpěly. Na konci prosince se do vyjednávání vložil někdejší americký prezident Jimmy Carter. Ten se sešel s R. Karadžićem, s nímž se mu podařilo vyjednat čtyřměsíční příměří – tento mezičas sice načas zamezil bojům, ovšem, jak se později ukázalo, bosňácká i srbská strana využily k většímu vyzbrojení, což na jaře následujícího roku vedlo k další, ještě intenzivnější eskalaci války.

4.4 Postupná cesta k Daytonským mírovým dohodám

4.4.1 Aféra s rukojmími a naléhání J. Chiraca na tvrdší postup v Bosně

Již v průběhu prvních týdnů roku 1995 bylo zřejmé, že zahájení jiného politického kurzu a taktiky vůči Bosně je ze strany Clintonovy administrativy naprosto nezbytné. Bosna se za dva roky stala doslova „*symbolem Clintonovy chybné zahraniční politiky*“¹⁸⁵ a, jak tento problém expresivně nazval Tony Lake, „*rakovinou chystající se pohltit jeho prezidentský úřad.*“¹⁸⁶ Kromě toho mohla bosenská krize podle Bílého domu vyvolat růst nestability v celé Evropě.¹⁸⁷ V lednu se na prezidenta zvýšil tlak i ze strany republikánů, jež v listopadových

¹⁸³ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 172.

¹⁸⁴ CHOLLET, str. 9.

¹⁸⁵ HYLAND, str. 39.

¹⁸⁶ Tamtéž, str. 40.

¹⁸⁷ FARKAS, str. 91.

volbách ovládli většinu v obou komorách Kongresu. Republikánské razantní prosazování unilaterální akce Spojených států začalo Clintonův zahraničněpolitický tým silně determinovat. K tomu se blížily prezidentské volby roku 1996, v nichž – jak se záhy ukázalo – měl proti Clintonovi stanout Bob Dole (1923), senátor z Kansasu, který se dlouhodobě netajil tvrdým přístupem k řešení bosenské krize a patřil k nejhlasitějším odpůrcům Clintonovy balkánské politiky.¹⁸⁸ Na uspokojivém vyřešení problému Bosny tak závisela budoucnost Clintonova úřadu ve funkci prezidenta Spojených států.

I navzdory Carterem vyjednanému čtyřměsíčnímu příměří nadále docházelo k lokálním bojům. Prezident Tuđman rozhořčeně prohlásil, že již nadále nehodlá podporovat přítomnost UNPROFOR a že ztracené oblasti se chorvatská armáda pokusí silným úderem na Srbech dobýt zpátky. Generál Shalikashvili a ministr obrany William Perry ovšem disponovali prognózou amerických tajných sil, podle kterých by v případě útoku utrpěli Chorvaté porážku.¹⁸⁹ Chorvatského ministra obrany Gojko Šušaka s touto analýzou seznámili a chorvatská vláda se tohoto plánu prozatím vzdala.¹⁹⁰ Americká diplomacie se po frustrujících zkušenostech s představiteli bosenských Srbů rozhodla jednat se Slobodanem Miloševićem. Jako hlavní vyjednaváč byl na radu Richarda Holbrooka¹⁹¹ vybrán důstojník zahraniční služby (*Foreign Service Officer*) Robert C. Frasure (1942–1995). Tento ostrílený diplomat působil od roku 1991 ve funkci prvního velvyslance Spojených států v Estonsku a měl pověst odborníka, který „rozuměl Balkánu lépe než kdokoli jiný ve vládě“¹⁹². Tyto rozhovory však žádné viditelnější východisko prozatím nepřinesly.

Po relativně klidném čtyřměsíčním období vyjednaném Jimmy Carterem došlo na konci dubna znovu k prudké eskalaci bojů. V květnu se vojenské složky bosenských Srbů spojily s krajinskými Srby a dne 22. května vnikly bosenskosrbské jednotky do skladu těžkých zbraní UNPROFOR a ukradly odtud několik kusů vojenské techniky. Když Srbové odmítli ultimatum ze strany UNPROFOR, aby přestali užívat zbraně patřící OSN, zahájily o tři dny později letecké složky NATO útok na srbské muniční sklady poblíž města Pale. Jako odpověď začali Srbové brát do zajetí vojáky UNPROFOR (Mladićovy jednotky dokonce použily zajatce jako lidský štít), jejichž počet se na konci května vyšplhal k více než třím stovkám rukojmích. Tato mezinárodní aféra silně poškodila prestiž OSN i Severoatlantické

¹⁸⁸ KOVAČEVIĆ, str. 129.

¹⁸⁹ HOLBROOKE, str. 66.

¹⁹⁰ Jak se ovšem ukázalo na počátku srpna 1995 při mohutné chorvatské ofenzívě *Oluja* (Bouře), tato prognóza se hluboce mylila.

¹⁹¹ CLINTON, str. 757.

¹⁹² CHOLLET, str. 21.

aliance a vyvolala vlnu rozhořčení po celém světě – státy, jejichž vojenské jednotky byly v Bosně dlouhodobě přítomny (např. Velká Británie či Francie), uvažovaly o stažení veškerých bojových sil z tohoto terénu.

Aféra přirozeně zarezovala i v Bílém domě¹⁹³, jehož mezinárodní status se tímto činem ještě oslabil. Americkým diplomatům, jmenovitě R. Holbrookovi, se zdálo „nepřijatelné, aby největší světové mocnosti padly na kolena kvůli takovým banditům“¹⁹⁴. Jak ale vzpomíná člen Národní bezpečnostní rady Alexander Vershbow, „po tomto debaklu nabraly věci spád“¹⁹⁵. Situace se začala nejdříve měnit v řadách evropské zahraniční politiky, a to krátce po zvolení Jacquesa Chiraca (1932) novým prezidentem Francie. Na počátku června se tomuto známému odpůrci americké hegemonie v evropské politice podařilo přesvědčit Brity a Nizozemce, aby z Bosny neodcházeli, ale aby naopak své jednotky v zemi posílily. Chirac, jehož plánem bylo převzetí vůdčí role v řešení bosenského konfliktu, 27. května osobně navštívil Clintona a předložil mu plán (*Rapid Reaction Force*), v němž by však americké vojenské jednotky nefigurovaly a akce by tak měla výlučně evropský ráz. Poté, kdy byl tento postup schválen ze strany NATO i OSN, přislíbil Clinton v případě potřeby ze strany USA pomoc.

Dne 12. června byl do funkce vyjednaváče EU pro řešení konfliktu v bývalé Jugoslávii na místo D. Owena dosazen někdejší švédský ministerský předseda Carl Bildt. Ve dnech od 15. do 17. června se v kanadském Halifaxu konal summit G7, na němž se primárně měly řešit ekonomického charakteru, hlavním tématem se však stala bosenská otázka. Společný konsenzus se však nalézt nepodařilo.

4.4.2 Masakr ve Srebrenici – Američané přejímají vedení

Na přelomu června a července 1995 dosáhla krize americké zahraniční politiky vůči Balkánu pomyslného vrcholu. Nálada uvnitř Clintonova zahraničněpolitického týmu byla stále více napjatá, neboť nevyřešená otázka Bosny pronásledovala prezidenta a jeho poradce již příliš dlouho (Clintonova podpora v řadách americké veřejnosti tehdy poklesla na 39%¹⁹⁶). „*Za tři roky byla narušena prestiž Spojených států a s nimi také důvěryhodnost NATO a*

¹⁹³ Již značně frustrovaného Clintona měl dle svědků popadnout nával vzteku.

¹⁹⁴ HOLBROOKE, str. 68.

¹⁹⁵ KOVAČEVIĆ, str. 127.

¹⁹⁶ CHOLLET, str. 15.

*budoucnost této aliance.*¹⁹⁷ Dne 24. června prohlásil Tony Lake, že tuto věc musí administrativa „*konečně smést ze stolu*“¹⁹⁸.

V závěru června zahájili bosenští Srbové útoky na bosňácké enklávy Žepa, Goražde a Srebrenica, ležící ve východní části země. Dne 11. července se Mladićovým jednotkám podařilo dobýt Srebrenici. Kromě toho, že padla první tzv. bezpečná zóna, povraždily zde bosenskosrbské jednotky většinu mužů a chlapců. Následně se bosenskosrbské jednotky „*vydaly směrem z Žepě a stále více utahovaly své obklíčení Goražde*“¹⁹⁹. V řadách světové veřejnosti vyvolal tento masakr oprávněný šok²⁰⁰, který nemohl zůstat bez reakce mezinárodního společenství. Clinton, který si uvědomil, že dosavadní americká politika na Balkánu nebyla úplně nejšťastnější, před svým týmem prohlásil, že je načase doslova „*zvednout zadky a během pár měsíců vytvořit dohodu. Musíme se zavázat k vytvoření jednotné Bosny. A pokud se to nepodaří za jednacím stolem, je třeba pomoci Bosňákům přímo na bojišti.*“²⁰¹ Jak poznamenal W. Perry, „*tragédie ve Srebrenici byla spouštěč*“²⁰².

Dne 21. července byla zahájena Londýnská konference, na níž zástupci světových mocností hledali konsenzus ve věci rázného postupu v řešení bosenské krize. Velmi diskutovaným tématem se stala otázka setrvání jednotek UNPROFOR v Bosně – zatímco radikální Chirac chtěl zvyšovat stavy pozemních jednotek, proti se postavila Velká Británie i Spojené státy, státy, jež však podle Holbrookových slov zatím „*neměly jasný cíl, čeho by se na konferenci mělo dosáhnout*“²⁰³. Jediným bodem, na němž se většina představitelů shodla, byl postup navrhovaný ze strany Američanů – v případě dalšího útoku Srbů na bezpečnou zónu dojde k leteckým útokům Severoatlantické aliance, bez toho, aby NATO muselo žádat OSN o souhlas.²⁰⁴ Dne 26. července odsouhlasil americký Senát zrušení embarga na dovoz zbraní²⁰⁵, Clinton byl však nucen, přestože měl k tomuto postupu dlouhodobé sympatie, návrh vetovat, aby dal šanci nově se rodícímu americkému projektu.²⁰⁶

Prakticky ihned po masakru ve Srebrenici začala Clintonova administrativa vypracovávat plán společného mezinárodního postupu v řešení bosenského konfliktu,

¹⁹⁷ FARKAS, 86.

¹⁹⁸ CHOLLET, str. 20.

¹⁹⁹ BRANCH, str. 268.

²⁰⁰ Richard Holbrooke prohlásil, že Srebrenica je „*pro západní demokracie největším ponížením od 30. let*“. In: HOLBROOKE, Richard. *Put u Dejton*, str. 75.

²⁰¹ KATSAVARA, str. 212.

²⁰² KOVAČEVIĆ, str. 131.

²⁰³ HOLBROOKE, str. 76.

²⁰⁴ CLINTON, str. 758.

²⁰⁵ CHOLLET, str. 38.

²⁰⁶ CLINTON, str. 759.

samozeřejmě s tím, že se usilovně snažila postavit Spojené státy do vůdčí role a obnovit tak mezinárodní status USA, jenž za tři roky doznal rapidního poklesu. Po několikátýdenních jednáních vedených Tonym Lakem a Madeleine Albrightovou Spojené státy na počátku srpna oznámily, že se rozhodly plně převzít „vedení v zastavení války v Bosně“²⁰⁷, což evropské mocnosti tentokrát, přestože měly výhrady, přijaly.²⁰⁸ Jak soudí mnozí analytici, bylo to vůbec poprvé za celou dobu trvání jugoslávského konfliktu, kdy se Spojené státy aktivně a vážně zapojily do hledání cesty vedoucí k ukončení bojů na Balkáně.²⁰⁹

Primárním cílem amerického diplomatického plánu, nazvaného jako *Endgame Strategy*, bylo vyjednání míru a následné „trojstranné uznání mezi Bosnou a Hercegovinou, Chorvatskem a Svazovou republikou Jugoslávie“²¹⁰. V případě uznání plán navrhoval i zmírnění sankcí uvalených na Miloševićovu Jugoslávii.²¹¹ Důležitou součástí celé strategie byl bod přednesený již v červnu 1994 Kontaktní skupinou, v němž americká diplomacie neústupně trvala na územní jednotě Bosny a Hercegoviny, jež by se skládala ze dvou autonomních celků (Srbům by připadlo 49% území, Federaci 51%). Zbývalo jen najít člověka, jenž by *Endgame Strategy* realizoval. Na Christopherovu přímluvu nakonec tým zvolil Richarda Holbrooka.

4.4.3 Holbrookova mise a tragédie pod horou Igman

Richard Holbrooke (1941–2010), „vysoce inteligentní, mimořádně energický a přesvědčivý vyjednávač“²¹², opustil v březnu 1995 „post velvyslance v Německu a stal se náměstkem ministra zahraničí pro evropské a kanadské záležitosti“²¹³. Do poloviny roku 1995 jej lidé z Clintonovy administrativy do řešení bosenského problému příliš nezapojovali, nepochybně i proto, že k němu mnozí z nich měli značně rozporuplný vztah. „Buldozer“ Holbrooke totiž proslul svojí pověstnou neústupností, nevybíravým a často velmi tvrdým způsobem vyjednávání a někdy dokonce také „agresivitou a sklony k blafování a

²⁰⁷ KOVAČEVIĆ, str. 135.

²⁰⁸ CHOLLET, str. 29.

²⁰⁹ ROSSANET, Bertrand de. *War and Peace in the Former Yugoslavia*. Haag: Kluwer Law International, 1997, str. 125.

²¹⁰ HOLBROOKE, str. 78.

²¹¹ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 181.

²¹² HYLAND, str. 41.

²¹³ CLINTON, str. 757.

vyhrožování“²¹⁴. Rozhodně tedy neuznával umírněný wilsonovský směr zahraniční politiky Demokratické strany. Dle celé řady zúčastněných osob (i Clintona samotného) jej ovšem právě tyto vlastnosti předurčovaly k tomu, aby s balkánskými vůdci vedl jednání právě on.²¹⁵ Otázku ukončení tohoto konfliktu vnímal jako výzvu (v mnoha ohledech jako výzvu osobní) a zároveň její vyřešení považoval za „nejdůležitější test amerického vůdcovství od konce Studené války“²¹⁶.

Holbrookův „impozantní tým“²¹⁷, jak jej nazval Clinton, tvořili Peter Tarnoff, Bob Frasure, za Národní bezpečnostní radu pak Peter Bass a Sandy Vershbow a uzavírali ji Joseph Cruzel a generálporučík Wesley Clark. Nejdříve se tým sešel s Bosňáky („hlavními oběťmi války“²¹⁸, jak prezentovaly oficiální americké kruhy), následně Američané odletěli do Záhřebu, kde se sešli s Tuđmanem. Ten byl americkému plánu nakloněn, obával se pouze toho, že dlouhodobá spolupráce mezi Bosňáky a Chorvaty není možná a do budoucna žádal trojí rozdělení země.²¹⁹ Poté delegace odletěla Bělehradu na setkání s prezidentem Miloševićem, tedy nejdůležitější a zároveň nejobávanější schůzku jejich mise. Dne 17. srpna proběhla v prezidentském paláci debata mezi Miloševićem a Holbrookem, v níž se jugoslávský prezident od činnosti bosenských Srbů neustále distancoval: Karadžiće dokonce klasifikoval jako „bláznivého, přitroublého maniaka“²²⁰ a svoji rétoriku na adresu vůdců z Pale ještě zradikalizoval při jednáních v Daytonu, což ovšem Američané vnímali jako záměrné vyhýbání se zodpovědnosti.

Dalším cílem Holbrookova týmu se mělo stát Sarajevo. Američané proto v závěru schůzky Miloševiče požádali o zaručení bezpečnosti jejich letadla na trase mezi jugoslávskou a bosenskou metropolí. Milošević ovšem jakoukoli zodpovědnost odmítl, stejně jako bosenskosrbský generál R. Mladić, jehož jugoslávský prezident v této věci kontaktoval. Protože tedy diplomaté neměli jistotu, že na ně bosenští Srbové nepodniknou útok, bylo zapotřebí zvolit jiný způsob trasy – helikoptérou se přemístit do Splitu a odtud, přes nebezpečné úbočí hory Igman, pokračovat auty do Sarajeva. „Je ostudné [...], že je mírová

²¹⁴ KOVAČEVIĆ, str. 136.

²¹⁵ Tamtéž, str. 136.

²¹⁶ HYLAND, str. 41.

²¹⁷ CLINTON, str. 760.

²¹⁸ CHOLLET, str. 47.

²¹⁹ Američané měli z Tuđmana pocit, že počítal s favorizováním Chorvatska ze strany Spojených států. Nepochybně to bylo zapříčiněno úspěchy masivní chorvatské ofenzivy Oluja (Bouře), která na počátku srpna dramaticky proměnila válečnou situaci. Členové Holbrookova týmu se shodli, že by válečnými úspěchy oslněný Tuđman mohl svým sebevědomím celé věci uškodit. In: CHOLLET, str. 53.

²²⁰ CHOLLET, str. 57.

*mise prezidenta Clintona nucena jet [...] tak pomalou a nebezpečnou trasou*²²¹, prohlásil tehdy Holbrooke. V sobotu 19. srpna (mimočodem v den Clintonových devětačtyřicátých narozenin) se tým vydal ze Splitu na cestu. Diplomaté byli rozděleni do dvou vozidel, francouzského osobního transportéru (APC), v němž seděli Cruzel, Frasure a Drew, americké „Humvee“ pak převáželo Holbrooka a W. Clarka. Okolo 9:30 se francouzské vozidlo vlivem neupravované cesty zřítilo ze strmého srázu a začalo hořet. Bob Frasure a Samuel Nelson Drew byli na místě mrtví, Joe Cruzel zemřel krátce po převozu do nemocnice. Dne 21. srpna se Holbrooke se zbytkem týmu vrací do Států.

Tato nehoda hluboce otřásla americkými oficiálními kruhy i společností. Na rozhodnutí Clintonovy administrativy ukončit bosenský konflikt však tato událost neubrala, ba naopak, a již 23. srpna představil Clinton ve Ford Myeru (kde se konala smuteční slavnost) nové složení týmu.²²²

4.4.4 Bombardování pozic bosenských Srbů, Ženevská konference

Jedním z nejzásadnějších faktorů, které ovlivnily počáteční fázi jednání, byla mohutná ofenziva chorvatských jednotek z počátku srpna známá jako *Oluja* (Bouře). Vypukla 4. srpna, a to navzdory názoru některých členů mezinárodního společenství – kromě OSN a Ruska měla vůči chorvatskému postupu zpočátku výhrady také Clintonova administrativa. Spojené státy však záhy pochopily, že tato akce „do americké mírové iniciativy strategicky plně zapadá“²²³ a Američané tak chorvatské obsazování Krajiny, se všemi nelegálními prostředky²²⁴, museli ve svém zájmu tolerovat.²²⁵ Během pouhých čtyř dnů byla Krajina chorvatskou armádou dobyta²²⁶ a Srbové se poprvé od vypuknutí konfliktu ocitli v defenzivní situaci, z níž už se do konce válkou nedostali. Zásadní byl ovšem postoj S. Miloševiče – ten totiž krajinským Srbům nijak vojensky nepomohl. Tím, že *de facto* obětoval většinu srbských

²²¹ HOLBROOKE, str. 4.

²²² Delegation byla posílena o Christophera R. Hilla, Roberta Owena, generála Donalda Kerricka a Jamese Pardewa.

²²³ KOVAČEVIĆ, str. 140.

²²⁴ Operace Bouře vyvolala masivní migraci srbského obyvatelstva v Chorvatsku: „Jestliže během vzpoury krajinských Srbů v roce 1991 trpěli a utíkali především Chorvaté, nyní se obětí etnických čistek stalo srbské obyvatelstvo. [...] Počet vyhnaných Srbů z krajiny se odhaduje na 100 000 – 150 000 osob.“ In: RYCHLÍK, J. a PERENČEVIĆ, M. *Dějiny Chorvatska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, str. 393.

²²⁵ Samotný Clinton „přiznal [...], že chorvatská ofenziva by mohla pomoci konflikt vyřešit“. In: CLINTON, Bill. *Můj život*, str. 759.

²²⁶ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 179.

teritoriálních zisků, dal jasně najevo, že mu mnohem více záleží na zrušení sankcí uvalených na Jugoslávii²²⁷ a tato skutečnost, jak vzpomíná Holbrooke, „*eliminovala jednu z našich největších obav – totiž že Bělehrad vstoupí do války.*“²²⁸ Američané přirozeně počítali s tím, že nepomohl-li Milošević chorvatských Srbům, nepomůže ani těm bosenským.

Dne 28. srpna došlo na sarajevském tržišti Merkale opět k masakru, při němž zemřelo 37 lidí a 88 osob bylo zraněno²²⁹. Tentokrát byl Clinton pevně rozhodnut, že je na Srby zapotřebí „*tvrdě udeřit*“²³⁰. Jako odvetu na tyto útoky (za jejichž viníky byli balistickými odborníky skutečně označeni bosenští Srbové) zahájilo NATO o dva dny později do té doby největší vojenskou akci ve své historii²³¹ s názvem *Rozvážná síla* (ang. *Deliberate Force*) – z letadlové lodi *Theodore Roosevelt* vzlétlo více jak šedesát letounů, které více jak třemi tisíci leteckých útoků začaly bombardovat pozice bosenských Srbů.²³² Jakmile Karadžić, Mladić a Milošević pochopili závažnost situace, byli nuceni začít brát požadavky NATO a celého mezinárodního společenství vážně. Tato několikadenní operace tak zásadním způsobem ovlivnila začínající mírové rozhovory.

Protože s bosenskými Srby Holbrooke předem odmítl zasednout k jednacímu stolu²³³, jako zástupce srbské strany byl Washingtonem zvolen Slobodan Milošević. Bílý dům byl přesvědčen o tom, že jedině Milošević „*může donutit bosenské Srby, aby pochopili, že nastal čas pro ukončení války a zahájení mírových jednání*“²³⁴. Holbrooke dokonce prohlásil, že „*není možné vyjednat mír bez prezidenta Miloševiče*“²³⁵. Tato americká přeměna Miloševičovy image z „*balkánského řezníka*“ na „*šampiona míru*“ se nejvíce projevila právě během mírových rozhovorů v Daytonu.²³⁶ Velmi podobně se prezident Franjo Tuđman stal zástupcem bosenských Chorvatů.²³⁷ Mluvčím Muslimů i nadále zůstal Alija Izetbegović.

²²⁷ KOVAČEVIĆ, str. 141.

²²⁸ HOLBROOKE, str. 77.

²²⁹ OLIVER, str. 90.

²³⁰ CHOLLET, str. 60.

²³¹ Tamtéž, str. 62.

²³² ARANAS, Paul F. J. *The US, NATO and the Illegitimate Use of Force*. New York: Algora, 2012, str. 115.

²³³ Holbrooke dokonce prohlásil, že „*není důvod k tomu, aby se s bosenskými Srby dosáhlo kompromisu nebo se s nimi jednalo: pokud jim dovolíte, aby se přidali k procesu, je jisté, že to skončí neúspěchem.*“ In: HOLBROOKE, Richard. *Put u Dejton*, str. 147.

²³⁴ KOVAČEVIĆ, str. 150.

²³⁵ ROSSANET, str. 137.

²³⁶ KOVAČEVIĆ, str. 157.

²³⁷ Milošević projevoval k bosenským Srbům stejně opovržlivý a negativní vztah, jako Tuđman k bosenským Chorvatům. Tento despekt, který Američané dokázali efektivně využít, se zřejmě nejvíce projevil při mírových jednáních v Daytonu, kdy oba prezidenti absolutně nebrali v potaz názor svých bosenských kolegů.

Svoji strategii vyjednávání založili Holbrooke a jeho lidé na taktice „cukru a biče“ – každé ze stran něco nabídli, zároveň však od ní očekávali spolupráci. Základním elementem taktiky „biče“ se stala pohrůžka ukončení jednání, na což by v tehdejší situaci doplatily všechny tři strany. Jako odměnu pak američtí vyjednaváči Miloševićovi slíbili postupné zrušení ekonomických sankcí uvalených na Jugoslávii, Izetbegovićovi pomoc při státní a hospodářské rekonstrukci země a Tuđmanovi oporu při procesu začleňování Chorvatska do Evropy.

Strategie Holbrookova týmu se ovšem nezakládala pouze na jednání s balkánskými vůdci, svůj postup Američané průběžně prezentovali také představitelům evropských států²³⁸ (pro tento způsob vyjednávání se vžil název *shuttle diplomacy*, neboli *kyvadlová diplomacie*). Tentokrát ovšem, na rozdíl od váhavé politiky předchozích let, zástupci Spojených států s evropskými lidry nekonzultovali, ale vždy je pouze informovali, jak rozhovory pokračují. Bez ohledu na názor evropských spojenců byl Washington pevně odhodlán za každou cenu postupovat ve své vytyčené linii a připomínky ze strany Evropy by progresivní postup Američanů jen zdržovaly (Holbrooke dokonce „z účasti na jednáních vyčlenil i OSN“²³⁹). Tato nově nabytá rozhodnost se nicméně v řadách spojenců setkávala se skoro výlučně pozitivními reakcemi²⁴⁰, neboť se do jisté míry zbavily zodpovědnosti, která tak plně přešla na stranu oficiální americké diplomacie.

Jakkoliv byl význam konference v Ženevě z 8. září spíše symbolický (výsledky byly dohodnuty dva dny před zahájením²⁴¹), přinesla přesto několik zásadních bodů, jež lze považovat za klíčové posuny v procesu vyjednání míru v Bosně.²⁴² Za prvé, ministři zahraniční Bosny (Šaćirbej), Chorvatska (Granić) a Svazové republiky Jugoslávie (Milutinović) „se dohodli, že BaH zůstane jedním státem v mezinárodně uznaných hranicích, uvnitř však bude tvořena dvěma politickými celky – bosňácko-chorvatskou federací a RS“²⁴³. Neméně důležitým krokem bylo právo těchto jednotek navázat paralelní vztahy se sousedními státy²⁴⁴ a vzájemné uznání Bosny a Hercegoviny jugoslávskou diplomacií, na základě čehož uznali zástupci Federace Republiku srbskou. Za tyto vyjednané body však mezinárodní společenství od všech stran požadovalo dodržování základních lidských práv.

²³⁸ KOVAČEVIĆ, str. 149.

²³⁹ ROSSANET, str. 128.

²⁴⁰ CHOLLET, Derek, FREEMAN, Bennet. *The Secret History of Dayton: U.S. Diplomacy and the Bosnian Peace Process 1995*. National Security Council Electronic Briefing Book 2005, str. 45–48.

²⁴¹ HOLBROOKE, str. 145.

²⁴² CHOLLET, str. 79.

²⁴³ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 182.

²⁴⁴ KOVAČEVIĆ, str. 153.

Bombardování NATO, zahájené 30. srpna, pokračovalo i v průběhu Ženevské konference a mnozí z Clintonova týmu začali mít obavy, neohrozí-li tato tvrdá Holbrookova taktika postup mírových jednání.²⁴⁵ Holbrooke si však trval na svém a 13. září se v Bělehradě jeho delegace poprvé setkala se Karadžićem a Mladićem. Oba bosenskosrbští vůdci, již tehdy mezinárodně obvinění váleční zločinci, zaujali sice na počátku silně opoziční postoj a zaštiťovali se svými kontakty s prezidentem Carterem, což Holbrooke okamžitě odsunul s poznámkou, že jeho tým nepracuje pro Cartera, který není prezidentem už 15 let, ale pro Clintona.²⁴⁶ Nakonec tak byli představitelé bosenských Srbů nuceni pod nátlakem Holbrooka, a v podstatě i samotného Miloševiće²⁴⁷, podepsat „*dohodu o uvolnění Sarajeva a stažení srbských těžkých zbraní 20 km od města*“²⁴⁸, což byl pro americké vyjednavče obrovský úspěch. Dne 20. září bylo bombardování, jehož se zúčastnily jednotky šesti zemí NATO, ukončeno.

Ještě v průběhu bombardování došlo ke společné ofenzivě bosňáckých a chorvatských vojenských sil, které využily srbského oslabení a rychle dobývaly území, která předtím osvojily srbské jednotky – v závěru září se teritoriální zisky Srbů snížily ze 70 na 50%.²⁴⁹ Bosňácko-chorvatský nápor byli ovšem Američané nuceni krotit: jednoduše „*nechtěli dopustit, aby se rovnováha výrazně přesunula ve prospěch bosňácko-chorvatské strany, jakkoliv jí fandili, neboť se obávali, že by nově vzniklá uprchlická vlna mohla vyvolat divokou reakci Miloševiće, což by mohlo ohrozit blížící se vyjednávání, které by se bez Miloševiće mohli provést jen stěží.*“²⁵⁰ Když se armáda Federace začala blížit k Banja Luce, městu, jež mělo být podle amerického plánu součástí Republiky srbské, musely Spojené státy Tuđmana i Izetbegoviće důrazně upozornit na fakt, že tímto svým postupem porušují předem daný slib. Na nátlak mezinárodního společenství byla tato ofenzíva na konci září postupně ukončena.

Dohody z Ženevy byly 26. září potvrzeny a doplněny ještě dalšími ustanoveními²⁵¹ na mezinárodní konferenci v New Yorku (tzv. „*New York principles*“), která ovšem odhalila i nesourodost v rámci bosňáckého týmu či problémy, jež vyvstávaly v rámci Federace mezi Bosňáky a Chorvaty. I přesto mohl Clinton na počátku října „*oznámit, že všechny strany se*

²⁴⁵ HOLBROOKE, str. 151.

²⁴⁶ CHOLLET, str. 87.

²⁴⁷ Před jednáním si Holbrooke stanovil dvě podmínky – za prvé, bude to Milošević, kdo povede diskusi a kdo bude Mladiće s Karadžićem držet pod kontrolou, a za druhé, „*nesmějí nám servírovat hromadu historických nesmyslů, jak to dělali doted*““. In: HOLBROOKE, Richard: *Put u Dejton*, str. 156.

²⁴⁸ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 182.

²⁴⁹ OLIVER, str. 90.

²⁵⁰ KOVAČEVIĆ, str. 144.

²⁵¹ Např. ustanovení funkce prezidenta republiky, společného ústavního soudu, parlamentu, jež bude volen ve svobodných volbách a dohoda zahrnovala i otázku uprchlíků a navrácení majetku.

*shodly na příměří*²⁵², které vstoupí v platnost 10. října, ovšem jen „*v případě, že Sarajevo dostane plyn a elektrický proud*“²⁵³. To bylo bosenskými Srby dodrženo. Zbývalo jen uzavřít konečnou mírovou smlouvu.

4.5 Daytonská mírová dohoda (Dayton Peace Agreement)

Patrně největší význam Ženevské konference spočíval v tom, že se stala jakousi předehrou dohod uzavřených na americké základně Dayton v druhé polovině listopadu. Přípravy na tato zásadní mírová jednání začaly již počátkem října a zabraly Holbrookovu týmu bezmála jeden měsíc.²⁵⁴ To ovšem mělo svůj hluboký význam, neboť Holbrooke si dobře uvědomoval, že se již nikdy nenaskytne „*lepší možnost, jak ukončit válku v Bosně [...], a to, co nebude domluveno v Daytonu, nebude domluveno ani později*“²⁵⁵. Po selhání předchozích plánů²⁵⁶ to byl již „*šestý pokus, jak dospět k mírové dohodě*“²⁵⁷ a bylo proto zapotřebí přichystat půdu co nejlépe a konečně tak dospět ke konstruktivnímu výsledku.

V první řadě musel Holbrooke a jeho spolupracovníci vybrat místo, kde se jednání budou odehrávat. Spojené státy, které v srpnu tak energicky přijaly status hlavního (a v podstatě jediného) prostředníka vyjednávání s balkánskými lídry, pochopitelně chtěly, aby se rozhovory odehrávaly na americké půdě²⁵⁸, proti čemuž Evropané (až na Francouze) neprotestovali.²⁵⁹ „*Místo X muselo být vyhovující pro ubytování devíti delegací – pro zástupce každé balkánské země, pět zemí Contact Group a pro představitele EU Carla Bildta*“²⁶⁰. Vedle toho se daná lokalita musela nacházet relativně blízko Washingtonu D.C. (z důvodu snadné dostupnosti vládních představitelů), zároveň ale od hlavního města daleko, „*aby se předešlo úniku informací*“²⁶¹ do médií (veškerý styk s veřejností měl Holbrooke

²⁵² CLINTON, str. 766.

²⁵³ HOLBROOKE, str. 208.

²⁵⁴ Bylo nezbytné sejít se s představiteli Ruska, Evropy a především NATO, s nimiž Američané jednali o budoucí podobě a fungování tzv. jednotek IFOR, mezinárodní stabilizační vojenské mise, jež měla po uzavření míru v Bosně dohlížet – pod záštitou Rady bezpečnosti OSN – na dodržování mírových smluv a zajistit bezpečnost a stabilitu v zemi. Více viz CHOLLET, str. 115–132.

²⁵⁵ HOLBROOKE, str. 215.

²⁵⁶ Ukončit konflikt v Bosně měl nejdříve Carrington-Cutieirův plán z roku 1992, poté Vance-Owenův a Owen-Stoltenbergův plán, dále Akční plán Evropské unie a plán Kontaktní skupiny.

²⁵⁷ ROSSANET, str. 138.

²⁵⁸ CHOLLET, str. 104.

²⁵⁹ KOVAČEVIĆ, str. 154.

²⁶⁰ HOLBROOKE, str. 213.

²⁶¹ CLINTON, str. 777.

pevně v rukou). Kromě Camp Davidu²⁶² se na seznamu potencionálních míst vypracovaném Patrickem F. Kennedym objevila námořní základna v Newportu na Rhode Islandu či letecká základna Langley ve Virginii. Nakonec byla zvolena Wright-Pattersonova letecká základna v Daytonu v Ohiu, jedna z největších vojenských základen na světě vybavená nejmodernější americkou vojenskou technikou, což bylo ze strany Holbrooka zcela záměrné („*Domníval jsem se, že připomínka americké vojenské síly nebude na škodu*“²⁶³).

Na začátku dal Holbrooke všem třem zúčastněným stranám tři hlavní podmínky. Za prvé, každá z nich musí disponovat plným oprávněním podepsat smlouvu, bez nutnosti následné konzultace se svými vládami. Druhá, poměrně nekompromisní podmínka nařizovala, že každý z prezidentů zůstane na jednáních tak dlouho, dokud nebude dosaženo vzájemné dohody²⁶⁴, což bylo zvoleno zcela záměrně: pocit faktického uvěznění znamenal pro balkánské vůdce silný psychologický nátlak, jímž Američané získali snazší pozici pro prosazení svých cílů.²⁶⁵ Za třetí bylo přísně zakázáno dávat prohlášení do médií. Všechny tři strany podmínky přijaly a 31. října dorazily na základnu Dayton. Warren Christopher prohlásil, že základním bodem Daytonu se kromě „*zabezpečení Republiky Bosna a Hercegovina jako jednotného subjektu založeného na federativním nebo konfederativním principu*“²⁶⁶ musí stát dohoda, jež dá Bosně „*šanci, aby se z ní stala země míru a nikoli pole smrti*“²⁶⁷.

Jednání začala již druhý den a probíhala ve velmi podobném stylu, jaký Holbrooke zavedl již v průběhu srpna – on a jeho tým neustále korzovali mezi jednotlivými budovami, v nichž byly balkánské delegace ubytovány, a s každou z nich řešili problematiku aspekty konkrétních požadavků. Jednání nicméně již během prvních pár dnů odhalila řadu problémů. Kromě výrazných animozit mezi jednotlivými zástupci balkánských stran²⁶⁸ či stoupající nevole Evropanů, kteří byli z rozhovorů vyčleněni ještě více, než původně očekávali²⁶⁹, se jednalo především o nejednotnost v řadách zástupců Bosňácko-chorvatské federace. Zapotřebí

²⁶² Letní sídlo amerických prezidentů, jež je spojeno s vyjednáváním míru na Blízkém Východě z roku 1978.

²⁶³ HOLBROOKE, str. 214.

²⁶⁴ OLIVER, str. 91.

²⁶⁵ Jedinou výjimku měl Tuđman, jemuž Američané povolili odletět na pár dní do Chorvatska kvůli parlamentním volbám.

²⁶⁶ FARKAS, str. 95.

²⁶⁷ HOLBROOKE, str. 247.

²⁶⁸ Známý jsou nedobré vztahy mezi kupř. Miloševićem a Krajišnikem, Tuđmanem a Izetbegovićem, Šaćirbejem a Silajdžićem či Granićem a Šušakem apod.

²⁶⁹ Členové Contact Group se dle Holbrookových slov „*samozřejmě mohli, kdykoliv chtěli, setkat s balkánskými lídry. Ale skutečné rozhovory [...] budou vést Spojené státy.*“ In: HOLBROOKE, str. 246.

bylo vyjednat také „*dohody o mnoha dalších otázkách: Východní Slavonii, Federaci, ústavních úpravách, volbách, trojčlenném předsednictvu, parlamentu, svobodě pohybu i právu uprchlíků na návrat do jejich domovů*“²⁷⁰, vytvoření společné měny, centrální banky²⁷¹ atd.

Kumulace problémů a velké množství témat k rokování měla po několika dnech za následek stále stísněnější a dusnější atmosféru a pod stále větším tlakem se tak ocitly *de facto* všechny zúčastněné strany – jak balkánští lídři, tak také Američané.²⁷² Rozsah tato práce bohužel nenabízí prostor pro detailní opis těchto více jak dvoutýdenních jednání, o jejich mnohohvrstevnatosti a složitosti však detailně pojednávají paměti Richarda Holbrooka s názvem *To End a War*, jež jsou naprosto zásadním informačním zdrojem nejen pro tuto práci.²⁷³

Pozornost amerických vyjednavců se od počátků přirozeně nejvíce zaměřila na srbskou stranu, konkrétně na S. Miloševiče. Jeho osoba zde sehrávala jednoznačně klíčovou roli, neboť právě od něj mohli Američané nejvíce získat. Zajímavostí je, že dle mnoha svědků se mezi ním a Holbrookem postupně vyvinul poměrně zvláštní druh přátelství. Toto „*specifické vzájemné fluidum*“²⁷⁴ mělo ovšem pozitivní vliv na průběh vyjednávání a výrazně napomohlo mírovému procesu v Bosně. Paradoxně mnohem složitější byla jednání se zástupci bosenských Muslimů, kteří do Daytonu přišli „*přesvědčení, ne bezdůvodně, že mají při vyjednáváních nejsilnější pozici*“²⁷⁵ a byli proto permanentně mnohem méně nakloněni kompromisům než Milošević („*Nejtěžší schůzky byly s Izetbegovićem*“²⁷⁶). Když se k tomu přidala jejich výše zmíněná nejednotnost a osobní antipatie, bosňácký tým tak v konečném důsledku představoval pro Američany nejtvrďší sousto. Tento pozoruhodný fakt, tj. že s Miloševićem se jedná snadněji než s Bosňáky, bylo jedno z největších překvapení rozhovorů v Daytonu. Jako poměrně snadné se v průběhu ukázalo také vyjednávání s Chorvaty, neboť Tuđman se netajil tím, že jediným důvodem, proč se zúčastnil rozhovorů v Daytonu, je

²⁷⁰ HOLBROOKE, str. 243.

²⁷¹ Tamtéž, str. 267–269.

²⁷² Šokem, zejména pro americký tým, byl atentát na izraelského premiéra Jichaka Rabina, který se odehrál 4. listopadu v Tel Avivu. Zatímco stále více deprimovaným Američanům tato zpráva na náladě rozhodně nepřidala, ani jeden z balkánských vůdců nad úmrtím této významné osobnosti neprojevil lítost. In: CHOLLET, str. 144.

²⁷³ Tato diplomová práce čerpá ze srbského překladu Holbrookových memoárů s názvem *Put u Dejton* (Cesta k Daytonu). Detailní průběh vyjednávání Holbrooke podává na stranách 241 až 324.

²⁷⁴ KOVAČEVIĆ, str. 160.

²⁷⁵ KOVAČEVIĆ, str. 155.

²⁷⁶ HOLBROOKE, str. 287.

navrácení Východní Slavonie zpět pod Chorvatsko,²⁷⁷ k čemuž došlo podpisem bilaterální smlouvy 12. listopadu.

Rozhovory trvaly déle, než Holbrooke a jeho tým původně zamýšleli. Jednání se totiž (poprvé 8. listopadu) „zasekla na nejtěžším bodě – na otázce přesného rozdělení území v BaH mezi federaci a RS“²⁷⁸. Američané nadále trvali na dohodnutém rozdělení země v poměru 51:49. Situace se však zkomplikovala tím, když Milošević poměrně nečekaně přenechal hlavní město Sarajevo Federaci²⁷⁹, jíž kromě toho připadly také dobyté enklávy na jihozápadě země. Předem stanovený poměr se tak vychýlil směrem k bosňácko-chorvatským požadavkům (nyní se jednalo o poměr 55:45²⁸⁰), což však bylo pro Miloševiče zcela nepřijatelné („Dejte mi cokoliv [...], skály, bažiny, hory – cokoliv, jen ať máme 49:51“²⁸¹, řekl 19. listopadu Holbrookovi). Urychleně proto začali společně pracovat na novém teritoriálním uspořádání, které by dodrželo poměr přislíbený již Kontaktní skupinou a zároveň uspokojilo všechny strany. Návrh, se kterým souhlasil i Milošević, ovšem zamítli nejprve Chorvaté, poté Bosňáci.

Holbrooke a jeho poradci se ráno 20. listopadu, několik hodin poté, co byl předložený návrh negován, shodli, že konečně „nastal čas použít největší zbraň, jakou [...] měli: prezidenta Clintona“²⁸². Ten nejdříve zatelefonoval Tuđmanovi. Chorvatský prezident Clintonovi přislíbil, že Chorvaté budou konečnému vyřešení teritoriálních otázek co nejvíce nápomocni a návrh přijmou, což také dodržel.²⁸³ Největším problémem se však ukázal neústupný postoj bosňáckého týmu. Když dal Izetbegović důrazně najevo, že Muslimové ze svých teritoriálních pozic ustoupit nehodlají, Američané (konkrétně Christopher) jim jasně naznačili, „že svými obstrukcemi by mohli přijít o sympatie, které k nim USA prozatím chovají“²⁸⁴. Američtí vyjednavací si uvědomovali, že pokud by se nepodařilo najít jednotné východisko a dohodu by podepsali jen Milošević a Tuđman (což jugoslávský prezident sám navrhl²⁸⁵), padla by vina za neúspěch na bosenské Muslimy a tento fakt by byl v přímém rozporu s obrazem, jež americká oficiální politika o válce v Bosně zastávala po celou dobu

²⁷⁷ CHOLLET, str. 136.

²⁷⁸ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 185.

²⁷⁹ HOLBROOKE, str. 303.

²⁸⁰ CHOLLET, str. 172.

²⁸¹ Tamtéž, str. 314.

²⁸² HOLBROOKE, str. 313.

²⁸³ CHOLLET, str. 175.

²⁸⁴ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 186.

²⁸⁵ CHOLLET, str. 178; HOLBROOKE, str. 320.

konfliktu. Po dvaceti dnech vyjednávání se tak zdálo, že tyto mírové rozhovory mohou kvůli zatvrzelému postoji Izetbegoviće a jeho spolupracovníků skončit fiaskem.

Spor nakonec vyřešila oblast Brčko. Mezi účastníky jednání padl návrh, aby se tento koridor na severovýchodě země rozšířil, prozatím zůstal pod kontrolou Republiky srbské a aby se o jeho budoucnosti do roka vypsala mezinárodní arbitráž. Milošević nakonec tomuto návrhu vyjádřil souhlas, čímž mírové rozhovory v Daytonu doslova „zachránil“²⁸⁶. Souhlasili také Chorvaté a Bosňáci. Ráno 21. listopadu telefonoval Christopher Clintonovi, aby jej seznámil s tím, „že *prezidenti Bosny, Chorvatska a Srbska uzavřeli mírovou dohodu o ukončení války v Bosně*“²⁸⁷, což Bílý dům prakticky okamžitě oznámil veřejnosti.²⁸⁸ Kromě toho, že byly ukončeny bezmála čtyři roky trvající boje, dohoda v sobě mimo jiné zahrnovala tato ustanovení: Bosna a Hercegovina zůstane suverénním státem rozděleným na dva subjekty, Bosňácko-chorvatskou federaci (51%) a Republiku srbskou (49%), jež také obdržela „*právo rozvíjet zvláštní [...] vztahy se Srbskem*“²⁸⁹. Toto právo bylo přiřknuto také Chorvatům. Hlavní město Sarajevo zůstane nerozděleným městem a připadne Federaci, k níž bude koridorem připojena i muslimská enkláva Goražde. Všem obyvatelům Bosny se dává plné „*právo svobodně se pohybovat po celém území republiky [a] uprchlíci [...] mají zákonné právo na návrat do svých domovů, nebo na poskytnutí spravedlivé náhrady*“²⁹⁰. Mírové jednotky OSN budou vystřídány mezinárodními jednotkami IFOR spadajícími pod NATO, jejichž cílem bude udržovat mír a dohlížet na realizaci hlavních bodů Daytonské mírové dohody. Tento úspěch lze označit jako „*velké diplomatické vítězství první Clintonovy vlády*“²⁹¹.

Po působivé ceremonii, na níž došlo k oficiálnímu vyhlášení hlavních daytonských úmluv, bylo nutné přesvědčit o participaci amerických vojenských sil v Bosně nejen Kongres²⁹², kde se velká část republikánů obávala rizika možných obětí, ale také veřejné mínění: přestože byli Američané velmi hrdí na výsledky svých diplomatů v Daytonu, většina veřejnosti (až 70%²⁹³) se proti vyslání amerických jednotek na Balkán stále silně stavěla. Dne 27. listopadu proto Clinton přednesl televizní projev, kde národu vysvětlil, že Američané

²⁸⁶ KOVAČEVIĆ, str. 165.

²⁸⁷ CLINTON, str. 776.

²⁸⁸ CHOLLET, str. 179.

²⁸⁹ FARKAS, str. 96–97.

²⁹⁰ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 187.

²⁹¹ GRAUBARD, str. 565.

²⁹² CLINTON, str. 777.

²⁹³ HOLBROOKE, str. 329.

budou tvořit jen třetinu vojenských sil (20 000 vojáků)²⁹⁴ a že současná mírová situace již nepředstavuje pro řadové vojáky reálné nebezpečí. „Clintonův projev měl úspěch – u Američanů i u Kongresu“²⁹⁵. Republikáni nakonec souhlasili, ovšem pod podmínkou, že americké jednotky budou na Balkáně pouhý rok. Dne 20. prosince převzaly jednotky IFOR pravomoce mírové mise v Bosně a Hercegovině.

Dne 14. prosince došlo v Paříži k oficiálnímu podepsání mírové smlouvy. Kromě Miloševiče, Izetbegoviće a Tuđmana byli jako svědci přítomni W. J. Clinton, německý kancléř Helmut Kohl, britský ministerský předseda John Major, francouzský prezident Jacques Chirac, premiéři Ruska (Černomyrdin) a Španělska (Gonzales), představitelé států EU a další významné osobnosti. Jakkoliv se oficiální americká politika vůči Bosně zpočátku nesla v duchu váhavosti a nejistoty a dlouho se jí nepodařilo nalézt efektivní postup, je nepochybné, že v závěrečné fázi to byly právě Spojené státy americké, konkrétně administrativa Billa Clintona a tým Richarda Holbrooka, kdo zásadním způsobem přispěl k ukončení jednoho z nejkrvavějších konfliktů moderních dějin.

²⁹⁴ CHOLLET, str. 183.

²⁹⁵ HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, str. 189.

5 Analýza textů vybraných publicistů *The New York Times* týkajících se konfliktu v Bosně

5.1 Fenomén *The New York Times* a politická orientace tohoto periodika

Deník *The New York Times* patří nejen mezi nejstarší (byl založen roku 1851), ale i dlouhodobě nejpopulárnější americká média, a to jak ve své tištěné podobě, tak také na internetu: např. v časovém období od října 2009 do října 2010 navštívilo webové stránky tohoto periodika více jak 210 milionů osob²⁹⁶. Již bezmála sto sedmdesát let představují *The New York Times* jeden z nejdůležitějších hlasů v americkém veřejném prostoru, jenž denně působí na názory milionů lidí.

Obecně jsou tyto noviny řazeny k liberálnímu proudu americké žurnalistiky a patří tak k hlavním veřejným podporovatelům Demokratické strany. V roce 2004 vypracovali analytici z University of California podrobnou studii, podle níž jsou *The New York Times* po *Wall Street Journal* druhým nejvíce prodemokratickým médiem ve Spojených státech.²⁹⁷ Přestože jsou studie podobného typu často zpochybňovány a označovány jako pokusy republikánů zpolitizovat americkou mediální scénu pomocí takových přísných zařízení, příklon *The New York Times* k politice demokratů je již několik desetiletí skutečně zřetelný. Kupř. od doby, kdy se *The NY Times* postavily za kandidaturu Dwighta Eisenhowera na amerického prezidenta v roce 1956, nepodpořily až do dnešních dnů ani jednoho republikánského kandidáta.²⁹⁸

O oporu tohoto periodika (spolu s *Daily News* a *New York Post*) se dle vlastních slov mohl při své první prezidentské kampani v roce 1992 opřít i Bill Clinton.²⁹⁹ Podle Josepha R.

²⁹⁶ PORTER, Jeremy. *The Top 25. U.S. Newspapers by Website Traffic*. In: blog.journalistics.com. [online]. 15. 10. 2010. (Citováno 22. 6. 2016). Dostupné z: <http://blog.journalistics.com/2010/top-25-newspapers-by-website-traffic/>.

²⁹⁷ GROSECLOSE, Tim; MILYO Jeff. *A Measure of Media Bias*. [online]. Prosinec 2004. (Citováno 22. 6. 2016). Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20081122230358/http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/groseclose/Media.Bias.8.htm>.

²⁹⁸ BRENNAN, Alison. *The New York Times endorses Obama again*. In: CNN Political Ticker. [online]. 27. 10. 2012. (Citováno 22. 6. 2016). Dostupné z: <http://politicalticker.blogs.cnn.com/2012/10/27/the-new-york-times-endorses-obama-again/>.

²⁹⁹ CLINTON, str. 468.

Haydena měl však Clinton k tištěným médiím značně rozporuplný vztah a osobně raději preferoval média obrazová: „Clinton dobře věděl, že v elektronickém věku je definice voliče divák“³⁰⁰ a „novinářům jednoduše nevěřil“³⁰¹. Tisku měl Clinton za zlé především to, že se řadě periodik v průběhu své kampaně velmi „otevřel“³⁰² (dle svého názoru více než kterýkoliv kandidát předtím), a následně byl konfrontován s nepříjemnou skutečností, že se jeho politická činnost i osobní život staly častým terčem útoků, a to jak ze strany republikánsky, tak také demokraticky laděných periodik. Jak ukáže následující, analytická kapitola této práce, stranou kritiky Clintonovy zahraniční politiky (v tomto případě konkrétně jeho politiky vůči válce v Bosně) nezůstaly ani *The New York Times*.

V průběhu balkánského konfliktu (nejen za doby trvání války v Bosně, ale i později za kosovské krize) zastávaly *The New York Times* většinově velmi protisrbská stanoviska. To sice v podstatě korespondovalo s oficiálním názorem Bílého domu, antisrbský tón většiny článků uveřejněných na stránkách tohoto periodika se však až do poloviny roku 1995 vyznačoval často mnohem větší razantností, než s jakou se na politiku Bělehradu dívala Clintonova administrativa. Té analytici *The NY Times* permanentně vyčítali přílišnou pasivitu v potírání srbských zločinů, o čemž pojednává hlavní část této práce. Domnělou averzi těchto novin vůči srbské straně poprvé silněji kritizoval novinář Daniel Simpson, který ve své otevřené knize *A Rough Guide to the Dark Side* obvinil redakci *The NY Times* z toho, že se jej měla pokusit přimět k uveřejnění lživé zprávy o bosenskosrbských zločinech. Některé srbské kruhy tato informace jen utvrdila v názoru, že deník *The New York Times* je „v podstatě nástrojem antisrbské propagandy ve Spojených státech“³⁰³. Otázku, byl-li antisrbský tón tohoto periodika apriorní a skutečně tak markantní, jak je to někdy prezentováno, si pokládá i tato práce.

³⁰⁰ HAYDEN, Joseph R. *Covering Clinton: The President & the Press in the 1990s*. Westport (Connecticut): Praeger, 2002, str. 9.

³⁰¹ Tamtéž, str. 35.

³⁰² CLINTON, str. 430.

³⁰² SIMPSON, Daniel. *A Rough Guide To The Dark Side*. Ropley: Zero, 2012. Více viz <http://www.zero-books.net/books/rough-guide-dark-side>.

³⁰³ ODBURIC, Karl. *New York Times Anti-Serb Propaganda*. In: ambassador-serbia.com. [online]. 2. 10. 2012. (Citováno 22. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.ambassador-serbia.com/2012/10/02/new-york-times-anti-serb-propaganda/>.

5.2 Analytici *The New York Times* zabývající se mezi lety 1992 až 1995 konfliktem v Bosně

Kromě několika málo anonymních článků čerpá tato práce v drtivé většině z textů, u nichž je uveden autor. Tato skutečnost má čistě prozaické odůvodnění, neboť zatímco texty bez uvedených autorů jsou obvykle čistě informativního a objektivizujícího rázu a reprezentují tak názor pisatele velmi zřídka, podepsané články už obvykle obsahují větší či menší nádechy subjektivity a jsou tedy mnohem zajímavějším materiálem k rozboru. Protože se jedná o zhruba desítku poměrně významných jmen, z nichž několik stojí na pomyslném vrcholu moderní americké žurnalistiky, je na místě si tuto úzkou skupinu publicistů, jejich kariéru i názorové světy alespoň ve stručnosti přiblížit.

Jedním z těch, kdo se na stránkách *The New York Times* bosenským konfliktem zabývali skutečně pečlivě a neúnavně, je Anthony Lewis (1927–2013), dvojnásobný nositel prestižní Pulitzerovy ceny, který, ačkoliv nikdy nezískal právnícký titul, byl obecně považován za jednoho z právních expertů v celých Spojených státech.³⁰⁴ Lewis se již v 60. letech stal jedním z nejpřednějších demokratických novinářů (patřil i do nejbližšího okruhu senátora Roberta Kennedyho) a jako jeden z, slovy Nicholase B. Lemanna, „určujících hlasů liberálů“³⁰⁵ byl vnímán až do ukončení své novinářské kariéry. V roce 2001 získal od Billa Clintona prestižní cenu *Presidential Citizens Medal*, a to i přesto, že Lewis patřil mezi nejtvrďší kritiky Clintonovy politiky v Bosně.

S *The New York Times* je neodmyslitelně spojeno i jméno Abrahama Michaela Rosenthala, známého spíše jako A. M. Rosenthal (1922–2006). Rosenthal se stal pracovníkem tohoto periodika již v roce 1943 a přispíval do něj až do roku 1999 (působil také ve funkci šéfredaktora)³⁰⁶. Řadu let pracoval jako zahraniční redaktor na několika místech světa, od jižní Asie až po Polsko, celosvětově slavným se však stal poté, co byl spolu s Catherine A. Fitzpatrickovou prvním obyvatelem Západu, který navštívil sovětský gulag. Za své reportáže z Východního bloku obdržel roku 1960 Pulitzerovu cenu.

Prestižní Pulitzerovu cenu obdržel, a to dokonce třikrát, i rodák z Minneapolisu Thomas L. Friedman (1953), který v *The NY Times* začal pracovat v roce 1981. Od počátku

³⁰⁴ Z právníckého prostředí pochází i Lewisova nejslavnější kniha *Gideon's Trumpet*.

³⁰⁵ FANDOS, Nicholas P. *Anthony Lewis '48, Pulitzer Winner and Crimson Mentor, dies at 85*. In: *The Harvard Crimson*. [online]. 26. 3. 2013. (Citováno 18. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.thecrimson.com/article/2013/3/26/Lewis-Reporter-Dies-Journalist/>.

³⁰⁶ I díky Rosenthalovi se američtí čtenáři dozvěděli podrobné informace o vietnamské válce či o detailech z vyšetřování aféry *Watergate*.

své kariéry se specializoval na problematiku Blízkého východu (konkrétně pak na izraelsko-palestinskými vztahy), působil jako zpravodaj v Libanonu či Izraeli. V posledních letech se Friedman zaměřuje na rostoucí globalizaci a ochranu životního prostředí, od útoků 11. září také na problematiku mezinárodního terorismu. Zatímco v době bosenské války ve svých článcích zastával spíše umírněný tón (byť byl, tak jako většina jeho kolegů, protisrbský), v době kosovské krize se Friedman stal jedním z největších zastánců bombardování Bělehradu („*ať se nám to líbí nebo ne, jsme ve válce se srbským národem*“³⁰⁷).

Londýnský rodák Roger Cohen (1955) začal svoji novinářskou kariéru nejprve u *The Wall Street Journal*, do *The NY Times* přešel v roce 1990. Zde od dubna 1994 do června 1995 dokonce řídil balkánskou sekci (Bosnu osobně navštívil) a velkou měrou se podílel na odkrývání zločinů bosenskoserbských jednotek, za což od asociace amerických zahraničních korespondentů *Overseas Press Club of America* obdržel ocenění za podporu lidských práv. O svých zkušenostech na Balkáně napsal Cohen dílo s názvem *Hearts Grown Brutal* (vyšlo v roce 1998), detailní analýzu historie Jugoslávie od konce první světové války do 90. let, za níž si vysloužil velmi pozitivní přijetí od kritiky i řadových čtenářů. V roce 2007 Cohen v rozhovoru pro britský *Independent* uvedl, že své novinářské angažmá na Balkáně považuje za největší úspěch své kariéry.³⁰⁸

Další z analytiků *The New York Times* zabývajících se i válkou v Bosně, Leslie H. Gelb (1937), se kromě publicistické činnosti aktivně angažoval i ve vysoké politice. Na konci 60. let např. působil jako ředitel pro strategické plánování a kontrolu zbraní při ministerstvu vnitra, v letech 1977–1979 byl náměstkem ministra zahraničí v Carterově administrativě. V průběhu 80. a na začátku 90. let představoval Gelb jednu z vůdčích osobností novinářského týmu *The NY Times*, v roce 1986 obdržel Pulitzerovu cenu. Dalším držitelem tohoto vysokého publicistického ocenění je William Safire (1929–2009), novinář, jenž se jako jeden z mála analytiků *The NY Times* považoval již od mládí za republikána (podporoval kupř. Richarda Nixona), a ačkoliv Clintona v roce 1992 volil, v průběhu jeho prezidentského úřadu se stal Safire jedním z nejpřednějších kritiků Bílého domu.

³⁰⁷ FRIEDMAN, Thomas L. *Foreign Affairs; Stop The Music*. In: *The New York Times*. [online]. 23. 4. 1999. (Citováno 18. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1999/04/23/opinion/foreign-affairs-stop-the-music.html>.

³⁰⁸ *Roger Cohen: My Life In Media*. In: *Independent*. [online]. 12. 2. 2007. (Citováno 18. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/media/roger-cohen-my-life-in-media-436014.html>.

Novinářka Elaine Sciolino začala svoji kariéru v *Newsweeku*, do *The NY Times* nastoupila v roce 1984. Jako vystudovaná historička se zaměřuje především na zahraničněpolitické otázky, podobně jako Friedman na problematiku Blízkého východu. Na závěr je zapotřebí zmínit se ještě o R. W. Appleovi Jr. (1934–2006), jenž v *The NY Times* informoval o zásadních globálních tématech 2. poloviny 20. století, od vietnamské války po rozpadání Východního bloku, dále o Gwenu Ifillovi, Stevenu Greenhousevi, Stephenu Engelbergovi či Douglassi Jehlovi. Ti všichni se ve větší či menší míře podíleli na tematizaci bosenského konfliktu v analyzovaném periodiku a svými osobními názory a spekulacemi tak nezanedbatelným způsobem přispívali k názorům, jež si o válce v Bosně tvořilo velké procento Američanů.

5.3 Rok 1992 – Bosenská vize guvernéra Clintona v očích analytiků *The New York Times*

Má-li být podána co nejkompexnější obraz vnímání Clintonovy politiky v bosenském konfliktu očima vybraných novinářů z okruhu *The New York Times*, je nepochybně zapotřebí začít sledovat novinové komentáře již v polovině roku 1992. V červenci 1992 bylo totiž již rozhodnuto, kdo z demokratů, kteří se v průběhu první poloviny roku ucházeli o stranickou nominaci do listopadových voleb, bude jmenován jako protikandidát George Bushe staršího. Arkansaský guvernér Clinton, jenž od demokratických voličů obdržel v primárních volbách 51,98%³⁰⁹, tak mohl v polovině volebního roku zahájit svoji kampaň, již se pochopitelně nevyhnula ani zahraničněpolitická témata, tedy i konflikt v Bosně.

Clinton Bushe ohledně republikánské politiky v Bosně konfrontoval poprvé 27. července vydáním prohlášení, v němž vyzval k mezinárodní akci, která by dokázala zamezit jasnému porušování lidských práv v této zemi: „*Měli bychom dát jasně najevo, že ekonomická blokáda vůči Srbsku bude zpřísněna, nejen co se týče zbraní, ale také ropy a dalších zdrojů, které pomáhají udržovat odpadlický režim Slobodana Miloševiče*“³¹⁰. Clinton otevřeně vyzval Bushe k tomu, aby Spojené státy požádaly OSN o selektivní bombardování

³⁰⁹ US President – D Primaries. [online]. (Citováno 24. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.ourcampaigns.com/RaceDetail.html?RaceID=55212>.

³¹⁰ ROSENTHAL, Andrew. *THE 1992 CAMPAIGN: The Republicans; CLINTON ATTACKED ON FOREIGN POLICY*. In: *The New York Times*. [online]. 28. 7. 1992. (Citováno 24. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1992/07/28/us/the-1992-campaign-the-republicans-clinton-attacked-on-foreign-policy.html>.

srbských pozic na území Bosny. Marlin Fitzwater, Bushův mluvčí, označil tuto výzvu za doklad Clintonovy nezpůsobilosti vést zemi a zřejmé neznalosti toho, jak komplikovaná situace v Bosně je. Poté mezi oběma tábory (především mezi Al Gorem a Fitzwaterem) začala výměna názorů, kterou *The New York Times* pečlivě reflektuje.

Mediální rozepře mezi demokraty a republikány však v této době nejsou tak zajímavým podnětem k rozboru, jako úvahy jednotlivých žurnalistů nad tím, jak se Clinton a jeho poradci postavili k bosenskému konfliktu. V podstatě všichni publicisté, kteří byli zmíněni v úvodu k této kapitole, vyjadřují tomuto progresivnímu politickému proudu demokratů, s většími či menšími výhradami, silné sympatie. Vedle Leslieho H. Gelba, podle něhož je tato nová strategie plně na místě³¹¹, zareagoval na Clintonova razantní slova Anthony Lewis, jenž s Clintonem ve všech bodech plně souhlasí a republikánskou administrativu podrobuje poměrně silné kritice. Ve svém článku z 3. srpna např. kvituje s velkým potěšením, že se konečně našel někdo, kdo vyzval ke smysluplné akci, a spolu s Clintonem sdílí názor (z něhož Lewis nesleví po celou dobu trvání bosenského konfliktu), že hlavními viníky jsou Srbové. Republikánskou rétoriku autor přirovnává k alibistické politice N. Chamberlaina a konkrétně Bushe pro jeho odmítnutí Clintonovy alternativy nazývá „mužem včerejška“³¹². Bushe Lewis podrobil nevybíravé kritice v dalších měsících roku 1992 ještě několikrát: v říjnu jej nepřímo označil za „sraba“³¹³, a když v prosinci, tedy již po volbách, Bush zostřil svoji rétoriku vůči Miloševićově režimu, vnímal Lewis tento tah za jasné ovlivnění Clintonovou progresivní politikou a snahou neodejít z Oválné pracovny z pochroumaných štítem.³¹⁴

Počátkem října již bylo jasné, že Clinton, slovy Thomase Friedmana, zahájil „soustředěný útok proti zahraniční politice Bushovy administrativy“³¹⁵. Arkansaský guvernér

³¹¹ GELB, Leslie H. *Foreign Affairs; An Embrace Spurned*. In: The New York Times. [online]. 30. 7. 1992. (Citováno 24. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1992/07/30/opinion/foreign-affairs-an-embrace-spurned.html>.

³¹² LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Yesterday's Man*. In: The New York Times. [online]. 30. 7. 1992. (Citováno 24. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1992/08/03/opinion/abroad-at-home-yesterday-s-man.html>.

³¹³ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Death at Bush's Door*. In: The New York Times. [online]. 9. 10. 1992. (Citováno 24. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1992/10/09/opinion/abroad-at-home-death-at-bush-s-door.html>.

³¹⁴ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Pressure on Serbia*. In: The New York Times. [online]. 18. 12. 1992. (Citováno 24. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1992/12/18/opinion/abroad-at-home-pressure-on-serbia.html>.

³¹⁵ FRIEDMAN, Thomas L. *THE 1992 CAMPAIGN: The Democrats; Clinton Asserts Bush Is Too Eager To Betrief the World's Dictators*. In: The New York Times. [online]. 2. 10. 1992. (Citováno 24. 4. 2016). Dostupné z:

obvinil prezidenta z toho, že se příliš přátelil s diktátory, a že on, pokud by byl zvolen, by globální problémy řešil jinak – např. tím, že by „*byl více připravený k použití síly ve spojení s Organizací spojených národů*“³¹⁶, čímž jasně odkázal na Bosnu. Přestože žurnalisté, jak již bylo řečeno, v této době plně Clintonovu vizi nového kurzu podporovali, již tehdy vyjadřovali své obavy ohledně toho, do jaké míry bude Clintonovi umožněno tento svůj program realizovat. Přestože se kupř. A. M. Rosenthal zcela přiklání na Clintonovu stranu, klade si otázku, nakolik – v případě, že bude zvolen do funkce prezidenta – bude Bill Clinton věrný svým ideálům prezentovaným během kampaně a nakolik ze svých názorů vlivem vnějších okolností upustí.³¹⁷ Nad stejnou otázkou se zamýšlí i Friedman ve svém článku z 15. listopadu, tedy již po volbách, a zároveň na ni i odpovídá: je velmi skeptický, neboť si uvědomuje, že Kongres Clintonovi minimálně další tři měsíce nebo dokonce celý rok neumožní uskutečnit skoro žádnou z jeho představ, nejen zahraničněpolitickou, ale ani domácí, a Clintonova odvážně znějící slova tak zatím nemají velkou naději na úspěch.³¹⁸

Nadčasovou studii ohledně další Clintonovy politiky v Bosně však začátkem prosince přináší Leslie Gelb. Ve svém skepticky vyznívajícím textu vyjadřuje obavy nad tím, že Clintonova politika na Balkáně se nebude příliš lišit od té Bushovy. Doslova říká, že je vysoce nepravděpodobné, že by Clintonova administrativa zahájila v nejbližší době nějaký jiný kurz. Gelb sice uznává, že Clintonův příklon k ekonomické problematice a domácím záležitostem je zcela na místě, avšak ve stávající situaci by se nově zvolený prezident měl zaměřit spíše na problémy zahraničněpolitického charakteru. Jistou naději ovšem Gelb vkládá do Clintonových poradců (jak sám uznává, Clintonův tým tvoří významní odborníci), jejichž primárním úkolem by mělo být „*zhmotnit Clintonovu slibnou rétoriku během kampaně*“³¹⁹. Co víc, Clintonovu týmu Gelb nepřimo navrhuje, že by se měl ohledně balkánské krize poradit s týmem G. Bushe staršího – Bushův tým, ačkoliv byl příliš bázlivý a váhavý, se přeci jen tímto problémem zabýval déle a mohl by tak být užitečný. O novém národně-

<http://www.nytimes.com/1992/10/02/us/1992-campaign-democrats-clinton-asserts-bush-too-eager-befriend-world-s.html>.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ ROSENTHAL, A. M. *On My Mind; The Clinton Doctrine*. In: The New York Times. [online]. 6. 10. 1992. (Citováno 24. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1992/10/06/opinion/on-my-mind-the-clinton-doctrine.html>.

³¹⁸ FRIEDMAN, Thomas L. *To The Mat; Now Clinton Decides Which promises Came First*. In: The New York Times. [online]. 15. 11. 1992. (Citováno 24. 4. 1992). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1992/11/15/weekinreview/to-the-mat-now-clinton-decides-which-promises-came-first.html>.

³¹⁹ GELB, Leslie H. *Foreign Affairs; Get Cracking On Bosnia*. In: The New York Times. [online]. 3. 12. 1992. (Citováno 24. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1992/12/03/opinion/foreign-affairs-get-cracking-on-bosnia.html>.

bezpečnostním týmu se ostatně Gelb vyjádřil pochvalně také v dalších prosincových dnech, kdy uznal, že Aspin, Christopher i Lake jsou podle něj velmi zkušenými odborníky a na rozdíl od Bushe berou svá „slova vážně a budou se energicky snažit obrátit je v realitu“³²⁰.

Svůj rázný postoj si Clinton zachoval ještě v prosinci 1992. Přestože na počátku měsíce píše novinářka E. Sciolino o tom, že „nově zvolený prezident Bill Clinton neřekl o zhoršující se situaci v bývalé Jugoslávii vůbec nic od jeho zvolení do úřadu“³²¹, již o několik dní později se Clinton k Bosně vyjádřil na tiskové konferenci v Little Rocku. Opět zdůraznil, „že by byl pro tvrdší postup vůči bojům na Balkáně“³²² a pro vytvoření bezletových zón (i kdyby to mělo zahrnovat účast amerických leteckých sil) a ubezpečil přítomné novináře, že nová administrativa bude srbskou agresi potírat mnohem důrazněji, než ta předchozí. Zároveň však, viditelně frustrovaný, přiznal, že se zahraničněpolitickým otázkám bude muset věnovat mnohem více, než původně zamýšlel. Stejný názor sdíleli i analytici. Thomas L. Friedman trefně poznamenal, že „Bush zanechává Clintonovi kombinaci nedokončených záležitostí Studené války a nedefinované problémy post-Studené války“³²³. To ostatně přiznal i sám Clinton, když uvedl, že konec Studené války je sice „úžasná věc“³²⁴, ale je zapotřebí si přiznat, že tato nová epocha s sebou přinesla násilnosti a hrůzy daleko většího rozsahu. Friedman se domnívá, že by se Clintonův tým měl zaměřit na vyvíjení taktiky tzv. preemptivní diplomacie, tj. řešit problémy dřív, než budou vyžadovat vojenskou intervenci. Až následující měsíce, pokračuje Friedman, ukážou, které globální problémy Clinton převezme, které bude ignorovat a které přenechá ostatním. Bosnu by ovšem (podobně jako kupř. Somálsko) Clinton podle Friedmana v žádném případě odsouvat neměl.

³²⁰ GELB, Leslie H. *Foreign Affairs; Clinton's Security Trio*. In: The New York Times. [online]. 20. 12. 1992. (Citováno 25. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1992/12/20/opinion/foreign-affairs-clinton-s-security-trio.html>.

³²¹ SCIOLINO, Elaine. *U.S. May Seek the Use of Force To Stop Serb's Flights Over Bosnia*. In: The New York Times. [online]. 4. 12. 1992. (Citováno 25. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1992/12/04/world/us-may-seek-the-use-of-force-to-stop-serbs-flights-over-bosnia.html>.

³²² SCIOLINO, Elaine. *Clinton Urges Stronger U.S. Stand On Enforcing Bosnia Flight Ban*. In: The New York Times. [online]. 12. 12. 1992. (Citováno 25. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1992/12/12/world/clinton-urges-stronger-us-stand-on-enforcing-bosnia-flight-ban.html>.

³²³ FRIEDMAN, Thomas L. *Clinton Inherits Conflicts That Don't Follow Rules*. In: The New York Times. [online]. 13. 12. 1992. (Citováno 25. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1992/12/13/weekinreview/the-world-clinton-inherits-conflicts-that-don-t-follow-rules.html>.

³²⁴ Tamtéž.

Jakkoliv je každý ze zmiňovaných publicistů výraznou intelektuální osobností s jasně definovanými názory, v jejich příspěvcích z tohoto období (tedy od poloviny roku 1992 do nástupu Clintona do úřadu) věnovaných problematice Bosny lze vyzorovat několik styčných bodů, jež jsou společné pro každého z nich (ve větší či menší míře). V první řadě se všichni shodují, že zahraničněpolitická pozice Clintona nebude vůbec jednoduchá a zamýšlí se nad tím, jakým stylem by měl nový prezident globální politiku USA vést – nejen na Balkáně, ale i v dalších konfliktech, které Clinton zdědil po svém předchůdci. Clintonova tendence zaměřit se primárně na problémy domácí se žurnalistům *The New York Times* jeví již v této době jako zcela nereálná – jako příklad lze uvést výstižná slova Anthonyho Lewise z počátku roku 1993: „*Prezident Clinton chtěl a slíbil, že bude prezidentem zaměřujícím se na domácí problémy. Ve svém úřadu však bude muset čelit nejhorším zahraničněpolitickým mûrám než kterýkoliv jiný americký prezident od dob Vietnamu.*“³²⁵ Někteří, jako Leslie Gelb, jsou dokonce přesvědčeni, že nikoliv na domácích, ale právě na zahraničněpolitických problémech bude prestiž Clintonova prezidentského úřadu záviset nejvíce. Podle Gelba se Clinton zodpovědnosti za světový mír nemůže vyhnout a bude-li situace kupř. v Somálsku či v Bosně eskalovat, vina vždy padne na vedení Bílého domu, ať už bude charakter daného konfliktu jakýkoliv. Voliči dle něj zapomenou na neúspěchy George Bushe sr. a veškeré globální problémy, jež začaly před rokem 1993, budou najednou už navždy Clintonovy krize.³²⁶

Přesto, i přes kritický odstup a pochybnosti o míře způsobilosti Billa Clintona a jeho týmu efektivně světové problémy řešit, lze v analyzovaných člancích vyzorovat nadějná očekávání politického obratu, nejen v zahraničněpolitických záležitostech. S tím přirozeně souvisí i tehdejší určitá míra idealizace Clintona, ať už střízlivějšího (Friedman) či emotivnějšího rázu (Lewis). Neméně důležitým spojovacím bodem analyzovaných textů v tomto období je silný protisrbský náboj, resp. názor, že hlavními viníky konfliktu v Bosně jsou Srbové, jenž plně koresponduje s oficiálním postojem Spojených států vůči jugoslávským válkám, jenž má kořeny v závěru 80. let, kdy se vlivem výše zmíněných skutečností politické vize jugoslávského a amerického vedení diametrálně rozdělily.

³²⁵ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Clinton's Nightmare*. In: The New York Times. [online]. 18. 1. 1993. (Citováno 25. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/01/18/opinion/abroad-at-home-clinton-s-nightmare.html>.

³²⁶ GELB, Leslie H. *Foreign Affairs; Shaping Change*. In: The New York Times. [online]. 21. 1. 1993. (Citováno 25. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/01/21/opinion/foreign-affairs-shaping-change.html>.

5.4 Rok 1993 – Clintonova politika a bosenský konflikt z pohledu analytiků

Dne 20. ledna 1993 se Bill Clinton stal oficiálně prezidentem Spojených států a ti žurnalisté, kteří se zasazovali o bojovnější přístup oficiálních amerických složek vůči bosenskému konfliktu, tak přirozeně doufali v co nejrychlejší změnu kurzu. Rétorika slibující sebevědomější a razantnější postup, s níž Clinton operoval jako kandidát na prezidenta, začala však s nástupem nové administrativy do Bílého domu pozvolna ztrácet na své původní energičnosti, což novináři z *The New York Times* prakticky okamžitě zaregistrovali. Již dva dny po Clintonově inauguraci přináší Elaine Sciolino zprávu, v níž reflektuje oficiální prohlášení ministerstva zahraničí: W. Christopher je, slovy mluvčího Richarda Bouchera, ohledně probíhajících mírových jednání v Ženevě a rýsuujícího se Vance-Owenova mírového plánu vysoce skeptický a silně pochybuje o tom, že existuje reálná možnost uzavření dohody, s níž by souhlasily všechny strany. Přesto ale administrativa vnímá krizi na Balkáně jako nejobtížnější zahraniční problém, který je zapotřebí neprodleně řešit³²⁷ (W. Christopher se dokonce nechal slyšet, že tento problém je vůbec nejtěžší, s jakým se ve svém životě setkal)³²⁸. Clintonův tým předem odmítl účast amerických pozemních jednotek a podle Bouchera hledá další alternativy, jak dospět k příměří.

Poté, co Clintonova administrativa definitivně odmítla Vance-Owenův plán, lze v textech analytiků v průběhu února vycítit určitou zvyšující se míru pochyb o tom, jakým způsobem chce tedy Bílý dům k řešení krize v Bosně dospět. Nečinnost nového vedení poprvé silněji kritizuje Leslie Gelb, jenž ve své velmi osobně laděné reportáži přímo z válečných oblastí demonstruje na výpovědích lidí, kteří byli konfrontováni se srbským terorem, pasivitu Clintona a jeho týmu konečně něco učinit.³²⁹ Evidentní posun v Clintonově rétorice pak na konci února analyzuje T. Friedman. Ten podává zajímavé svědectví o tom, že zatímco v době své prezidentské kampaně pohlížel Clinton na Bosnu prizmatem Mnichovské smlouvy, tedy že se Spojeným státům nemůže stát to, co na konci 30. let, kdy nečinně přihlížely nespornému bezpráví, symbolika *Mnichova* se v průběhu února

³²⁷ SCIOLINO, Elaine. *CHRISTOPHER LEERY OF BOSNIA ACCORD*. In: The New York Times. [online]. 22. 1. 1993. (Citováno 27. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/01/22/world/christopher-leery-of-bosnia-accord.html>.

³²⁸ FRIEDMAN, Thomas L. *Clinton Seeking Negotiated Path To Bosnia Pact*. In: The New York Times. [online]. 5. 2. 1993. (Citováno 27. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/02/05/world/clinton-seeking-negotiated-path-to-bosnia-pact.html>.

³²⁹ GELB, Leslie H. *Foreign Affairs; No Miracles For Bosnia*. In: The New York Times. [online]. 14. 2. 1993. (Citováno 27. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/02/14/opinion/foreign-affairs-no-miracles-for-bosnia.html>.

vytratila a nahradilo ji přirovnání k Bejrútu, jenž je v oficiální rétorice synonymem pro něco nejasného, něco, v čem se orientuje jen s velkými obtížemi. Friedman sice složitost bosenského konfliktu uznává, podle něj tím ovšem Clinton plně potvrdil to, s čímž operoval už prezident Bush a proti čemuž se Clinton dříve tak hlasitě vymezoval.³³⁰ Za liknavost jej Friedman přímo neodsuzuje a jejím důvodům rozumí, nepřímou však naznačuje to, co se v následujících měsících a zejména v roce 1995 stane často opakovanou frází, tedy že by se Bosna mohla stát určitým testem celé Clintonovy zahraniční politiky: „*Testem Clintonova diplomatického vedení může být to, jak se dokáže zorientovat v zadních uličkách morálně dvojznačných kmenových válek*“³³¹.

Od počátku března je v textech analytiků *The New York Times* již zcela očividné, že představy, jež o potenciálním začátku progresivní americké politiky na Balkáně měli, nejsou Clintonovou administrativou realizovány v takovém měřítku, jaký byl původně avizován. Posun od idealizace a nadějí vkládaných do zahraniční politiky demokratů k hluboké deziluzi je patrně nejlépe vidět v článcích Anthonyho Lewise. Zvěřstva, jež se v Bosně odehrávala, Lewis od samého počátku vypuknutí konfliktu očividně silně emociálně prožívá a jeho příspěvky týkající se tohoto tématu se tak často nesou ve velmi subjektivní rovině (jeho až patologicky protisrbský tón je přítomen v každém z článků). Právě na Lewisových textech tak lze až emblematicky definovat rozhořčení, jakkoliv v jeho případě mnohdy jednostranné, subjektivně zbarvené a neobjektivní, nad nerozhodností Clintonovy administrativy v balkánské politice.

Ještě na konci února Lewis sice uznává, že humanitární pomoc obyvatelům Bosny schválená Clintonem je dobrým symbolem toho, že Američanům není tamní situace lhostejná a dají tak „*srbským agresorům*“³³² najevo, že Washington není na jejich straně, již na počátku března se však tón Lewisových článků vůči Bílému domu poměrně značně proměňuje. Počáteční kroky Clintonovy politiky vůči Bosně nazývá Lewis „*katastrofálními*“³³³ a obviňuje administrativu z toho, že „*namísto důraznějších kroků k zastavení srbské agrese, jak*

³³⁰ FRIEDMAN, Thomas L. *Leading the U.S. Into the Balkans, on Tiptoes*. In: *The New York Times*. [online]. 28. 2. 1993. (Citováno 27. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/02/28/weekinreview/leading-the-us-into-the-balkans-on-tiptoes.html>.

³³¹ Tamtéž.

³³² LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Lessons of Yugoslavia*. In: *The New York Times*. [online]. 26. 2. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/02/26/opinion/abroad-at-home-lessons-of-yugoslavia.html>.

³³³ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; On Bended Knee*. In: *The New York Times*. [online]. 5. 3. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/03/05/opinion/abroad-at-home-on-bended-knee.html>.

sliboval během kampaně, učinil Clinton čistě humanitární tah: shazování potravin a léků³³⁴ a bosenští Srbové se mu smějí přímo do očí. Zřetelně frustrovaný Lewis pokračuje ve své kritice i v dalších týdnech. Pokud Clinton něco konečně neudělá, říká Lewis na konci března, „připojí se k Georgi Bushovi jako jeden z amerických prezidentů, kteří se neuměli postavit genocidě.“³³⁵ K Lewisovi se přidává i Leslie Gelb, jenž Clintonovu administrativu přímo obvinil z cynismu – podle něj Bílý dům jen předstírá, že Muslimům nějak pomáhá, zatímco jsou tito před očima celého světa terorizováni Srby („nechat věci přirozeně plynout k porážce Muslimů ze strany Srbů, zatímco předstíráme pravý opak“³³⁶, definuje Gelb postoj Clintonovy administrativy).

Jakkoliv novináři přiznávají, že nová administrativa zjevně tápe a Clintonovým laxním přístupem i *de facto* nedodržením volebního slibu jsou viditelně zklamáni, mají ovšem, ve větší či menší míře, určitou tendenci se prezidenta zastávat, a to z prostého důvodu: uvědomují si, s jak komplikovaným problémem je Clinton nucen se konfrontovat. Pro nastínění prezidentovy nezáviděnlivé situace si kupř. pragmatický Friedman vypůjčuje analogii z americké historie – srovnává ji s pozicí prezidenta Johnsona. Ten byl dle Friedmana také, podobně jako Clinton, vystaven neustálému tlaku novinářů³³⁷ i odborníků, kteří – přesně tím způsobem, jako nyní u Clintona – na Johnsona apelovali, aby přestal nečinně přihlížet tomu, co se ve Vietnamu děje, a něco udělal. Johnson těmto tlakům podlehl a americká intervence skončila naprostým fiaskem, čímž Friedman jasně naznačuje, že věci nejsou tak jednoznačné, jak by se mohly na první pohled zdát. Pokud Clinton do Bosny jakýmkoliv způsobem vojensky zasáhne, pokračuje Friedman, už to jednou pro vždy bude „naše válka“³³⁸, bez ohledu na to, kdo se k USA připojí, a prezident Clinton se chťe nechtě stane válečným prezidentem se vším, co tento status obnáší. Přesně ten samý názor zastává na jaře 1993 i A. M. Rosenthal, jenž si, podobně jako Friedman, uvědomuje, že v případě války

³³⁴ Tamtéž.

³³⁵ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Washing Our Hands*. In: The New York Times. [online]. 26. 3. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/03/26/opinion/abroad-at-home-washing-our-hands.html>.

³³⁶ GELB, Leslie H. *Foreign Affairs; Pretending About Bosnia*. In: The New York Times. [online]. 18. 4. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/04/18/opinion/foreign-affairs-pretending-about-bosnia.html>.

³³⁷ Např. známý fejetonista Joe Alsop (1910–1989) dokonce zpochybnil Johnsonovu mužnost.

³³⁸ FRIEDMAN, Thomas L. *GETTING IN, GETTING OUT; Any War in Bosnia Would Carry a Domestic Price*. In: The New York Times. [online]. 2. 5. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/05/02/weekinreview/getting-in-getting-out-any-war-in-bosnia-would-carry-a-domestic-price.html>.

v Bosně nemá nikdo ponětí, jak se budou v budoucnu věci dále vyvíjet³³⁹ a domnívá se, že případné bombové nálety „by pro Clintona byl začátek, nikoliv konec“³⁴⁰ a zodpovědnost za tento problém by už navždy nesl on. „*Ted, když Clinton nic neudělá, bude vypadat slabý a nerozhodný, a když něco udělá a nevyjde to, oslabí sám sebe*“³⁴¹, uzavírá Friedman.

Přestože se jednotliví autoři někdy rozcházejí v tom, co by tedy měl Clinton dělat (kupř. William Safire je názoru, že morální povinnost Spojené státy zavazuje k tomu, aby prezident vyslal do Bosny vojáky, i za cenu ztrát na životech³⁴², zatímco podle jiného analytika, jehož jméno není uvedeno, by Clinton učinil lépe, kdyby si vojenský zásah rozmyslel a pokusil se o co největší kroky na půdě diplomatické³⁴³), většina z nich se shoduje na tom, že by měl prezident vystoupit v televizním projevu, v němž by americké veřejnosti vysvětlil celou situaci a důvody, proč ze své dřívější rétoriky slevil. „*Veřejnost je rozdělena. Musí vést. Musí vysvětlit*“³⁴⁴, apeluje na Clintona A. Lewis, jenž je přesvědčeným zastáncem vojenské intervence Spojených států³⁴⁵.

Neúspěch Christopherovy mise po Evropě, na niž se snažil přesvědčit evropské vůdce o potřebě přímého vojenského útoku na srbské pozice, přirozeně novinářům neunikl. O tom, že se tento americký apel neseťkal v Evropě s nadšením, svědčí i roztrpčený tón W. Safira: „*Warren Christopher domů přivezl první veřejné ponížení amerického prezidenta od druhé*

³³⁹ ROSENTHAL, A. M. *On My Mind; Bill Clinton's War*. In: The New York Times. [online]. 30. 4. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/04/30/opinion/on-my-mind-bill-clinton-s-war.html>.

³⁴⁰ ROSENTHAL, A. M. *On My Mind; The Messy Presidency*. In: The New York Times. [online]. 7. 5. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/05/07/opinion/on-my-mind-the-messy-presidency.html>.

³⁴¹ FRIEDMAN, Thomas, L. *CONFLICT IN THE BALKANS – Clinton's Plight; For Bosnia's Serbs, the War Is Total, But the U.S. and Its Allies See Limits*. In: The New York Times. [online]. 7. 5. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/05/07/world/conflict-balkans-clinton-s-plight-for-bosnia-s-serbs-war-total-but-us-its-allies.html>.

³⁴² SAFIRE, William. *Essay – Bosnia Speech Draft*. In: The New York Times. [online]. 29. 4. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/04/29/opinion/essay-bosnia-speech-draft.html>.

³⁴³ *Bosnia. Now What?*. In: The New York Times. [online]. 7. 5. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/05/07/opinion/bosnia-now-what.html>.

³⁴⁴ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; The Moment Of Truth*. In: The New York Times. [online]. 7. 5. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/05/07/opinion/abroad-at-home-the-moment-of-truth.html>.

³⁴⁵ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; The Clinton Challenge*. In: The New York Times. [online]. 12. 4. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/04/12/opinion/abroad-at-home-the-clinton-challenge.html>.

světové války.“³⁴⁶ Naopak E. Sciolino, jakkoliv pozorně reflektuje nekonzistentnost Clintonovy rétoriky týkající se bosenského konfliktu³⁴⁷, připouští, že právě opoziční stanovisko Evropy má na pasivitu Clintonu a jeho týmu skutečně výrazný podíl, což ostatně přiznal i samotný prezident.³⁴⁸ Na tomto půlročním publicistickém výřezu je možné dobře vidět nejen skutečnost, jak se v řadách významných novinářů z *The New York Times* během několika měsíců změnilo vnímání Clintonovy globální politiky, ale také to, jak často výrazná názorová diferenciacie tehdy, v první polovině roku 1993, na otázku války v Bosně panovala. Lze si tak plasticky představit, jakým rozdílným výzvám a pohledům musel Clintonův zahraničněpolitický tým čelit. V naprosté většině případu nicméně nejde o kritiku bezúčelnou, analytici, třebaže jsou ze stávající situace zjevně nervózní, chtějí Bílému domu spíše poradit a více či méně razantní rétorikou Clintonovi dokázat, že kurz, jenž nastavil po svém nástupu do úřadu, je prostě špatný a především dlouhodobě neudržitelný a bude, dříve či později, vyžadovat americké angažmá.

V průběhu druhé poloviny roku 1993 se publicisté věnují konfliktu v Bosně o poznání méně, především pak proto, že americkou zahraniční politiku začaly zaměstnávat další eskalující světové problémy, zejména pak Somálsko a Haiti. Mluví-li tedy v tomto období analytici o bosenské krizi, pak obvykle v souvislosti s jinými zahraničněpolitickými záležitostmi.

Bosna jako hlavní téma se nejčastěji vyskytuje v článcích Anthonyho Lewise, jenž tento problém zjevně silně emociálně prožívá a který ze svého vytrvalého podněcování Bílého domu, aby už konečně zastavil krveprolití, nijak neslevuje, ba naopak. V polovině července označil první půlrok Clintonova prezidentského úřadu jako „*velké selhání v zahraniční politice*“³⁴⁹ a Christophera odsoudil za jeho výrok o tom, že všechny strany bosenského

³⁴⁶ SAFIRE, William. *Essay – Sad State Of State*. In: The New York Times. [online]. 3. 6. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/06/03/opinion/essay-sad-state-of-state.html>.

³⁴⁷ Sciolino uvádí několik příkladů vzájemně si odporujících prohlášení, která Clintonova administrativa během pouhých několika málo týdnů učinila: v jedné chvíli, kdy srbské jednotky porušili celistvost hranic, označila administrativa konflikt jako „mezinárodní“, jindy však oficiální stanovisko znělo tak, že se jedná o „občanskou válku“, pročež se Spojené státy nemohou plně přiklonit ani jednu stranu.

³⁴⁸ SCIOLINO, Elaine. *CLINTON DELAYING PLAN TO AID BOSNIA*. In: The New York Times. [online]. 13. 5. 1993. (Citováno 28. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/05/13/world/clinton-delaying-plan-to-aid-bosnia.html>.

³⁴⁹ LEWIS, Anthony. *At Home Abroad; Mr. Clinton Abroad*. In: The New York Times. [online]. 12. 7. 1993. (Citováno 29. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/07/12/opinion/at-home-abroad-mr-clinton-abroad.html>.

konfliktu nesou vinu, čímž dle Lewise naprosto „*ignoruje roli srbských vůdců jako podněcovatelů genocidy*“³⁵⁰. Když Tony Lake v září prohlásil, že „*americké zahraničněpolitické debaty se až příliš zaměřují na otázky, jako je kupř. Bosna*“³⁵¹ a že by se pozornost veřejnosti měla raději zaměřovat na rozšiřování demokracie, Lewis se ostře ptá, k čemu je rozšiřování demokracií, když neděláme nic proti etnickému barbarství v Evropě. Ze svého nekompromisního stanoviska Lewis neslevuje. O několik dní později dá ve svém komentáři za pravdu senátorovi Bobu Doleovi³⁵², jenž prohlásil, že z hlediska amerických bezpečnostních zájmů by Spojené státy měly opustit Somálsko a najet na Balkán, neboť podle Lewise jsou „*srbské etnické čistky [...] více hitlerovské než to, co dělal Saddám Husajn*“³⁵³. Příklady z historie ostatně Lewis uvádí velmi často. Zatímco Clinton od symboliky *Mnichova*, jak v dubnu upozornil Friedman, postupně upustil, Lewis se této historické aluze nadále pevně drží. Tehdejší politické i morální pochybení západních mocností je pro něj „*smrtící paralelou*“³⁵⁴ toho, jakou politiku Bill Clintona a jeho tým vůči Bosně vyvíjí. I přesto lze z Lewisových často emočně laděných textů cítit, že prezidentovi stále důvěřuje a očekává, že se rozhodne pro razantní krok.

Couvající rétoriku Clintonovy administrativy reflektuje i Thomas L. Friedman. Reaguje kupř. na slova T. Lakea o tom, že pro USA jsou primárními zahraničněpolitickými problémy vztahy s Ruskem a Japonskem a v regionech, jako je např. Bosna, hledají Američané třetí cestu, tj. v Lakeově rétorice pragmatického neo-Wilsonismu něco mezi přímou vojenskou intervencí a nicneděláním. „*Často ale žádná třetí cesta neexistuje*“³⁵⁵, uzavírá Friedman. V samém závěru roku 1993 pak Friedman podává velmi zajímavé zhodnocení prvního roku Clintonova prezidentství, konkrétně jeho zahraniční politiky. Doslova říká, že zatímco prezident v tomto roce „*vynikal v zahraniční politice tehdy, když byl*

³⁵⁰ Tamtéž.

³⁵¹ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; The Price of Surrender*. In: The New York Times. [online]. 1. 10. 1993. (Citováno 29. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/10/01/opinion/abroad-at-home-the-price-of-surrender.html>.

³⁵² S Doleovými návrhy na řešení krize v Bosně se Lewis v tomto období začíná stále více ztotožňovat, často jej zmiňuje a klade Clintonovi na srdce, aby Doleovým stanoviskům věnoval větší pozornost.

³⁵³ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Foreign Policy Morass*. In: The New York Times. [online]. 11. 10. 1993. (Citováno 29. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/10/11/opinion/abroad-at-home-foreign-policy-morass.html>.

³⁵⁴ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; When You Appease Fascism*. In: The New York Times. [online]. 17. 12. 1993. (Citováno 29. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/12/17/opinion/abroad-at-home-when-you-appease-fascism.html>.

³⁵⁵ FRIEDMAN, Thomas L. *Clinton's Foreign Policy – Top Adviser Speaks Up*. In: The New York Times. [online]. 31. 10. 1993. (Citováno 29. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/10/31/world/clinton-s-foreign-policy-top-adviser-speaks-up.html>.

kladen důraz na obchod a ekonomiku“³⁵⁶, problémy, jako jsou Rusko (kde v podzimních volbách získali mnoho procent Žirinovského nacionalisté), Somálsko, Haiti a Bosna budou pro Clintona ještě velkou zkouškou. Friedman ovšem vedle toho uvádí velmi zajímavou věc: Clinton by podle něj možná neměl tak tvrdošijně dbát na doporučení odborníků, neboť již několikrát prokázal své vlastní zdravé politické instinkty, jež se v konečném důsledku ukázaly jako správné (kupř. když navzdory názoru svého týmu prosadil, aby se slavnostního podepsání izraelsko-palestinské smlouvy zúčastnil Jásir Arafat). Větší osobní odvaha je tedy tím, co po prezidentovi analytici chtějí především.

První rok Clintonovy bosenské politiky se tak na stránkách *The New York Times* nese v duchu určité deziluze a místy i rozhořčení, pramenící z původní důvěry analytiků v silná slova Clintonovy prezidentské kampaně a následného postupného oslabování oficiální rétoriky poté, co se stal prezidentem. Mnozí, jako kupř. A. Lewis, jsou dokonce toho názoru, že svojí pasivitou Clintonova administrativa situaci ještě zhoršila: „*Prezident Clinton zdělil kvůli Bushově neschopnosti řešit Jugoslávii děsivý problém. Ale udělal jej ještě horší [...] tím, že volal po silnější akci a pak se vzdal.*“³⁵⁷ Novináři tak vyjadřují pochyby o tom, dá-li se od oficiální politiky Spojených států vůči bosenské krizi očekávat nějaký progresivní postup. Přesto Clintona jako prezidenta neodsuzují, natolik tíživým tématem zase bosenský konflikt pro americkou veřejnost (jež se potýkala s ekonomickou stagnací a jinými domácími problémy) v té době ještě nebyl a publicisté *The New York Times* se o Clintonově politice (zejména na domácí půdě) vyjadřují, samozřejmě až na výjimky, vesměs pozitivně. Pro liberálně orientovaná média, jako jsou *The New York Times* či *The Washington Post*, představoval příchod demokrata do Bílého domu více jak deset let očekávanou změnu a jestliže Clintona za určité věci kritizují, pak mají tyto výhrady charakter spíše dobře míněné rady než apriorního pranýřování celé jeho politiky, jaké zaznívalo z konzervativně orientovaných periodik.³⁵⁸ Přesně jak uvádí Leslie H. Gelb, „*výtky nepřicházejí jen od*

³⁵⁶ FRIEDMAN, Thomas L. *Foreign Affairs, Clinton Faces Tests He Can't Study For*. In: *The New York Times*. [online]. 19. 12. 1993. (Citováno 29. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/12/19/weekinreview/trick-question-in-foreign-affairs-clinton-faces-tests-he-can-t-study-for.html>.

³⁵⁷ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; The Price of Weakness*. In: *The New York Times*. [online]. 21. 6. 1993. (Citováno 29. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1993/06/21/opinion/abroad-at-home-the-price-of-weakness.html>.

³⁵⁸ Konzervativně orientovaná média (*Fox News, New York Post* aj.) se často více soustředila na Clintonův osobní život než na jeho politické iniciativy. Ze strany republikánsky orientovaných voličů byly Clintonovi nejvíce vyčítány jeho sexuální skandály (a tedy i morální nedůvěryhodnost), ale také

republikánů a útočných novinářů, ale také z řad demokratů, kteří si zoufale přejí, aby [Clinton – pozn. autora] uspěl.“³⁵⁹

5.5 Rok 1994 – Clintonova politika a bosenský konflikt z pohledu analytiků

Způsob interpretace postoje Bílého domu vůči bosenskému konfliktu není v roce 1994 na stránkách *The New York Times* natolik zajímavý, jako tomu je v roce předchozím a zejména pak v roce následujícím. Publicisté, kteří se tematikou války v Bosně dlouhodobě zabývají, nepřinášejí v tomto roce příliš mnoho nových alternativ řešení balkánského problému a vesměs opakují názory, které zastávali již v roce 1993. Evidentní je i kvantitativní úbytek tohoto typu textů, a to zejména v druhé polovině roku, kdy se do popředí dostávaly více Clintonovy úspěchy na mezinárodním poli. Dlouhodobá stagnace Clintona a jeho týmu konflikt v Bosně účelně řešit se tedy do jisté míry podepsala i na komplexním charakteru analýz novinářů *The NY Times*. V jejich textech tak lze vycítit mírnou rezignaci, jakkoliv jsou jejich stále impulsy směrem k Bílému domu a frustrující tón jejich článků nadále jasně zřetelné.

Tím, kdo ve svých často ostrých apelech na tvrdší postup Clintonovy administrativy však rozhodně nepolevuje, je Anthony Lewis. Neskrývané nadšení z Clintonovy rétoriky v roce 1992 a následné hluboké zklamání v roce následujícím bylo v roce 1994 vystřídáno silným skepticizmem, s nímž pohlíží na každý nový krok Bílého domu. Když po masakru na sarajevském tržišti Merkale, kdy se dle Lewise měla v jednom okamžiku rozpadnout „pokrytecká fasáda Clintonovy prázdné politiky“³⁶⁰, prezident rozhodl vyhlásit bosenským Srbům přísné ultimatum, vnímá Lewis tento krok sice pozitivně, vyjadřuje již však silné pochyby, že se věci opravdu někam pohnou³⁶¹ – podobně jako John F. Burns je totiž Lewis

kupř. jeho časté vystupování v televizních talk show (kupř. známé Clintonovo sólo na saxofon v pořadu Arsenio Halla), čímž měl Clinton dle řady konzervativců zlehčovat vážnost prezidentského úřadu.

³⁵⁹ GELB, Leslie H. *Foreign Affairs – Clinton As Carter?*. In: *The New York Times*. [online]. 25. 4. 1993. (Citováno 29. 4. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/04/25/opinion/foreign-affairs-clinton-as-carter.html>.

³⁶⁰ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; The End of Pretending*. In: *The New York Times*. [online]. 7. 2. 1994. (Citováno 2. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/02/07/opinion/abroad-at-home-the-end-of-pretending.html>.

³⁶¹ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; A Fragile Hope*. In: *The New York Times*. [online]. 11. 2. 1994. (Citováno 2. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/02/11/opinion/abroad-at-home-a-fragile-hope.html>.

názoru, že „pokaždé, když Clinton pohrozil, veškerá iniciativa nakonec vždy ztroskotala.“³⁶² Stejně skeptický pohled zastává i William Safire: „Kdykoliv Západ předstíral, že je připraven bombardovat srbské dělostřelectvo ostřelující Sarajevo, Srbové předstírali souhlas se zastavením zabíjení. Následně jsme je nebombardovali o oni zabíjení nezastavili.“³⁶³ V nový kurz Clintonovy balkánské politiky, tedy vyhlášení ultimata bosenskosrbské straně a hrozbu leteckých náletů, nicméně Safire určité naděje vkládá, podle něj je totiž jediným způsobem, jak zastavit srbskou agresi, věrohodná hrozba trestu: „Obležení Sarajeva skončí díky nové skutečnosti: strach v srdcích srbských dělostřelců, že budou zabiti bombami NATO.“³⁶⁴

Na pohružkách vzdušného bombardování lze mimo jiné skvěle demonstrovat, jak rozdílně mnozí analytici *The New York Times* na tento potencionální vojenský akt pohlíželi. Zatímco Anthony Lewis či William Safire zastávají co nejvrdší postup, tedy co nejdříve zrušit zbrojní embargo a zahájit vzdušné útoky³⁶⁵ („Co přiměje Srby zasednout k jednacímu stolu [...]? Jedna jediná věc: síla následovaná obavami z další síly“³⁶⁶), zcela opačný názorový proud zastává A. M. Rosenthal. Ten pozorně reflektuje rozpor mezi míněním svým a některých svých „novinářských kolegů“³⁶⁷, kteří Clintonovi nepřímou radí použít vojenskou sílu (čímž jasně naráží na Safira a Lewise). Rosenthal se naopak domnívá, že tímto způsobem se mír v Bosně v žádném případě aplikovat nedá a jediným schůdným a dlouhodobě udržitelným řešením je mírová smlouva. Clintonův plán případných amerických náletů na srbské pozice hodnotí Rosenthal se zřetelně sarkastickým tónem: podle něj Clintonova administrativa nebyla dosud schopna předložit jediný mírový plán a prezident se „po více než

³⁶² BURNS, John F. *In War for Bosnia, the Only Winner Is Despair*. In: *The New York Times*. [online]. 15. 11. 1993. (Citováno 2. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1993/11/15/world/in-war-for-bosnia-the-only-winner-is-despair.html>.

³⁶³ SAFIRE, William. *Essay; Ten Days – or Else*. In: *The New York Times*. [online]. 10. 2. 1994. (Citováno 2. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/02/10/opinion/essay-ten-days-or-else.html>.

³⁶⁴ SAFIRE, William. *Essay – Lessons Of Bosnia*. In: *The New York Times*. [online]. 21. 2. 1994. (Citováno 2. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/02/21/opinion/essay-lessons-of-bosnia.html>.

³⁶⁵ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; The End of Pretending*. In: *The New York Times*. [online]. 7. 2. 1994. (Citováno 2. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/02/07/opinion/abroad-at-home-the-end-of-pretending.html>.

³⁶⁶ SAFIRE, William. *Essay; General Shilly–Shali*. *The New York Times*. [online]. 21. 4. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/04/21/opinion/essay-general-shilly-shali.html>.

³⁶⁷ ROSENTHAL, A. M. *On My Mind; Bosnia: The Real Lessons*. In: *The New York Times*. [online]. 22. 2. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/02/22/opinion/on-my-mind-bosnia-the-real-lessons.html>.

roce přemýšlení nezmohl na nic víc, než na bombové útoky“³⁶⁸. V souvislosti s touto otázkou ovšem Lewis, v kontextu faktů, jež přinese následující rok, uvádí velmi trefnou předpověď toho, jak se budou věci v Bosně nadále vyvíjet: bez ohledu na to, říká Lewis, kolik bomb na Bosnu spadne, nakonec Spojeným státům, Rusku a Evropě stejně nezbyde nic jiného, než prosadit mírový plán.³⁶⁹

Na Clintonovu iniciativu vytvořit federativní státní celek bosenských Chorvatů a Muslimů se publicisté vesměs dívají pozitivně, nevědí však, co od této spolupráce dlouhodobě očekávat a hlavně, jestli takový politický útvar bude životaschopný. Anthony Lewis vyjadřuje tomuto kroku na konci února silnou nedůvěru (nemyslí si, že vzhledem k tomu, jak Chorvaté masakrují Muslimy v Mostaru, je tato iniciativa efektivní³⁷⁰), počátkem srpna však tento počín chválí, ovšem zároveň upozorňuje, že uskutečnění takového plánu bude v každém případě vyžadovat participaci amerických vojenských jednotek.³⁷¹ Podle Elaine Sciolino, jež o vytvoření federaci přináší podrobnou analýzu, tento plán nápadně připomíná původní Vance-Owenův plán, který Washington v předchozím roce zavrhl.³⁷² Také W. Safire hodnotí v polovině září Clintonovu iniciativu zprostředkovat obnovení spojení mezi Chorvaty a Muslimy kladně³⁷³, přesto se však domnívá, že aktivita na diplomatickém poli nestačí a je nejvyšší čas přesvědčit partnery z *Contact Group* o nutnosti vyzbrojit bosenské Muslimy. Názorová soudržnost skupiny, která si sice slovy Douglase Jehla dokázala po několik měsíců udržet „fasádu jednomyslnosti“³⁷⁴, se však od druhé poloviny roku začíná jevit jako značně problematická a nalézt společný konsenzus tak bude velice problematické – nejen kvůli

³⁶⁸ ROSENTHAL, A. M. *On My Mind; Bomb, Bill, Bomb*. In: The New York Times. [online]. 22. 4. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/04/22/opinion/on-my-mind-bomb-bill-bomb.html>.

³⁶⁹ Tamtéž.

³⁷⁰ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; A New Ball Game*. In: The New York Times. [online]. 28. 2. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/02/28/opinion/at-home-abroad-a-new-ball-game.html>.

³⁷¹ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Time To Be Serious*. In: The New York Times. [online]. 8. 8. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/08/08/opinion/abroad-at-home-time-to-be-serious.html>.

³⁷² SCIOLINO, Elaine. *Bosnia Muslims and Croats To Discuss Proposal in U.S.* In: The New York Times. [online]. 25. 2. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/02/25/world/bosnia-muslims-and-croats-to-discuss-proposal-in-us.html>.

³⁷³ SAFIRE, William. *Essay – Showdown Ahead*. In: The New York Times. [online]. 15. 9. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/09/15/opinion/essay-showdown-ahead.html>.

³⁷⁴ JEHL, Douglas. *Russia Warns Clinton Not to Allow Bosnia Arms*. In: The New York Times. [online]. 4. 9. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/09/04/world/russia-warns-clinton-not-to-allow-bosnia-arms.html>.

odmítavé pozici Ruska, ale také přístupu Velké Británie a Francie³⁷⁵. Naději, která se rýsovala Clintonovým přebráním iniciativy vytvořit federaci, měl ovšem prezident pohřbit tím, když v dubnu vyhlásil neutralitu Spojených států vůči všem stranám konfliktu – tak alespoň hodnotí toto rozhodnutí Bílého domu Jeane J. Kirkpatrick, zástupkyně USA v OSN v době Reaganovy vlády, a Morton I. Abramowitz, tehdejší předseda Carnegieho nadace pro světový mír. Podle nich je embargo uvalené na Bosnu jednoznačně nezákonné a toto americké očividné ustoupení srbským agresorům přinese „morálně, politicky i vojensky neobhajitelné následky“³⁷⁶, jež budou mít „katastrofální dopad nejen na Bosnu, ale také na stabilní, demokratickou Evropu a životaschopnost NATO a OSN“³⁷⁷.

Permanentní bezvýslednost oficiální americké politiky zastavit bosenský konflikt ovšem ani v roce 1994 nepředstavuje pro většinu analytiků *The New York Times* důvod, aby přehlíželi úspěchy Clintonovy zahraniční politiky, kterých dle jejich názoru prezident a jeho tým dosáhli. Kupř. E. Sciolino a Douglas Jehl ve společném dubnovém článku podotýkají, že Clinton má podle nich pro zahraniční politiku očividné „nadšení a instinkt“³⁷⁸ a jako příklady jeho globálních úspěchů zmiňují podepsání smlouvy GATT či zlepšení amerických vztahů s Čínou a Japonskem. Naprostým fiaskem je však podle nich právě Bosna: když Srbové napadli enklávu Goražde, trvalo dle Sciolino a Jehla více jak dvanáct dní, než se kvůli tak zásadní události vůbec sešel národně-bezpečnostní tým. To podle analytiků zřetelně ilustruje pomalost reakcí Bílého domu na dynamické proměny na Balkáně a administrativa by se měla stát více pružnější. Clintonovy ekonomické a politické iniciativy napříč světem hodnotí velmi kladně také Thomas L. Friedman, ovšem, opět, až na Bosnu³⁷⁹. To, jakým způsobem Clinton vede zahraniční hospodářskou politiku a jakým stylem tu bezpečností, je dle Friedmana

³⁷⁵ *Bosnia – Lead, Don't React*. In: The New York Times. [online]. 8. 9. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/09/08/opinion/bosnia-lead-don-t-react.html>.

³⁷⁶ KIRKPATRICK, Jeane J., ABRAMOWITZ, Morton I. *Lift the Embargo*. In: The New York Times. [online]. 20. 4. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/04/20/opinion/lift-the-embargo.html>.

³⁷⁷ Tamtéž.

³⁷⁸ SCIOLINO, Elaine; JEHL, Douglas. *CONFLICT IN THE BALKANS – THE PRESIDENT; Sharper Focus: Genesis of Clinton's Hard Line*. In: The New York Times. [online]. 24. 4. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/04/24/world/conflict-balkans-president-sharper-focus-genesis-clinton-s-hard-line.html>.

³⁷⁹ FRIEDMAN, Thomas L. *Stock Market Diplomacy; Clinton's Foreign Policy Includes a Regard For How a Move Plays in Global Trading*. In: The New York Times. [online]. 6. 4. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/04/06/business/stock-market-diplomacy-clinton-s-foreign-policy-includes-regard-for-move-plays.html>.

„učebnicovým příkladem kontrastů“³⁸⁰. Zatímco v ekonomické diplomacii lze Clintona dle Friedmana označit za jasně „nového demokrata“, v té vojenské je demokratem starého ražení, který „prostě nedokáže držet v ruce pomyslný klacek“³⁸¹. Zastání ze strany *The New York Times* se ale Clintonově politice vůči Bosně přeci jen dostane – americké dosavadní neúspěchy jsou v září nejmenovaným autorem odůvodněny Clintonovým opakovaným ustupováním evropským vůdcům³⁸², v říjnu pak, opět neznámý, autor píše, že ačkoliv Washington nebyl dosud schopen dost agresivně prosadit svoji politiku, pořád je to mnohem lepší, než „cynická politika Evropy“³⁸³.

V listopadových volbách drtivě ovládli obě komory Kongresu republikáni, kteří se dlouhodobě netajili ostrou kritikou Clintona za jeho pasivní přístup k řešení bosenského konfliktu a připomínali mu jeho permanentní nedodržování předvolebních slibů z doby prezidentské kampaně v roce 1992. V jejich čele stál Bob Dole, senátor z Kansasu, pro něhož se v následujícím roce stane upozorňování na Clintonovo politické selhání v Bosně nejčastějším politickým argumentem. Rok 1994, až na iniciativu spojit bosňáckou a chorvatskou stranu a vytvoření *Contact Group*, představuje pro Clintonovu administrativu dalších dvanáct měsíců, v nichž se prezidentovi a jeho týmu nepodařilo účelně další eskalaci konfliktu zabránit. V květnu Clinton sice odmítl nařčení z váhavosti, přiznal však, že Bosna je daleko složitějším problémem, než jakou měl o tomto konfliktu představu v průběhu prezidentské kampaně.³⁸⁴ Podle prezidenta progres v řešení balkánské krize brzdí především složitá vyjednávání s evropskými spojenci. Podle A. Lewise ovšem Clintonova administrativa nemá žádný smysluplný koncept, jak tuto krizi řešit, a svým liknavým přístupem a počátečním předstíráním aktivity i ona nese spoluvinu na bosenském neštěstí³⁸⁵: „*Slabost a*

³⁸⁰ FRIEDMAN, Thomas L. *What Big Stick Just Sell*. In: The New York Times. [online]. 2. 10. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/10/02/weekinreview/the-world-what-big-stick-just-sell.html>.

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² *Bosnia: Now, Persuade Europe*. In: The New York Times. [online]. 27. 9. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/09/27/opinion/bosnia-now-persuade-europe.html>.

³⁸³ *A Cynical Turn On Bosnia*. In: The New York Times. [online]. 3. 10. 1994. (Citováno 3. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/10/03/opinion/a-cynical-turn-on-bosnia.html>.

³⁸⁴ IFILL, Gwen. *Clinton Defends Foreign Policy Record*. In: The New York Times. [online]. 4. 5. 1994. (Citováno 7. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/05/04/world/clinton-defends-foreign-policy-record.html>.

³⁸⁵ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Shame Eternal Shame*. In: The New York Times. [online]. 2. 12. 1994. (Citováno 7. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1994/12/02/opinion/abroad-at-home-shame-eternal-shame.html>.

prázdnota je to, co vidíme v řadách Clintonovy administrativy.“³⁸⁶ Jakkoliv Lewis překvapivě přiznává, že psát o Clintonovi pro něj není vůbec snadné (!), neboť učinil spoustu dobrých věcí, od Haiti po podepsání GATT, zároveň je nucen konstatovat fakt, na němž se, ať už přímo či nepřímo, shoduje řada analytiků *The NY Times*: rok 1995 se dle Lewise stane ukazatelem toho, jak silným vůdcem prezident je, a na to, aby dokázal, že umí vládnout, nemá Clinton více než pár měsíců. Pokud se v následujícím roce, říká Lewis, Clinton k Bosně konečně nepostaví čelem, jako prezident a autorita skončí.

5.6 Rok 1995 – Clintonova politika a bosenský konflikt z pohledu analytiků

Rok 1995 představuje v bosenské krizi zásadní mezník, a to nejen z toho důvodu, že v listopadu dospěl tento krvavý konflikt konečně do svého závěru. Vzhledem ke kumulaci zásadních politických změn ve válce v Bosně a postupné reorganizaci oficiální zahraniční politiky Spojených států lze od ledna do prosince 1995 na stránkách *The New York Times* pozorovat kvantitativní nárůst článků týkajících se tohoto tématu (zejména však v druhé polovině roku). Pozornost analytiků se, vcelku přirozeně, zvyšovala úměrně tomu, jak napjatá situace na Balkáně panovala a jak na ni reagovala Clintonova administrativa. Rok 1995 proto vzhledem ke své pestrosti představuje pro novináře mnohem zajímavější tematický zdroj, než tomu bylo např. v roce předchozím. Z výše uvedených důvodů se analýze posledních měsíců bosenského konfliktu na stránkách *The New York Times* dostane větší pozornosti i v této práci.

5.6.1 Leden až březen 1995

Jakkoliv se příspěvky publicistů *The New York Times* nesou i na počátku roku ve zjevně skeptickém duchu, vzhledem ke Carterem vyjednanému příměří s bosenskými Srby, a tedy umírněnější situaci na frontě, je také tón analytiků o něco málo klidnější. To se však mění počátkem března, kdy se na veřejnost dostala analýza CIA o tom, že za 90% etnických čistek na území Bosny mohou Srbové, kteří jsou s největší pravděpodobností podporováni

³⁸⁶ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Nobody's At Home*. In: *The New York Times*. [online]. 9. 12. 1994. (Citováno 7. 5. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1994/12/09/opinion/abroad-at-home-nobody-s-at-home.html>.

Bělehradem.³⁸⁷ Objektivitu této zprávy podle Rogera Cohena dokládá fakt, že v ní tajná služba zmiňuje veškeré doklady o zvěrstvech páchaných na území státu a má tedy informace také o násilnostech ze strany Chorvatů a Muslimů. Ty ovšem nedosahují takové intenzity, jako srbské.³⁸⁸ Tato informace je podle silně frustrovaného Cohena v přímém rozporu s oficiální politikou Západu, především pak Francie a Británie, „přerušované“ však také Spojených států, které svůj názor na hlavního viníka války poměrně často mění (v roce 1993 Christopher prohlásil, že všechny zúčastněné strany nesou stejnou zodpovědnost, začátkem roku 1995 byla již oficiální politiky Bílého domu opět silně protisrbská)³⁸⁹. Anthony Lewis nicméně politiku Clintonovy administrativy jako příliš protisrbskou nevnímá, ba naopak (podle Lewise je jediným důvodem, proč byla zpráva CIA přísně tajná, tendence Clintona vyhnout se veřejnému ponížení za jeho permanentní ignorování srbských zločinů³⁹⁰), a to i navzdory tomu, že Clinton při setkání s Izetbegovićem a Tuđmanem oba státníky ujistil o tom, že je „životně důležité pomáhat Muslimům a Chorvatům v jejich boji proti Srbům“³⁹¹ a přislíbil Federaci poskytnout 30 000 000 dolarů a vojenské poradce.

Přestože se republikáni proti Clintonově bosenské politice vymezovali dlouhodobě, po volbách v listopadu roku 1994, kdy drtivě ovládli obě komory Kongresu, svůj tlak na Bílý dům razantně zesílili a v roce 1995 se tak stali jedním z nejhlasitějších (a vzhledem k voličské podpoře i nejdůležitějších) kritiků oficiální americké politiky na Balkáně. Republikáni, vedení Bobem Dolem, viděli v Clintonově neschopnosti účelně konflikt v Bosně řešit především výborný politický potenciál a neustálé připomínání amerického kolísání v řešení balkánské krize se tedy stalo jedním z jejich nejčastějších argumentů proti celé demokratické administrativě. Proto již v prvních týdnech roku 1995 přináší Elaine Sciolino zprávy o stále se zvyšující aktivitě republikánů a jejich zostřených apelacích na prezidenta a jeho tým učinit v Bosně konečně nějaké perspektivní kroky. První zahraničněpolitická konfrontace mezi

³⁸⁷ Central Intelligence Agency Report. *Bosnia: Serb Ethnic Cleansing*. [online]. 1. 12. 1994. (Citováno 20. 7. 2016). Dostupné z:

<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1994-12-01a.pdf>.

³⁸⁸ COHEN, Roger C.I.A. *Report on Bosnia Blames Serbs for 90% of the War Crimes*. In: The New York Times. [online]. 9. 3. 1995. (Citováno 19. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/03/09/world/cia-report-on-bosnia-blames-serbs-for-90-of-the-war-crimes.html>.

³⁸⁹ Problematice častých změn v rétorice oficiálních kruhů a Bílého domu týkající se války v Bosně se ve svých článcích věnuje Elaine Sciolino.

³⁹⁰ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Fanatical And Ruthless*. In: The New York Times. [online]. 10. 3. 1995. (Citováno 19. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/03/10/opinion/abroad-at-home-fanatical-and-ruthless.html>.

³⁹¹ GREENHOUSE, Steven. *Clinton Meets With Bosnian And Croatian Chiefs*. In: The New York Times. [online]. 17. 3. 1995. (Citováno 19. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/03/17/world/clinton-meets-with-bosnian-and-croatian-chiefs.html>.

oběma politickými tábory přišla již na počátku ledna prostřednictvím Boba Dolea, jenž poněkolkráté apeloval na okamžité zrušení zbrojního embarga a poskytnutí větších pravomocí Kongresu nad kontrolou mírových snah OSN na teritoriu Bosny.³⁹² Sciolino také zaznamenává pokusy o navazování spolupráce mezi republikány a bosňáckou vládou, která v razantní protisrbské politice Republikánské strany viděla větší možnost posunu v ukončení bojů.³⁹³ Publicistka si v této souvislosti zároveň opět všimá silných rozporů v politice Clintonovy administrativy, která snahy zrušit embargo potopila s tím, že by jednostranné zrušení bylo činem krajně nezodpovědným. Jak Sciolino podotýká, „*přestože oficiální pozici Clintonovy administrativy je názor, že by Rada bezpečnosti měla embargo zrušit, není to politika, o kterou by Spojené státy příliš důrazně usilovaly.*“³⁹⁴

Jedním z mála, kdo však v tomto stále více skepticky laděném období věří v určitý obrat a zejména pak v dohodu s bosenskými Srby, je diplomat, jehož apely byly administrativou dlouhodobě přehlíženy, který se však v průběhu roku 1995 stane zásadní osobou v ukončení války v Bosně. Richard Holbrooke v březnu prohlásil, že ekonomická a politická izolace Srbů se již pomalu začíná projevovat a Srbové budou muset chtět nechtět přistoupit na jednání, což by mohlo otevřít prostor udeřit na jejich pozice³⁹⁵. Podle Stevena Greenhouse ovšem Holbrookův nekoresponduje s míněním administrativy, jejíž členové jsou ohledně vyjednávání s bosenskými Srby, vzhledem k dosavadním neúspěchům, značně skeptičtí.

5.6.2 Duben až červen 1995

Obecně lze konstatovat, že bosenské problematice se analytici začali skutečně naplno věnovat až v květnu, kdy došlo k ukončení Carterem vyjednaného příměří a tedy i opětovnému vyhocení válečné situace. Jedna z pro Západ nejpotupnějších epizod války, tedy

³⁹² SCIOLINO, Elaine. *Dole Offers Foreign Policy Initiatives*. In: The New York Times. [online]. 5. 1. 1995. (Citováno 19. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/01/05/world/dole-offers-foreign-policy-initiatives.html>.

³⁹³ SCIOLINO, Elaine. *Bosnian Asks GOP Lawmakers To Help End Arms Embargo*. In: The New York Times. [online]. 31. 1. 1995. (Citováno 19. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/01/31/world/bosnian-asks-gop-lawmakers-to-help-end-arms-embargo.html>.

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ GREENHOUSE, Steven. *Question Now: How Much War in Bosnia?* In: The New York Times. [online]. 19. 3. 1995. (Citováno 20. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/03/19/world/question-now-how-much-war-in-bosnia.html>.

aféra s rukojmími, se v řadách publicistů přirozeně setkala s hlasitou odezvou a v jejich článcích lze sledovat mnohem více subjektivní a emocionální náboj, než je obvyklé (podle W. Safira Srbové tímto barbarským činem doslova „vyhlásili válku celému světu“³⁹⁶). Nejvíce rozhořčen je ovšem tradičně A. Lewis, podle něhož se „západní aliance, největší vojenská a politická světová síla, krčí před bandou nacionalistických teroristů“³⁹⁷, před nimiž se OSN i celý Západ soustavně poníží a ustupuje jejich požadavkům. Se Srby se dle Lewisova názoru totiž ze zásady vyjednávat nemá. Hnací silou Clintonovy balkánské politiky pak v očích Lewise není potřeba zastavit první genocidu v Evropě od dob nacistického Německa, ale přání za každou cenu udržet americké jednotky mimo Bosnu. Clinton se sice dle Lewise neustále ohání argumentem, že veřejnost není invazi nakloněna, už jim však neřekne, co vše je v sázce, pokud nezasáhneme, tedy „zpusťování jedné civilizované země“³⁹⁸.

Určitý záblesk naděje posunu v Bosně vidí analytici ve zvolení Jacquesa Chiraca novým prezidentem Francie. Jak píše R. Cohen, zatímco „bývalý prezident Francois Mitterand, zřejmě ovlivněn starým spojenectvím Francie se Srbskem, byl stále méně ochotný se Srbům postavit“³⁹⁹, Chirac zahájil zcela jiný kurz a, tentokrát slovy A. Lewise, nový francouzský prezident tak konečně „může být zdrojem skutečné pevnosti“⁴⁰⁰. Nadějemi vkládanými do Chiracova nástupu do funkce a jeho energické iniciativy ovšem veškerý optimismus analytiků končí. S poměrně značnou skepsí se na stránkách *The New York Times* setkala kupř. nová strategie Bílého domu, jež chtěla ukončení konfliktu v Bosně dosáhnout zaměřením se na prezidenta Miloševiče, státníka, kterého ještě donedávna Clinton a jeho spolupracovníci označovali za hlavního strůjce rozpadu Jugoslávie a tedy i viníka. Této, pro mnohé překvapivé, diplomatické taktiky si již v únoru povšiml Morton I. Abramowitz, který ji klasifikuje jako institucionalizaci srbských zisků a tedy i částečnou legitimizaci bosenskosrbské agrese: „Spojené státy americké a jejich spojenci pomalu utahují kolem

³⁹⁶ SAFIRE, William. *Essay; War on the World*. In: The New York Times. [online]. 1. 6. 1995. (Citováno 20. 5. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/06/01/opinion/essay-war-on-the-world.html>.

³⁹⁷ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Nothing But Shame*. In: The New York Times. [online]. 16. 6. 1995. (Citováno 20. 5. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/06/16/opinion/abroad-at-home-nothing-but-shame.html>.

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ COHEN, Roger. *NATO Jets Bomb Arms Depot at Bosnian Serb Headquarters*. In: The New York Times. [online]. 26. 5. 1995. (Citováno 20. 5. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/05/26/world/nato-jets-bomb-arms-depot-at-bosnian-serb-headquarters.html>.

⁴⁰⁰ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; No More Illusions*. In: The New York Times. [online]. 5. 6. 1995. (Citováno 20. 5. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/06/05/opinion/abroad-at-home-no-more-illusions.html>.

*bosňácké vlády smyčku, zatímco to nazývají záchranným lanem*⁴⁰¹. Nad faktem, že se Robert Frasure, diplomat, jenž byl jednáním s Miloševićem pověřen, nevrátil z Bělehradu s žádnou konstruktivní dohodou⁴⁰², proto novináři vesměs neprojevují překvapení.

Ve znamení velmi ostrých apelů na prezidenta a jeho tým se nese i celý červen. Lze dokonce říci, že tlak ze všech stran, jemuž byl Clinton po celou dobu trvání konfliktu nucen čelit, dosáhl v tomto období jednoho ze svých vrcholů. Když na počátku června republikáni (a dokonce i někteří demokraté) v Kongresu atakovali ministra vnitra Perryho a generála Shalikashviliho za jejich bosenskou politiku, je Elaine Sciolino, jež obvykle zachovává poměrně nezaujatý postoj, nucena konstatovat, že ani jeden z vládních činitelů nebyl schopen kritice konstruktivně čelit a vzhledem ke stálé absenci perspektivního plánu se situace jeví jako naprosto bezvýchodná.⁴⁰³ V souvislosti s touto konfrontací Sciolino také uvádí slova Boba Dolea, jež se v průběhu roku stala často citovaným argumentem proti Clintonově politice v Bosně: „*Je opravdu ironické, že Clintonova administrativa [...] útočí proti někomu, jako jsem já, tedy někomu, kdo důsledně zastává politiku, kterou Clinton jako kandidát na prezidenta obhajoval.*“⁴⁰⁴

V souvislosti s tímto neustálým tlakem médií na Bílý dům je však zapotřebí konstatovat jednu věc. Všichni analytici si přirozeně přejí ukončení bosenského konfliktu, problém ovšem spočívá v tom, že každý z nich zastává poněkud odlišný názor na to, jak k míru dospět. Clintonův tým permanentně atakují za jeho nerozhodnost a rozpolcenost, sami však nejsou, jako celek, schopni zaujmout konzistentní postoj. Každý z novinářů navrhuje své vlastní řešení konfliktu, radí Bílému domu, co udělat a čeho se naopak vyvarovat, a když se Clinton neřídí právě jejich názory, je vystaven kritice. Červen 1995 je přitom z hlediska diferenciací pohledů analytiků na válku v Bosně jedním z nejemblematičtějších období. Rozdílnost názorů v jejich řadách lze pozorovat na více tématech spojených s Bosnou, nejvíce ovšem vyniká otázka možného bombardování srbských pozic. O správnosti bombových útoků

⁴⁰¹ ABRAMOWITZ, Morton I. *The Bosnia Follies Roll On*. In: The New York Times. [online]. 21. 2. 1995. (Citováno 20. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/02/21/opinion/the-bosnia-follies-roll-on.html>.

⁴⁰² KINZER, Stephen. *CONFLICT IN THE BALKANS: IN BOSNIA; U.S.-Serb Talks Suspended*. In: The New York Times. [online]. 8. 6. 1995. (Citováno 20. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/06/08/world/conflict-in-the-balkans-in-bosnia-us-serb-talks-suspended.html>.

⁴⁰³ SCIOLINO, Elaine. *CONFLICT IN THE BALKANS: IN WASHINGTON; Clinton's Policy on Bosnia Draws Criticism in Congress*. In: The New York Times. [online]. 8. 6. 1995. (Citováno 20. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/06/08/world/conflict-balkans-washington-clinton-s-policy-bosnia-draws-criticism-congress.html>.

⁴⁰⁴ Tamtéž.

je kupř. přesvědčen A. Lewis, podle kterého je přítomnost jednotek OSN v Bosně neudržitelná a letecké útoky NATO tak zůstávají jedinou možností, jak může prezident opět „sjednotit Západ a odvrátit katastrofu“⁴⁰⁵. Naopak R. Cohen se domnívá, že bombardování by ve stávající situaci představovalo značně riskantní podnik, který by vedl ještě k prudší eskalaci bojů (k čemuž podle něj také došlo)⁴⁰⁶. Proti bombardování i participaci amerických jednotek v Bosně je velmi razantně A. M. Rosenthal („*Clintonova administrativa v Bosně zakolísala a neuspěla. Ale přeci jen udělala jednu dobrou věc. Neposlala do Bosny americké vojáky.*“⁴⁰⁷), jenž se však od názorů svých kolegů z *The New York Times* liší ještě jedním, poměrně výrazným postojem. Jako jeden z drtivé menšiny je totiž ochoten připustit možné ústupky srbské straně, což kupř. oproti radikálně antisrbské rétorice A. Lewise působí jako na první pohled evidentní protiklad. Rosenthal neobhajuje srbské zločiny, ba naopak, jen si pokládá řečnickou otázku, proč, když Muslimové mohli vyhlásit samostatný stát, by se Srbové nemohli chtít připojit k Miloševićově Jugoslávii. Podle Rosenthala by se situace vyřešila tím, kdyby se dala Srbům stejná možnost vytvoření stejného autonomního celku, jako se to stalo v případě Muslimů a Chorvatů.⁴⁰⁸

Ať už v otázce ukončení války v Bosně zastávají jednotliví analytici seberozdílnější stanovisko, všichni do jednoho se v závěru června shodnou na tom, že oficiální politika Spojených států v Bosně zcela ztroskotala. Přestože se Clinton na setkání skupiny G7 v kanadském Halifaxu snažil svoji balkánskou politiku obhájit („*To, že se nepodařilo ukončit válku, ještě neznamená totální selhání v udržení lidí naživu, zatímco jsme hledali politická řešení*“⁴⁰⁹, prohlásil tehdy Clinton), byl tak podrážděný přívalem otázek směřujících na jeho dosavadní neúspěchy na Balkáně, že tiskovou konferenci předčasně ukončil. R. W. Apple tak

⁴⁰⁵ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Clinton And Sarajevo*. In: The New York Times. [online]. 19. 5. 1995. (Citováno 22. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/05/19/opinion/abroad-at-home-clinton-and-sarajevo.html>.

⁴⁰⁶ COHEN, Roger. *CONFLICT IN THE BALKANS: The Implications Serbs Call and Raise*. In: The New York Times. [online]. 27. 5. 1995. (Citováno 22. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/05/27/world/conflict-in-the-balkans-the-implications-serbs-call-and-raise.html>.

⁴⁰⁷ ROSENTHAL, A. M. *On My Mind: Why Only Bosnia*. In: The New York Times. [online]. 30. 5. 1995. (Citováno 22. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/05/30/opinion/on-my-mind-why-only-bosnia.html>.

⁴⁰⁸ ROSENTHAL, A. M. *On My Mind; How To Succeed In Bosnia*. In: The New York Times. [online]. 6. 6. 1995. (Citováno 22. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/06/06/opinion/on-my-mind-how-to-succeed-in-bosnia.html>.

⁴⁰⁹ APPLE, R. W. *A Balkanization of the Group of 7*. In: The New York Times. [online]. 18. 6. 1995. (Citováno 22. 5. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/06/18/world/a-balkanization-of-the-group-of-7.html>.

Halifax hodnotí jako veřejné „ponížení prezidenta Clintona“⁴¹⁰. Nejen analytici *The NY Times* tak v závěru první poloviny roku vyjadřovali obavu, že „šance na mír se málokdy zdála vzdálenější“⁴¹¹.

5.6.3 Léto 1995 jako přelom přístupu Bílého domu k řešení konfliktu v Bosně

Pád Srebrenice a vyvraždění tisíců muslimských mužů a chlapců zarezonoval pochopitelně i na stránkách *The New York Times*. „Pád Srebrenice je [...] zničující ponížení OSN. Zpochybňuje budoucnost Severoatlantické aliance. Ale ze všeho nejvíce poukazuje na vakuum ve vedení Bílého domu“⁴¹², prohlásil 14. července permanentně frustrovaný A. Lewis. Logicky by se dalo očekávat, že většina analytiků bude po masakru ve Srebrenici extrémně protisrbská a že se jejich články budou nést ve znamení vyhrocených emocí. Texty většiny z nich však v tomto období spíše působí stylem: udělejte už cokoli, byť to mělo znamenat i značně nevýhodnou dohodu se Srby, jen ať to zabíjení konečně skončí. Přesně tento názor zastává kupř. Thomas L. Friedman, podle něhož (a referenta ministerstva zahraničí pro bývalou Jugoslávii George Kenneye) zbývá jen jediná věc, tj. diplomatická dohoda se všemi stranami. Friedman souhlasí s návrhem vytvoření bosňáckého státu okolo Sarajeva, chorvatské regiony by začlenil do konfederace s Chorvatskem a srbské naopak přičlenil k Bělehradu. Nebude to podle něj výsledek morální, nebude ani spravedlivý, ale bude mnohokrát lepší, než zabíjení.⁴¹³ Na konci července se tak Friedman zasazuje o přijetí plánu Kontaktní skupiny projednávaného na Londýnské konferenci (50% území Srbům, 50% Federaci). „*A pak*“, apeluje na západní mocnosti Friedman, „*použijte veškerou nezbytnou sílu, třeba i bombardování Bělehradu, pokud to bude nutné, k tomu, abyste přinutili všechny*

⁴¹⁰ Tamtéž.

⁴¹¹ COHEN, Roger. *Bosnia Mission: Can U.N. Learn From Its Failures?* In: *The New York Times*. [online]. 20. 6. 1995. (Citováno 22. 5. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/06/20/world/bosnia-mission-can-un-learn-from-its-failures.html>.

⁴¹² LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Weakness as Policy*. In: *The New York Times*. [online]. 14. 7. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/07/14/opinion/abroad-at-home-weakness-as-policy.html>.

⁴¹³ FRIEDMAN, Thomas L. *Foreign Affairs; Time For Truth*. In: *The New York Times*. [online]. 16. 7. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/07/16/opinion/foreign-affairs-time-for-truth.html>.

strany tyto vymezené linie přijmout [...] Srbové, Chorvati a Muslimové musí žít odděleně, aby se znovu naučili žít spolu“⁴¹⁴.

Podle mínění A. M. Rosenthala by sice bombové útoky nic nevyřešily, jeho netrpělivý tón ohledně přijetí nějakého plánu je ovšem nepřehlédnutelný („*Ve jménu nebes, kde je už konečně nějaký mírový plán?*“⁴¹⁵). Návrh případného rozdělení Bosny podle národnostního klíče by měl ovšem v Rosenthalově pojetí (oproti oficiálnímu stanovisku mezinárodního společenství) poněkud nevyvážený charakter – Srbům by sice nepřiznal 70% jimi dobytého území, určitě by však dle něj měli ovládat daleko více oblastí, než měli před válkou⁴¹⁶. A. Lewis však, na rozdíl od Friedmana či Rosenthala, na žádnou dohodu se Srby nevěří a plán Kontaktní skupiny považuje za „špatný vtíp“⁴¹⁷.

Jakkoliv analytici zaznamenávají zvýšenou aktivitu Clintonova týmu konflikt v Bosně konečně řešit, většinou tuto změnu kurzu hodnotí ještě velmi opatrně a s viditelnou skepsí. Kupř. William Safire je v hodnocení amerického prezidenta a jeho bosenské politiky stále nekompromisně kritický, neboť je přesvědčen, že za jeho náhlou aktivitou nestojí ani tak prezidentovo svědomí, ale vnější faktory v podobě dvou vůdců. Podle Safira zůstane Bill Clinton „v paměti jako ten, kdo se bál, ucouvl a selhal“⁴¹⁸, protože masakr ve Srebrenici jasně ukázal, že měl pravdu Bob Dole, který, jak Safire píše na konci měsíce, byl „na rozdíl od Clintonova žvanění konzistentní, humanitární a praktický“⁴¹⁹. Druhým člověkem, jehož Safire vedle Dolea považuje za toho, kdo Clintona přiměl k tvrdšímu postupu, je Jacques Chirac. Ten měl Clintona doslova „propláchnout zpod jeho stolu v Oválné pracovně“⁴²⁰ a prezident tak již nemohl svalovat vinu na nečinné spojence. Todd S. Purdum, jenž si změny kurzu v oficiální politice Bílého domu vůči Bosně také všimá, si je sice vědom skutečnosti, že

⁴¹⁴ FRIEDMAN, Thomas L. *Fire Ready Aim*. In: The New York Times. [online]. 30. 7. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/07/30/opinion/fire-ready-aim.html>.

⁴¹⁵ ROSENTHAL, A. M. *On My Mind; Bombs For Bosnia*. In: The New York Times. [online]. 21. 7. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/07/21/opinion/on-my-mind-bombs-for-bosnia.html>.

⁴¹⁶ Tamtéž.

⁴¹⁷ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Weakness as Policy*. In: The New York Times. [online]. 14. 7. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/07/14/opinion/abroad-at-home-weakness-as-policy.html>.

⁴¹⁸ SAFIRE, William. *Essay; The Time Has Come*. In: The New York Times. [online]. 13. 7. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/07/13/opinion/essay-the-time-has-come.html>.

⁴¹⁹ SAFIRE, William. *Essay; Clinton Abdicates As Leader*. In: The New York Times. [online]. 27. 7. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/07/27/opinion/essay-clinton-abdicates-as-leader.html>.

⁴²⁰ Tamtéž.

tento nový směr ještě nemusí nic znamenat, i tak ale uznává, že vzhledem k dosavadní tápající politice představuje nynější nebyvalá aktivita Clintonova týmu poměrně velký pokrok⁴²¹ (jako příklad nepochybného úspěchu Purdum zmiňuje to, když Clinton po sérii dlouhých jednání s evropskými vůdci přesvědčil své spojence z NATO o potřebě masivních vzdušných útoků v případě, že by Srbové opět zaútočili)⁴²².

Určitý přelom v názoru analytiků na bosenskou politiku Bílého domu představuje až měsíc srpen. Ten se na stránkách *The New York Times* nese ve znamení postupně se zvyšující důvěry v to, že se již konečně začíná něco dít, a emoce jsou tak stále častěji střídány strážlivějšími, v malé míře i vysloveně pochvalnými texty. Se zvláště pozitivními reakcemi se setkal Clintonův rázný podnět převzít mírovou iniciativu do vlastních rukou a tedy odsunutí evropské diplomatické aktivity: „*Prezident správně dospěl k názoru, že Spojené státy dělají lépe aktivním formováním vlastních diplomatických iniciativ na Balkánu, než kdyby to přenechaly Evropě*“⁴²³, píše se v článku bez autora z 18. srpna. Stejný názor sdílí i Stephen Engelberg, podle něhož to vždy byla Amerika, kdo po celé tři roky navrhoval stále přísnější opatření vůči Srbům, a byla to Evropa, kdo tyto návrhy permanentně negoval.⁴²⁴ Prezidenta se dokonce do určité míry zastane i dlouhodobý kritik americké politiky na Balkáně Anthony Lewis (!) – třebaže Clintonovi stále nemůže zapomenout, jakým způsobem se k řešení bosenské krize vyjadřoval coby prezidentský kandidát, na konci svého článku Lewis přiznává, že již „*existují určité náznaky toho, že tentokrát si on [Clinton – pozn. autora] a vedoucí představitelé NATO opravdu myslí to, co i říkají.*“⁴²⁵

I přes evidentní zmírnění tónu svých statí však analytici nadále zůstávají v určitých věcech obezřetní: někteří z nich si kupř. ještě nejsou zcela jisti, jaký postoj by měli zaujmout k masivní chorvatské ofenzivě *Oluja*. Stephen Engelberg si v souvislosti s těmito výraznými

⁴²¹ PURDUM, Todd S. *CONFLICT IN THE BALKANS: THE PRESIDENT; Clinton Now Tries to Define Role for the U.S. in Bosnia*. In: *The New York Times*. [online] 23. 7. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/07/23/world/conflict-balkans-president-clinton-now-tries-define-role-for-us-bosnia.html>.

⁴²² Tamtéž.

⁴²³ *America's Plan For Bosnian Peace*. In: *The New York Times*. [online]. 18. 8. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/08/18/opinion/america-s-plan-for-bosnian-peace.html>.

⁴²⁴ ENGELBERG, Stephen. *How Events Drew Us Into Balkans*. In: *The New York Times*. [online]. 19. 8. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/08/19/world/how-events-drew-us-into-balkans.html>.

⁴²⁵ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; A Cry Of Outrage*. In: *The New York Times*. [online]. 4. 8. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/08/04/opinion/abroad-at-home-a-cry-of-outrage.html>.

proměnami na vojenské mapě Bosny klade otázku, zdali je ofenziva Chorvatů nečekanou příležitostí pro mír nebo jen „*předehrou k dalšímu kolu války*“⁴²⁶. Zároveň však reflektuje i počáteční nejistotu ohledně správnosti chorvatské operace ze strany Clintonovy administrativy, jejíž členové se právem obávají, že by Chorvaté mohli, vojensky a politicky, zastínit Bosňáky, tedy americké partnery. Stephen Greenhouse si všimá rozdílných pohledů na *Oluju* v řadách Spojenců (zatímco W. Perry této operaci vyjádřil, byť zdrženlivě, podporu, Británie a Rusko ji odsoudily) a nepřímo si tak klade otázku, zdali by chorvatská ofenziva mohla případně zhatit jednotný postup světových mocností.⁴²⁷ Také Roger Cohen vyjadřuje Clintonově iniciativě své sympatie a přiznává, že nyní, kdy je „*sen o Velkém Srbsku* [...] již prakticky mrtvý“⁴²⁸, už by se opravdu mohlo dospět k míru.

Tím, kdo i v průběhu srpna Clintonovu novému politickému kurzu nicméně stále vyjadřoval nesouhlas, byl Bob Dole. Tomu se plán Bílého domu (nabídka omezení sankcí uvalených na Srbsko za to, že Bělehrad uzná samostatnost BiH a Chorvatska) opět nezamlouval, neboť dle jeho názoru až příliš ustupuje Srbům. Na jeho slova záhy zareagovali lidé z Clintonovy administrativy a obvinili kansaského senátora z toho, že se více stará o sbírání vlastních politických bodů než o prosazování reálného míru.⁴²⁹ Z této sebevědomé odpovědi lze dobře cítit nově nabytou rozhodnost, kterou Bílý dům v průběhu srpna získal a kterou zužitkuje v následujících měsících. Na této energičnosti se v neposlední řadě podílela i opětovná vlna příznivých reakcí z řad prodemokraticky laděných periodik, jakými bylo *The New York Times* – *de facto* během pouhých osmi týdnů lze tak na článcích vybraných analytiků pozorovat větší či menší rezignaci na často ostrou rétoriku, patrnou ještě v druhé polovině července, která se v průběhu srpna přetavila v naději a napjaté očekávání, jestli se tentokrát věci konečně pohnou k lepšímu.

⁴²⁶ ENGELBERG, Stephen. *CONFLICT IN THE BALKANS: THE IMPLICATIONS; Balkan Opening: To peace of More War?*. In: The New York Times. [online]. 8. 8. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/08/08/world/conflict-in-the-balkans-the-implications-balkan-opening-to-peace-or-more-war.html>.

⁴²⁷ GREENHOUSE, Steven. *CONFLICT IN THE BALKANS: THE ALLIES; U.S. Criticizes Croatia, but Only Halfheartedly, for Attack on Serbs*. In: The New York Times. [online]. 5. 8. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/08/05/world/conflict-balkans-allies-us-criticizes-croatia-but-only-halfheartedly-for-attack.html>.

⁴²⁸ COHEN, Roger. *In Balkans: Power Shift*. In: The New York Times. [online]. 18. 8. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/08/18/world/in-balkans-power-shift.html>.

⁴²⁹ GREENHOUSE, Steven. *Dole Again Criticizes Clinton's Bosnia Plan*. In: The New York Times. [online]. 21. 8. 1995. (Citováno 10. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/08/21/world/dole-again-criticizes-clinton-s-bosnia-plan.html>.

5.6.4 Bombardování NATO a přípravy na Dayton

V závěru prázdnin se, nejen na stránkách *The New York Times*, stalo nejčastěji probíraným tématem týkajícím se bosenského konfliktu bombardování bosenskosrbských pozic, které Severoatlantická aliance zahájila jako odvetnou akci za masakr na sarajevském tržišti Merkale. Jak píše Roger Cohen, do té doby nejmasivnější vojenskou akci Severoatlantické aliance podpořila jak Clintonova administrativa, OSN, tak i republikáni Boba Dolea.⁴³⁰ S pozitivními reakcemi se tato mezinárodní akce setkala také u drtivé většiny analytiků *The NY Times*. Přestože se někteří z nich nenechávají unést brzkým chválením Clintonovy iniciativy („*Zkušenosti ukázaly, že tento zdoluhavý a složitý konflikt může přemoci dobré úmysly.*“⁴³¹), očividný nárůst důvěry v zahraničněpolitické schopnosti Billa Clintona, který se „*po letech diplomatického žvanění [...] a plachých akcí*“⁴³² konečně odhodlal k činu, je již evidentní.

Když v polovině září vyjednal Richard Holbrooke a jeho tým zrušení obléhání Sarajeva, pro Elaine Sciolino představuje tento krok „*významný – i když ne nutně trvalý – úspěch pro prezidenta Clintona a jeho sužovaný zahraničněpolitický tým*“⁴³³, který má konečně šanci, po letech polovičatých a nefunkčních opatření, tuto „*nejnepoddajnější zahraniční krizi [svého] prezidentství*“⁴³⁴ opravdu překonat. Poprvé za dobu Clintonova prezidentského úřadu tak může podle Sciolino v řešení války v Bosně dojít ke skutečně výraznému posunu a obraz prezidenta jako politika, jenž je v globálních problémech permanentně nerozhodný, se tak může zcela změnit. Stejně tak si ale analytička uvědomuje, že budou-li jednání úspěšná, pro Američany tím jejich aktivita na Balkáně rozhodně

⁴³⁰ COHEN, Roger. *CONFLICT IN THE BALKANS: THE OVERVIEW; NATO PRESSES BOSNIA BOMBING VOWING TO MAKE SARAJEVO SAFE*. In: *The New York Times*. [online]. 31. 8. 1995. (Citováno 11. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/08/31/world/conflict-balkans-overview-nato-presses-bosnia-bombing-vowing-make-sarajevo-safe.html>.

⁴³¹ *Avoiding Mission Creep*. In: *The New York Times*. [online]. 14. 9. 1995. (Citováno 11. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/09/14/opinion/avoiding-mission-creep.html>.

⁴³² APPLE, R. W. *CONFLICT IN THE BALKANS: THE IMPACT; Goal of Bombers: The Bargaining Table*. In: *The New York Times*. [online]. 31. 8. 1995. (Citováno 11. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/08/31/world/conflict-in-the-balkans-the-impact-goal-of-bombers-the-bargaining-table.html>.

⁴³³ SCIOLINO, Elaine. *CONFLICT IN THE BALKANS: THE IMPLICATIONS; Sarajevo Pact: Diplomacy on a Roll*. In: *The New York Times*. [online]. 15. 9. 1995. (Citováno 11. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/09/15/world/conflict-in-the-balkans-the-implications-sarajevo-pact-diplomacy-on-a-roll.html>.

⁴³⁴ Tamtéž.

nekončí... Jak píše Eric Schmitt, ukončení čtyřicetíměsíčního konfliktu by se mohlo stát jak obrovským triumfem Clintonovy často kritizované zahraniční politiky, tak také dost složitým politickým a vojenským závazkem do budoucna.⁴³⁵

Evidentní podpora bombardování z řad analytiků je však zároveň poněkud zkalena tím, že k razantnější akci začalo docházet až nyní. Jakkoliv A. Lewis Clintonovu administrativu chválí, domnívá se, že se mohlo zabránit tisícům obětí, jen kdyby „George Bush byl vůdce [...] a Clinton dodržel své sliby z prezidentské kampaně.“⁴³⁶ Naštěstí nyní Clinton konečně jedná a „opět tak ukázal nezastupitelnou roli amerického vedení, bez něhož by Evropané byli zcela ztraceni“⁴³⁷. Přestože novou americkou iniciativu plně podporuje, velmi ostře se staví (na rozdíl kupř. od Friedmana) k plánu Kontaktní skupiny – navrhované rozdělení Bosny v poměru 51:49 by dle Lewise byla doslova „politická a morální katastrofa“⁴³⁸. Nejen, tvrdí Lewis, že by toto vzájemné vypořádání zachránilo Mladiće s Karadžićem v okamžiku, kdy se válka konečně obrátila proti nim, ale samotná legalizace Republiky srbské ze strany mezinárodního společenství by znamenala faktické „vítězství rasistických fanatiků“⁴³⁹ a *de facto* tak ospravedlnila jednání organizátorů etnických čistek.

Názor drtivé většiny svých kolegů na bombové útoky NATO však nesdílí A. M. Rosenthal, podle kterého „zdravý rozum musí bombardování zastavit“⁴⁴⁰ a administrativa by se namísto toho měla soustředit na vypracování efektivního plánu. Rosenthala lze dokonce považovat za jediného významnějšího analytika *The New York Times*, který se otevřeně zastává srbské strany a jeho názory na dění na Balkáně (např. sdílí názor Colina Powella, že největší chybou Západu bylo uznání států bývalé Jugoslávie⁴⁴¹) viditelně kontrastují s většinovým názorem toho periodika obecně. Rosenthal považuje za nepřipustné, aby „každý

⁴³⁵ SCHMITT, Eric. *CONFLICT IN THE BALKANS: THE RISKS; Road to Peace Is Full of Risks And Questions*. In: The New York Times. [online]. 1. 9. 1995. (Citováno 14. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/09/01/world/conflict-in-the-balkans-the-risks-road-to-peace-is-full-of-risks-and-questions.html>.

⁴³⁶ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; How Serious Are We*. In: The New York Times. [online]. 8. 9. 1995. (Citováno 14. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/09/08/opinion/abroad-at-home-how-serious-are-we.html>.

⁴³⁷ Tamtéž.

⁴³⁸ Tamtéž.

⁴³⁹ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; What Weakness Brings*. In: The New York Times. [online] 11. 9. 1995. (Citováno 14. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/09/11/opinion/abroad-at-home-what-weakness-brings.html>.

⁴⁴⁰ ROSENTHAL, A. M. *On My Mind; For American Worth*. In: The New York Times. [online]. 12. 9. 1995. (Citováno 14. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/09/12/opinion/on-my-mind-for-american-worth.html>.

⁴⁴¹ ROSENTHAL, A. M. *On My Mind; A Gift From Powell*. In: The New York Times. [online]. 19. 9. 1995. (Citováno 14. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/09/19/opinion/on-my-mind-a-gift-from-powell.html>.

den padaly bomby na skupinu lidí, kteří nikdy nezvedli prst ani zbraň proti Američanům a nepředstavují pro americkou bezpečnost nebo národní zájmy žádnou hrozbu“⁴⁴², a myslí si, že by se všem stranám konfliktu konečně mělo měřit stejným metrem.⁴⁴³

5.6.5 Říjen a listopad 1995

Od října 1995 lze v člancích vybraných publicistů sledovat již evidentní posun od někdejšího emotivního tónu k pragmatickým úvahám nad tím, jakým způsobem nejlépe realizovat fungující příměří. S možnostmi, jak konečně dosáhnout definitivního ukončení války v Bosně, souvisí i jedno z nejčastěji probíraných témat, totiž problematika vyslání (či nevyslání) 60 000 amerických vojáků do této neklidné oblasti. Také v této otázce panují mezi publicisty rozpory. Roger Cohen se k tomuto Clintonem navrhovanému postupu vyjádřil pozitivně už koncem září, když napsal, že „americké vedoucí postavení na Balkáně je nevyhnutelné“⁴⁴⁴. Podle Cohena má Amerika za svoji historii více než bohaté zkušenosti se zajišťováním míru v krizových oblastech: „fungovalo to v Německu a v Japonsku. Mohlo by to fungovat i v Bosně“⁴⁴⁵. A. Lewis sice sdílí Cohenův názor na potřebu vyslání jednotek a fakt, že Holbrooke přiměl všechny strany k mírovému jednání, považuje za naprostý „zázrak“⁴⁴⁶, zároveň se však nediví tomu, že má Clintonova administrativa s prosazením tohoto vojenského plánu (u veřejného mínění i v Kongresu) tak velký problém: „Prezident Clinton a jeho poradci nemohou očekávat, že Kongres nebo veřejné mínění zapomene na výmluvy a kolísavost jejich bosenské politiky v minulosti. Ale pořád je lepší, že pochopili hluboké důsledky zvěrstev prováděných bosenskosrbskými silami pozdě, než kdyby to nepochopili vůbec.“⁴⁴⁷ Proti případné vojenské participaci Spojených států v Bosně se ovšem

⁴⁴² ROSENTHAL, A. M. *On My Mind; Bomb, Kill, Bomb*. In: The New York Times. [online]. 8. 9. 1995. (Citováno 14. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/09/08/opinion/on-my-mind-bomb-kill-bomb.html>.

⁴⁴³ Podle Rosenthala je přinejmenším stejným válečným zločincem jako Mladić kupř. i Franjo Tuđman, jehož armáda vyhnala 150 000 Srbů z jejich domovů.

⁴⁴⁴ COHEN, Roger. *THE WORLD; A Cycle of War and Illusion*. In: The New York Times. [online]. 24. 9. 1995. (Citováno 22. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/09/24/weekinreview/the-world-a-cycle-of-war-and-illusion.html>.

⁴⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁴⁶ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Leadership And Duty*. In: The New York Times. [online]. 9. 10. 1995. (Citováno 22. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/10/09/opinion/abroad-at-home-leadership-and-duty.html>.

⁴⁴⁷ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; The Credibility Gap*. In: The New York Times. [online]. 20. 10. 1995. (Citováno 22. 6. 2016). Dostupné z:

stále důrazněji staví A. M. Rosenthal, podle kterého žádný opravdový mír nepotřebuje, aby jej udržovaly tisícovky vojáků.⁴⁴⁸

Elaine Sciolino na základě průzkumu veřejného mínění reflektuje skutečnost, že pro vyslání jednotek do Bosny je pouze 37% Američanů, kteří ve svých moderních dějinách „vždy zpochybňovali potřebu posílat své vojáky na nějaké nové vzdálené místo“⁴⁴⁹. Tuto averzi vůči plánu Bílého domu Sciolino přisuzuje matoucímu charakteru celého konfliktu – nejen z toho důvodu, že pro běžného Američana je velmi složité se v mnohohrstevnaté válce vůbec zorientovat, ale dle Sciolino musí působit zvláště kupř. i skutečnost, že byl do Daytonu pozván také Slobodan Milošević, donedávna oficiálními americkými kruhy označovaný za hlavního viníka komplikované situace na Balkáně. E. Sciolino si Holbrookovy taktiky „udělat z válečného zločince Miloševiče hvězdného státníka Miloševiče“⁴⁵⁰ všímá (stejně jako např. Roger Cohen) již od zahájení této nové americké strategie a vyjadřuje silné obavy, že by se tato taktická hra nemusela v budoucnu vyplatit⁴⁵¹. „Transformace Miloševiče si vyžádá strašné náklady a zhorší mírový proces, protože mu nikdo nevěří [...] Někdo, kdo se v poslední době takovou měrou podílí na genocidě, je velmi pochybným symbolem prosazování míru.“⁴⁵²

V průběhu konání mírových rozhovorů na letecké základně v Daytonu, tj. po dobu zhruba prvních tří listopadových týdnů, se intenzita článků *The New York Times* týkajících se konfliktu v Bosně překvapivě nezvýšila. Tento na první pohled možná překvapivý fakt má ovšem jednoduché vysvětlení – v průběhu daytonských jednání uvalil R. Holbrooke částečné embargo na přítomnost médií. Tímto krokem chtěl Holbrooke zabránit úniku některých informací, které by potenciálně mohly průběh mírových rozhovorů nějakým způsobem

<http://www.nytimes.com/1995/10/20/opinion/abroad-at-home-the-credibility-gap.html>.

⁴⁴⁸ ROSENTHAL, A. M. *On My Mind; U.S. Troops in Bosnia?*. In: The New York Times. [online]. 20. 10. 1995. (Citováno 22. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/10/20/opinion/on-my-mind-us-troops-in-bosnia.html>.

⁴⁴⁹ SCIOLINO, Elaine. *THE WORLD; Soldiering On, Without an Enemy*. In: The New York Times. [online]. 29. 10. 1995. (Citováno 22. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/10/29/weekinreview/the-world-soldiering-on-without-an-enemy.html>

⁴⁵⁰ SCIOLINO, Elaine. *CONFLICT IN THE BALKANS: THE IMPLICATIONS; Sarajevo Pact: Diplomacy on a Roll*. In: The New York Times. [online]. 15. 9. 1995. (Citováno 11. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/09/15/world/conflict-in-the-balkans-the-implications-sarajevo-pact-diplomacy-on-a-roll.html>.

⁴⁵¹ Jako historické analogie toho, kdy se z diktátorů dělali mírotvůrci a skončilo to fiaskem, uvádí Sciolino např. Robespiera či Jásira Arafata.

⁴⁵² SCIOLINO, Elaine. *Trading Villains' Horns for Halos*. In: The New York Times. [online]. 8. 10. 1995. (Citováno 22. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/10/08/weekinreview/trading-villains-horns-for-halos.html>.

poškodit. Tím, kdo o vývoji daytonských jednání na stránkách *The New York Times* informoval v podstatě nepřetržitě, byl Roger Cohen, jenž byl v Daytonu osobně přítomen od začátku až do konce vyjednávání. Jedinou možností, jak se čtenáři tohoto periodika mohli dozvědět podrobnější, a především čerstvé, novinky z Daytonu, byly právě Cohenovy pravidelné a velmi erudované příspěvky. Např. v polovině listopadu přináší Cohen svědectví o velmi zapeklité situaci jednání a vůbec dusné atmosféře, které tehdy na Wright-Petersonově základně panovala (zrovna se probírala otázka, má-li Bosna zůstat jako jednotný stát nebo být rozdělena mezi Srbsko a Chorvatsko)⁴⁵³, v závěru daytonských rozhovorů pak Cohen přináší informace v podstatě denně (kupř. reflektuje obstrukce ze strany bosenských Muslimů⁴⁵⁴ apod.).

Tématem, které publicisty *The New York Times* (zejména Thomase L. Friedmana) zaměstnávalo přinejmenším stejně tak, jako samotný výsledek Daytonu, byla nadále otázka odeslání amerických vojenských jednotek na Balkán. Friedman po skončení daytonských rozhovorů apeluje na Clintona, aby národu připravovaný pobyt amerických vojáků v Bosně více objasnil. „*Musíte nám přesně říct, co prodáváte*“⁴⁵⁵, obrací se Friedman na prezidenta. Pokud tato mise uspěje, domnívá se Friedman, bude Clintonova zahraniční politika posuzována odlišně, než tomu bylo dosud, pokud se ale nezdaří, právě třeba i z důvodů nejasné definice, pak bude zcela „*zapomenuto vše, čeho* [Clinton – pozn. autora] *kdy v zahraniční politice dosáhl*“⁴⁵⁶.

Friedmanovo přání, aby Clinton veřejně vystoupil a vysvětlil, se tomuto novináři splnilo 27. listopadu, kdy se prezident ve svém projevu snažil Američanům objasnit, že „*úloha Ameriky nebude o bojování [...]. Bude o tom pomoci lidem v Bosně zabezpečit jejich vlastní mírovou dohodu*“⁴⁵⁷, a zároveň se odvolával na soucit Američanů s oběťmi války a na ideály, na nichž Spojené státy vznikly. Takové vysvětlení ovšem skeptickému Friedmanovi

⁴⁵³ COHEN, Roger. *CHRISTOPHER SETS A LAST-DITCH PUSH FOR BOSNIA PEACE*. In: The New York Times. [online]. 14. 11. 1995. (Citováno 23. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/11/14/world/christopher-sets-a-last-ditch-push-for-bosnia-peace.html>

⁴⁵⁴ COHEN, Roger. *The Mirage of Peace*. In: The New York Times. [online]. 21. 11. 1995. (Citováno 23. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/11/21/world/the-mirage-of-peace.html>.

⁴⁵⁵ FRIEDMAN, Thomas L. *Foreign Affairs; Now For The Hard Part*. In: The New York Times. [online]. 22. 11. 1995. (Citováno 23. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/11/22/opinion/foreign-affairs-now-for-the-hard-part.html>.

⁴⁵⁶ Tamtéž.

⁴⁵⁷ MITCHELL, Alison. *BALKAN ACCORD: THE ADDRESS; CLINTON LAYS OUT HIS CASE FOR U.S. TROOPS IN BALKANS; WE MUST DO WHAT WE CAN'*. In: The New York Times. [online]. 28. 11. 1995. (Citováno 23. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/11/28/world/balkan-accord-address-clinton-lays-his-case-for-us-troops-balkans-we-must-what.html>.

nestačí – v souvislosti s představou Bílého domu, že jednotky stráví v Bosně jeden rok a do svobodných voleb tam budou dohlížet na situaci, se Friedman ptá, kde bere Clintonova administrativa jistotu, že se po odchodu Američanů z Balkánu vše opět nezhroutí. Postrádá nástin nějaké strategie (jakkoliv na druhou stranu uznává, že Clinton „možná nějakou strategii má, z diplomatických důvodů ji však nemůže položit na stůl ihned“⁴⁵⁸) a jistý si není ani v tom, do jaké míry budou vojáci participovat na spravování státu. U Friedmana proto po ukončení daytonských rozhovorů zůstává v otázce budoucího fungování Bosny více otazníků než opravdu nadějných vyhlídek.

Thomas Friedman však není zdaleka jediným analytikem *The New York Times*, v jehož člancích se těsně po mírové dohodě z Daytonu objevuje poměrně silný skepticismus. Prakticky u žádného z analytiků (snad kromě A. Lewise) nevidíme v tomto období to, co by se vzhledem k celkovému vyznění jejich textů z předchozích měsíců a let dalo očekávat, tedy projevy alespoň částečného nadšení. Namísto toho, aby byli spokojeni s tím, že jeden z nejkrvavějších konfliktů moderní doby konečně skončil (což mimochodem ještě v srpnu řada z nich považovala za nejzásadnější), na konci listopadu se celkový tón jejich článků stále nese v poměrně kritickém duchu. Jejich neustále pochybovačné texty tak místy mohou působit dojmem, jako by se během uplynulých tří let naučili jen kritizovat a nedovedli ocenit evidentní úspěchy.

Kromě několika pochvalných slov (kupř. článku Alison Mitchell o tom, že Dayton je „Clintonův diplomatický triumf“⁴⁵⁹) se tedy vybraní analytici *de facto* shodují na tom, že Daytonem problém na Balkáně zdaleka nekončí. Elaine Sciolino si ihned po ukončení mírových rozhovorů pokládá otázku, jestli je vůbec možné, aby stát složený ze tří navzájem se podezřívajících etnických skupin mohl jako celek vydržet: podle Sciolino totiž „vůbec není jasné, jak bude vláda složená z nepřátel, kteří teprve před nedávnem složili zbraně, fungovat“⁴⁶⁰. Silnou nejistotu ve věci budoucí stability Bosny vyjadřuje i přímý pozorovatel daytonských jednání Roger Cohen, podle něhož je tento mír „nevyhnutelně nedokonalý a

⁴⁵⁸ FRIEDMAN, Thomas L. *Foreign Affairs; Why And How*. In: The New York Times. [online]. 29. 11. 1995. (Citováno 23. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/11/29/opinion/foreign-affairs-why-and-how.html>.

⁴⁵⁹ MITCHELL, Alison. *Clinton Seeks Public Support On Bosnia Plan*. In: The New York Times. [online]. 26. 11. 1995. (Citováno 24. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/11/26/world/clinton-seeks-public-support-on-bosnia-plan.html>.

⁴⁶⁰ SCIOLINO, Elaine. *BALKAN ACCORD; THE OVERVIEW: ACCORD REACHED TO END THE WAR IN BOSNIA; CLINTON PLEDGES U.S. TROOPS TO KEEP PEACE*. In: The New York Times. [online]. 22. 11. 1995. (Citováno 24. 6. 2016). Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/1995/11/22/world/balkan-accord-overview-accord-reached-end-war-bosnia-clinton-pledges-us-troops.html>.

může obsahovat zárodky budoucího konfliktu“⁴⁶¹. Daytonská smlouva je v očích Cohena jen „potvrzením rasistické politiky Srbů“⁴⁶² a zejména pak něčím, z čeho může vyrůst moderní občanská společnost stejně tak lehce, jako ještě krutější konflikt („*Křik a manévrování v Ohiu by se jednou velmi snadno mohly zvrtnout do střelby a chaosu v Bosně*“⁴⁶³). Souhlasí tak (paradoxně) s prohlášením S. Miloševiče o tom, že v bosenské válce není vítězů a všichni jsou poražení.

Mírnou skepsi nad výsledkem vyjadřuje i Anthony Lewis, zejména však proto, že Daytonský mír „velkou měrou závisí na muži, který byl primárním byl primárním původcem etnického násilí, na prezidentovi Srbska Slobodanu Miloševičovi“⁴⁶⁴. I přes částečnou kritiku nedokonalosti dohody a nejistotu ohledně jejích možných konsekvencí do budoucna však z Lewisova textu jednoznačně vyplývá, že všechny alternativy jsou mnohem lepší, než kdyby válka pokračovala, a plně tak stojí „na straně naděje“⁴⁶⁵.

⁴⁶¹ COHEN, Roger. *BALKAN ACCORD: THE IMPLICATIONS; An Imperfect Peace*. In: The New York Times. [online]. 22. 11. 1995. (Citováno 24. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/11/22/world/balkan-accord-the-implications-an-imperfect-peace.html>.

⁴⁶² Tamtéž.

⁴⁶³ COHEN, Roger. *OVER THERE; Why the Yanks Are Going. Yet Again*. In: The New York Times. [online]. 26. 11. 1995. (Citováno 24. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/11/26/weekinreview/over-there-why-the-yanks-are-going-yet-again.html>.

⁴⁶⁴ LEWIS, Anthony. *Abroad at Home; Modified Rapture*. In: The New York Times. [online]. 24. 11. 1995. (Citováno 24. 6. 2016). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1995/11/24/opinion/abroad-at-home-modified-rapture.html>.

⁴⁶⁵ Tamtéž.

6 Závěr

V průběhu 20. století (především pak v jeho druhé polovině) se vliv médií na utváření názorů drtivé většiny populace stal naprosto nezpochybnitelným fenoménem. Vedle tištěných periodik je to také rozhlas, televize či internet, co denně, ať už si to jsme ochotni připustit či nikoliv, determinuje naše mínění o celé řadě problémů. Nejinak tomu bylo i v době bosenského konfliktu, kdy právě média sehrávala klíčovou roli v tom, jakým způsobem a z jakých politických pozic byl svět o této válce informován. Zatímco o bosenské válce jako takové i participaci světových mocností v ní existuje nespočet publikací odhalujících příčiny, průběh i konsekvence konfliktu ze všech možných úhlů pohledu, problematika toho, jak se na některá témata související s touto krizí dívala vybraná média (v tomto případě konkrétně americká), již tak dobře zpracována není. Cílem této diplomové práce proto bylo tuto mezeru alespoň zčásti vyplnit.

V předchozí, analytické kapitole bylo ukázáno, jak účast oficiální politiky Spojených států amerických v této bezmála čtyři roky trvající krizi reflektovali analytici *The New York Times*, kteří se v řadách liberálně smýšlející americké veřejnosti těší poměrně značnému respektu a mají proto výrazný podíl na formování názorového pole nezanedbatelného počtu Američanů. Představením článků zmíněných autorů na téma Clintonovy politiky v Bosně vyšly najevo některé zajímavé skutečnosti, jež mohou přispět k hlubšímu poznání jak amerického mediálního diskursu vůči participaci Američanů na Balkáně v 90. letech, tak také mohou být přínosem pro výzkum tohoto mnohvrstevnatého konfliktu obecně.

Některá fakta, která z analytické části práce vyplývají, bezesporu stojí za zopakování, zdůraznění či dovysvětlení. Jedním z podle mého názoru nejzajímavějších poznatků celého výzkumu je skutečnost, že novináři i přes evidentní inklinaci k politickému kurzu Demokratické strany dokázali vedení Bílého domu podrobovat, často i nevybíravé, kritice. Všichni analytici byli přesvědčeni, že Clintonova administrativa až do druhé poloviny roku 1995 k ukončení bosenské války příliš nepřispěla, ba právě naopak: svým nerozhodným a často alibistickým chováním Clintonův tým podle novinářů rozhodně dlouhodobě neplnil ty zásady, jež prezentoval, tj. razantní odmítání jakéhokoliv světového konfliktu a vytvoření co možná nejrychlejší iniciativy, jež by vedla k jeho ukončení. Tento poznatek, tedy schopnost většiny vybraných novinářů *The New York Times* oddělit vlastní politické názory a sympatie od jednoho z primárních předpokladů kvalitní žurnalistické práce, tedy nepředpojatosti a co

nejobjektivnějšího úsudku, představuje jeden z pozitivních závěrů celého mého výzkumu, který dokazuje profesionální úroveň zkoumaného periodika v daném období.

Pokud bychom chtěli definovat, jaké stanovisko bylo pro všechny analyzované publicisty společné, pak nám k tomuto účelu výborně poslouží slova Rogera Cohena ze dne, kdy došlo k podepsání Daytonské mírové smlouvy: „*Západ v podstatě nechal válku vypuknout, po dobu několika měsíců nečinně stál, zatímco se konal barbarický srbský útok na muslimské civilisty, a pak se pokusil vyřešit problém tím, že poskytnul oběti jídlo. Od té doby se Spojené státy a jejich spojenci snaží vybědnout z bahna.*“ Cohenův názor skutečně velmi trefně zrcadlí společný náhled publicistů na Clintonovu politiku v Bosně, a to především v jedné výrazně emblematické věci. Novináři Clintonovi a jeho národně-obrannému týmu ani tak nevyčítají to, že se mu konflikt soustavně nedařilo zastavit, jako spíše neustálé kolísání Bílého domu v tom, jaký postoj k této válce zaujmout a zejména pak permanentní změny oficiální rétoriky, kdy se prohlášení některých vládních činitelů (kupř. o vztahu k jednotlivým bosenským etnikům) dokonce navzájem vylučovala, a to i v rámci jednoho týdne. Absence pevného postoje, byť by třeba byl i nespravedlivý, to je věc, která novinářům u Clintonovy balkánské politiky na začátku jeho funkčního období scházela.

Ve výše uvedené Cohenově definici se vedle kritického postoje vůči zahraniční politice demokratů skrývá další z emblematických rysů rozebíraných článků, jenž může být jakýmsi potvrzením toho, co je americkému náhledu na rozpad Jugoslávie často vyčítáno. Cohenova slova „*barbarský srbský útok na muslimské civilisty*“ jsou totiž více než výstižnou formulací vyhrocených, mnohdy poměrně jednostranných a zjednodušujících stanovisek vůči srbské straně, jež byly (nejen) pro novináře *The New York Times* v daném období velmi typické. Jakkoliv jsou silné antipatie vůči Srbům nejvíce zřetelné v textech Anthonyho Lewise, jenž Srby považuje za jediného viníka celého konfliktu, antisrbský tón se ve větší či menší míře objevuje u všech novinářů.

Jediným, kdo se z více než desítky novinářů pokoušel upozornit i na druhou stranu mince a poukázat tak na srbské vidění konfliktu, byl A. M. Rosenthal. I přes Rosenthalovy objektivizující tendence jej však nelze označit přímo za zastávce srbské strany a lze tak konstatovat, že *The New York Times* byl obecně (a to nejen na základě textů zmiňovaných publicistů) zaměřen velmi protisrbsky, což ovšem plně korespondovalo s tím, jak Američané na konflikt většinově nahlíželi. Dokonce by se dalo říci, že averze tohoto periodika vůči Srbům byla permanentnější a silnější, než oficiální stanoviska Billa Clintona a jeho národně-

bezpečnostního týmu: důrazné apely některých publicistů na prezidenta a jeho administrativu, aby už konečně podnikl silný útok vůči srbské straně, jsou jedním z mnoha ukazatelů tohoto fenoménu.

V souvislosti s protisrbskými náladami analyzovaného periodika je zapotřebí uvést, že silné antipatie Američanů (jak z liberálního, tak také konzervativního křídla společnosti) vůči politice a aktivitám Miloševiče a bosenských Srbů mají kořeny již na konci 80. let a nutno přiznat, že byly vzájemné. Jugoslávská média, která již tehdy spadala pod naprostou kontrolou Miloševičovy vlády, zahájila v souvislosti s politickým odcizováním Jugoslávie a Spojených států ostrou protiamerickou kampaň. Nejčastější frází oficiálních mediálních útoků byla fráze, že se Spojené státy měly ocitnout pod jakousi „albánskou lobby“, na čemž se měl největší měrou podílet senátor Bob Dole, který prý, ostatně jako většina amerických politiků, Srby doslova nenávidí. Neustálé mediální útoky Bělehradu směrem do Washingtonu tak záhy zaznamenaly obrannou reakci amerických médií a jejich stupňující se protisrbský tón měl přirozeně vliv na mínění americké veřejnosti, v jejichž očích byli Srbové nikoliv jen hlavními, ale mnohdy také jedinými viníky celé války. *The New York Times* tak svými často ostrými výpady vůči srbské straně není v americkém mediálním diskursu žádnou výjimkou.

Vrátíme-li se ještě k onomu permanentně kritickému tónu novinářů, především finální část konfliktu ukázala ještě jednu pozoruhodnou skutečnost. Drtivá většina daných publicistů totiž z negativního hodnocení Clintonovy politiky v Bosně neupustila ani tehdy, když zbraně definitivně utichly, a novináři tak nebyli schopni prezidentovi a jeho administrativě přiznat zásadní podíl na ukončení konfliktu. Ještě v létě 1995 se shodovali na tom, že ať už by bylo budoucí vyjednání míru jakkoliv nedokonalé, vždy to bude mnohem lepší než válka. Jakmile však došlo k podepsání Daytonu, vybraní publicisté, namísto vyslovení pochvaly Bílému domu, opět hledali sebemenší nesrovnalost, jako by se za těch několik let naučili jen snášet kritiku. Tím, kdo překvapivě (a trochu i paradoxně) Clintona za jeho mírovou iniciativu na konci listopadu, byť s připomínkami, veřejně pochválil, byl Anthony Lewis, tedy novinář, jenž prezidenta v průběhu bosenské války za jeho pasivitu a alibismus pranýřoval nejvíce ze všech analytiků *The New York Times*. U Lewise tak humanitární požadavky jasně převážily nad potřebami precizně sepsané smlouvy, což je u ostatních publicistů poměrně sporné, jakkoliv i oni vyjadřovali nad koncem války potěšení.

Jedním ze zajímavých jevů, který jsem v analyzovaných textech začal reflektovat prakticky ihned, byla různá míra jejich emočního zatížení. Někteří novináři si za všech

okolností zachovávali velmi racionální pohled (kupř. T. Friedman či E. Sciolino), druzí, z nichž nejvíce vyniká A. Lewis, do svých článků implikovali silně subjektivní a citově zainteresovaný náboj. Nahlížíme-li na tento jev, tedy jak významnou roli hrály v řadách analytiků emoce a jak se měnila jejich míra v závislosti na míru závažnosti událostí, po více jak dvaceti letech od doby vzniku těchto textů, některé slovní obraty a fráze některých novinářů mohou na současného pozorovatele působit dojmem určité hysterie a bezdůvodné přemíry útočnosti. Kupř. u vícekrát zmiňovaného Anthonyho Lewise, jakkoliv se beze vší pochyby jednalo o fenomenální publicistickou osobnost a jakkoliv jsem se s jeho názory obvykle plně ztotožňoval, jsem byl občas nucen konstatovat, že jeho vyhrocené reakce a vnímání konfliktu v Bosně ze spíše emočních pozic jsou někdy na úkor objektivitu a především novinářské profesionality, Lewisovi v jiných případech tolik vlastní.

Nejen tento poznatek, tedy diferenciací subjektivního zatížení textů jednotlivých publicistů, nabízí prostor pro případné další rozpracování. Vedle toho také práce postupně ukázala, jak komplexním tématem participace Clintonovy administrativy v bosenském konfliktu očima médií je. Bylo by tak jistě zajímavé pokusit se podobnou metodou analyzovat i jiná periodika, případně i jiné druhy médií: kupř. komparace článků více amerických periodik (např. liberálně a konzervativně orientovaných deníků) či dokonce srovnání amerických novin se zahraničními periodiky by bezesporu bylo velkým přispěním k výzkumu celkového mediálního obrazu války v Bosně.

Cílem práce bylo podat co nejkomplexnější obraz pohledu významných novinářských osobností *The New York Times* na to, jak bosenský konflikt rezonoval v Bílém domě a jak byla Clintonova administrativa úspěšná v jeho řešení. Ať už jednotliví analytici vycházeli z jakýchkoliv názorových pozic, všichni se shodli na tom, že to, co se odehrávalo v Bosně mezi lety 1992 až 1995, bylo něčím naprosto šokujícím a nehodným vyspělé společnosti a bylo proto morální povinností nejsilnější světové mocnosti tyto krvavé události co nejdříve zastavit. Posledním slovem praktické části této práce je „naděje“ a právě tento výraz je symbolickým vyjádřením toho, co si pro Bosnu na sklonku roku 1995 přál každý, bez ohledu na to, z jakých ideových východisek na jugoslávské války pohlížel: novináři *The New York Times*, prezident Bill Clinton a jeho administrativa i celý civilizovaný svět.

7 Seznam použité literatury:

Primární zdroj:

The New York Times. [online]. (červenec 1992–prosinec 1995).

Dostupné z:

<http://www.nytimes.com/>.

Sekundární zdroje:

ALBRIGHTOVÁ, Madeleine. *Madeleine. „Nejlepší ze všech možných světů“*. Praha: Práh, 2003.

ARANAS, Paul F. J. *The US, NATO and the Illegitimate Use of Force*. New York: Algora, 2012.

AZRAEL, Jeremy R. a PAYIN, Emil. *U.S. and Russian Policymaking with Respect to the Use of Force*. Santa Monica (California): Rand, 1996.

BAKER, James A. *The Politics of Diplomacy*. New York: G. P. Putnam's Sons, 1995.

BRANCH, Taylor. *The Clinton tapes. A President's Secret Diary*. London: Pocket Books, 2010.

BROWN TINDALL, George, SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

CLINTON, Bill. *Můj život*. Praha: Euromedia group, k. s. – Ikar, 2004.

DAALDER, Ivo H. *Getting to Dayton: The Making of America's Bosnia Policy*. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2000.

DIZDAREVIĆ, Raif. *Od smrti Tita do smrti Jugoslávie*. Praha: Jan Vašut, 2002.

DREW, Elizabeth. *On the Edge: Clinton Presidency*. New York: Touchstone, 1994.

FARKAS, Evelyn N. *Fractured states and U. S. foreign policy: Iraq, Ethiopia and Bosnia in the 1990s*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.

FOUSKAS, Vassilis K. *Zones of Conflict: US Foreign Policy in the Balkans and the Greater Middle East*. Sterling (Virginia): Pluto Press, 2003.

GIRARD, Phillipe. *Clinton in Haiti: The 1994 U.S Invasion of Haiti*. New York: Palgrave Macmillan, 2004.

GRAUBARD, Stephen Richards. *Prezidenti. Proměna instituce amerického prezidenta od Theodora Roosevelta k Georgi W. Bushovi*. Praha: BB/art, 2007.

HALBERSTAM, David. *War in a Time of Peace: Bush, Clinton, and the Generals*. New York: Scribner, 2001.

HAYDEN, Joseph R. *Covering Clinton: The President & the Press in the 1990s*. Westport (Connecticut): Praeger, 2002.

HEIDEKING, Jürgen a MAUCH, Christof. *Dějiny USA*. Praha: Grada, 2012.

HENRIKSEN, Thomas. *Clinton's Foreign Policy in Somalia, Bosnia, Haiti, and North Korea*. Stanford (California): Hoover Institution on War, Revolution, and Peace, Stanford University, 2009.

HLADKÝ, Ladislav. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005.

HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*. Brno: Doplněk, 1996.

HOLBROOKE, Richard. *Put u Dejton: od Sarajeva do Dejtona i posle*. Beograd: Dan Graf, 1998.

HYLAND, William. *Clinton`s world: remaking American foreign policy*. Westport (Connecticut): Praeger, 1999.

CHOLLET, Derek H. *The road to the Dayton accords. A study of American statecraft*. New York: Palgrave Macmillan, 2005.

CHOLLET, Derek a FREEMAN, Bennet. *The Secret History of Dayton: U.S. Diplomacy and the Bosnian Peace Process 1995*. National Security Council Electronic Briefing Book, 2005.

Kolektiv autorů. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998.

KOVAČEVIĆ, Živorad. *Amerika i raspad Jugoslavije*. Beograd: Filip Višnjić, 2007.

KUBÁLEK, Dušan a ROHÁČOVÁ, Irena. *Kronika 1993: nejzajímavější události roku slovem i obrazem*. Praha: Fortuna Print, 1994.

LEVY, Peter B. *Encyklopedia of Reagan-Bush Years*. Westport (Connecticut): Greenwood Press, 1996.

OLIVER, Ian. *War and Peace in the Balkans*. London: I. B. Tauris, 2005.

PIRJEVEC, Jože. *Jugoslávie 1918–1992. Vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevićovy a Titovy Jugoslávie*. Praha: Argo, 2000.

ROSSANET, Bertrand de. *War and Peace in the Former Yugoslavia*. Haag: Kluwer Law International, 1997.

RYCHLÍK, J. a PERENČEVIĆ, M. *Dějiny Chorvatska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007.

SIMIĆ, Jasminka. *U potrazi za novom misijom: NATO i jugoslovenska kriza 1990–2001*. Beograd: Službeni glasnik, 2010.

SIMPSON, Daniel. *A Rough Guide To The Dark Side*. Ropley: Zero, 2012.

SUCHÝ, Petr (ed.). *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2001.

WHITE, Mark. *Presidency of Bill Clinton: The Legacy of a New Domestic and Foreign Policy*. London: I B. Tauris, 2012.

ZIMMERMANN, Warren. *Poreklo jedne katastrofe: Jugoslavija i njeni rušitelji*. Beograd: Dan Graf, 2003.

Bakalářské a diplomové práce:

BLAŽEK, Jiří. *Role poradců v americké zahraniční politice*. Diplomová práce. Praha: Karlova univerzita, Filozofická fakulta, 2014.

MICHL, Petr. *New World Order*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, 2006.

STRAKÁČOVÁ, Martina. *USA ve válce s terorismem: komparace Clintonovy a Bushovy administrativy*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, 2011.

Internetové zdroje:

BRENNAN, Alison. *The New York Times endorses Obama again*. In: CNN Political Ticker. [online]. 27. 10. 2012. Dostupné z:

<http://politicalticker.blogs.cnn.com/2012/10/27/the-new-york-times-endorses-obama-again/>.

CARROLL, Rory. *US chose to ignore Rwandan genocide*. In: The Guardian. [online]. 31. 3. 2004. Dostupné z:

<http://www.theguardian.com/world/2004/mar/31/usa.rwanda>.

FANDOS, Nicholas P. *Anthony Lewis '48, Pulitzer Winner and Crimson Mentor, dies at 85*. In: The Harvard Crimson. [online]. 26. 3. 2013. Dostupné z:

<http://www.thecrimson.com/article/2013/3/26/Lewis-Reporter-Dies-Journalist/>.

GÖKSEL, Nilüfer Karacasulu. *From „Multilateral Engagement“ to „New Unilateralism“*. [online]. Dostupné z:

<http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt9.say%C4%B11/9.1%20karacasulu.pdf>.

GREENBERG, Melanie C. a McGUINNESS, Margaret E. *From Lisbon to Dayton: International Mediation and the Bosnia Crisis*. [online]. Dostupné z:

<http://web.stanford.edu/~sstedman/2006.readings/lisbon.pdf>.

GROSECLOSE, Tim a MILYO Jeff. *A Measure of Media Bias*. [online]. Prosinec 2004. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20081122230358/http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/groseclose/Media.Bias.8.htm>.

HRUŠÍK, Milan. *Kritická analýza tzv. Cutileirova plánu pre Bosnu a Hercegovinu*. [online]. Dostupné z:

<http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cisloclanku=2010070101#4>.

ODBURIC, Karl. *New York Times Anti-Serb Propaganda*. In: ambassador-serbia.com. [online]. 2. 10. 2012. Dostupné z:

<http://www.ambassador-serbia.com/2012/10/02/new-york-times-anti-serb-propaganda/>.

PORTER, Jeremy. *The Top 25. U.S. Newspapers by Website Traffic*. In: blog.journalistics.com. [online]. 15. 10. 2010. Dostupné z:

<http://blog.journalistics.com/2010/top-25-newspapers-by-website-traffic/>.

Roger Cohen: My Life In Media. In: Independent. [online]. 12. 2. 2007. Dostupné z:
<http://www.independent.co.uk/news/media/roger-cohen-my-life-in-media-436014.html>.

US President – D Primaries. In: ourcampaigns.com. [online]. 6. 9. 2015. Dostupné z:
<http://www.ourcampaigns.com/RaceDetail.html?RaceID=55212>.

WALT, Stephen. *Two Cheers for Clinton`s Foreign Policy*. In: Foreign Affairs 79/2, 2000.
Dostupné z:
<https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-03-01/two-cheers-clintons-foreign-policy>.